

het land van aalst

tijdschrift van de
geschied- en
heemkundige vereniging
het land van aalst

jaargang XXVII - 1975 — nummer 4

Zeer belangrijk bericht

Ingevolge onderrichtingen uitgaande van het Bestuur der Posterijen, dient, voor personen die in grote gebouwen wonen, het nummer van hun brievenbus vermeld te worden op de briefwisseling die hen wordt toegestuurd. Ten einde te voorkomen dat nummers van "Het Land van Aalst,, als onbestelbaar zouden terugkeren, worden de leden die in grote gebouwen wonen, vriendelijk doch dringend aangezocht ons het nummer van hun brievenbus te laten kennen.

Zoekertje

Ons medelid, de heer Dirk Mareels, Esplanadestraat nr. 9 te 9300 Aalst, zoekt de volgende nummers van «Het Land van Aalst» : 1e jaargang (1949), nummer 1 - Ve jaargang (1953), nummers 1, 3 en 5 - VIe jaargang (1954), nummer 1 - XIe jaargang (1959), nummers 1, 2 en 6 - XII jaargang (1960), nummer 1 - XIIIe jaargang (1961), nummer 1.

Wie helpt ? Zijn telefoonnummer is (053) 70.05.16.

Verbetering

In de bijdrage «Drie Aalsterse Tijdschriften» bleven enkele drukfouten onverbeterd.

Zo op bladzijde 94 dient gelezen Zetternamkring en in de voetnota Eugene Zetternam.

1475 De Zwarte Zusters te Aalst 1975

of

De geschiedenis van de pest

«... Ook ziekten maakten geschiedenis.

Tussen 1346 en 1361 werd de zwarte pest van Skandinavië overgebracht naar Groenland waar de Vikings zo verzwakten dat zij niet meer opgewassen waren tegen de Eskimo's. Het contact dat zij onderhielden met Noord-Amerika werd verbroken, was dat niet weggevallen dan was de ontwikkeling van de Nieuwe Wereld misschien heel anders verlopen. In Engeland gaf de grootste catastrofe uit de Europese geschiedenis de genadeslag aan het feudalisme dat op het vasteland bleef voortbestaan.

Omdat een zondebok werd gezocht was de pest aanleiding tot een Jodenvervolging van Chillon in Zwitserland tot Straatsburg, waardoor vele Joden uitweken naar oostelijke gebieden van Duitsland en Polen. Daar ontwikkelde zich in de loop der eeuwen een talrijke Joodse bevolking die in de 19de en 20ste eeuw ten prooi viel aan pogroms en concentratiekampen.

Tyfus dunde in 1812 het leger van Napoleon meer uit op weg naar Moskou dan bij de terugtocht.

De Russisch-Japanse oorlog van 1904-1905 is de eerste oorlog geweest waar meer soldaten stierven door de wapens dan door besmetting...»

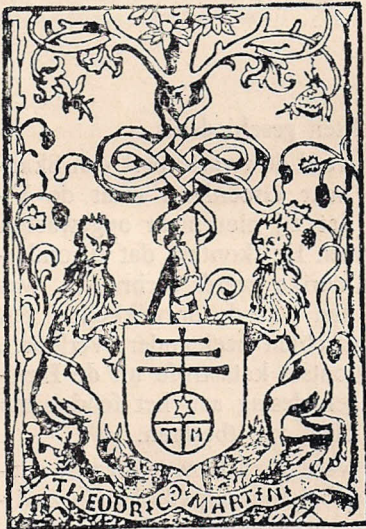
Uit «Disease and History» door Frederick Cartwright.

Vertaald door Jacques Potin : «Ces maladies qui ont changé l'histoire».

Op het einde van de veertiende eeuw lag Aalst grotendeels «verberrend ende ghedestruweert», de stad ging gebukt onder «de groete zwaere laste van de achterstelle vander lijfrenten» en uit de oudst bewaarde stadsrekening (1394-1395) bleek dat er meer werd «uutghegheven dan ontfaen». De toestand was rampzalig, de heropbouw yorderde moeizaam. Het was eerst in 1461 dat de koperen windwijzer- een tweekoppige arend met keizerskroon- op het herstelde belfort kon worden ghesen. Economisch kwam de gemeente nu tot haar volle bloei. Jammer genoeg werd deze stoffelijke opgang af en toe op tragische wijze geremd door plots opduikende pestepidemieën.

De stadsmagistraat onderkende het ontzettende besmettingsgevaar, iedereen schuwde de aangetaste zieke ! Toch moest iemand de moed hebben om de lijders bij te staan tot aan het bittere einde.

In het jaar 1474, precies wanneer een groot stadsgenoot met fierheid in een traktaat vermeldde : «Gedrukt door mij, Dirk Martens, die de kunde van de Venetianen naar Vlaanderen heeft overgebracht», precies in dit jaar verzochten stadsbestuur en notabelen de Zwarte Zusters zich hier te komen vestigen. In onverbloemde taal werd hun de taak opgedragen alle zieken maar in het biezonder dezen die bedreigd werden door de «sieckte van pestilentie... bi te staene, hanthierne ende visentherene dies begheren, toter doot.» Het volgende jaar werd de oproep daadwerkelijk beantwoord: vijf eeuwen lang hebben zij strijd gevoerd tegen «smettelijke siekten», tegen ernstige en snel verloopende infecties.

«GOD AANBIDDEN BETEKENT NIET GOD VERKIEZEN BOVEN, DE DINGEN MAAR HEM ZOEKEN IN EN DOOR DE DINGEN.» LANG VOOR TEILHARD DE CHARDIN DIT NEERSCHREEF HEBBEN DE ZWARTE ZUSTERS DE HEER GEZOCHT IN DE LIJDENDE MENS : ALS EEN GOUDEN DRAAD LOOPT HET VERHAAL VAN HUN OFFEREND ERBARMEN DOOR HET VERLEDEN VAN ONZE AALSTERSE STADSGEMEENSCHAP !

De apocalyptische ruiters : oorlog, pest en hongersnood

Op een vaal paard volgt een vierde ruiter deze drie op de voet : dat is de dood.

Sedert het midden van de twaalfde eeuw werden hospitalen in grote menigte aangetroffen in West-Europa. Oorzaak was de rase en ongewone verspreiding van besmettelijke ziekten, waarvan het zogenoemd Antoniusvuur en de melaatsheid de meest tragische en tevens de bekendste vormen waren (1). Door strenge isolering buiten de agglomeratie en het verplicht gebruik van de waarschuwendes lazarusklep wist men de uitbreiding van deze ziekten in te tomen.

Pas was men daarin enigszins geslaagd of een andere kwaal kwam opzetten : als een zwarte vloed spoelden de pestepidemieën in golven over het land, gevaarlijker dan de lepra wegens de hevigheid van het besmettingsgevaar. De opeenvolgende kruistochten tussen 1096 en 1270 werkten de verspreiding in de hand. In alle lagen van de bevolking sloeg ze toe : Filips van den Elzas, graaf van Vlaanderen, die deelnam aan de derde kruistocht († 1191), de humanist Bertholf uit Lede met zijn gezin († Lyon 1533), de theoloog Mercurianus Alostanus die te Leuven verbleef († 1578), Jansenius, bisschop van Ieper († 1638) (2), de Antwerpenaar Geulinckx met echtgenote († 1669) (3), ze bezweken allen aan de noodlottige ziekte !

Het was de zwarte rat — of liever haar vlo — die de pest naar hier bracht door de opleving van de handelsbetrekkingen met het Oosten via Venetië, Genua, Marseille : op een rattenpest volgde steeds een «sieckte van pestilentie».

Er bloeit trouwens een hele rattenliteratuur waarin de myte van dit griezelig dier wordt beklemtoond (4).

(1) A. Mens. Oorsprong en betekenis van de Nederlandse Begijnen- en Begaardenbeweging. Antwerpen 1947 - p. 77.

(2) Deze exegeet was de schrijver van het Jansenistisch boek «Augustinus» waarin hij de terugkeer van de vroegere strengheid nastreefde in het bedienen van biecht en communie. Talrijk waren de pastoors die skripturen van hem bezaten tussen 1653 en 1774 maar op de gewone gelovigen van het L.V.A. had het Jansenisme weinig invloed. Hij stierf, verzoend met de kerk, maar zijn lering overleefde hem en veroorzaakte zelfs een kerkelijke scheuring in Nederland (1702).

(3) Arnold Geulinckx studeerde te Leuven wijsbegeerte en godgeleerdheid, werd er in 1646 lector en in 1652 hoogleraar. Oneenigheid met zijn collega's en zijn Jansenistische overtuiging deden hem naar Leiden verhuizen waar hij overging tot de Gereformeerde Godsdienst en er stierf als hoogleraar.

(4) In zijn «Faust» insinueert Goethe dat ratten aparte dieren zijn: zij bekampen elkaar in stamverband zoals de mensen. Ook de Zweedse Selma Lagerlöf (1858-1940) in «Niels Holgersons wonderbare reis» heeft het over de klassenstrijd tussen de zwarte en de bruine rat. Verschrikking waait de lezer tegen vanuit de bladzijden van de Amsterdammer Bordewijk (1884-1965) in «Rood Paleis», de Fransman Camus («Algerië 1913) in «La Peste», de Noordamerikaan Allan Poe (1809-1849) en de Engelsman Orwell (Bengalen 1903 - Londen 1950).

De pest kreeg hier diverse namen.

Bij builenpest zijn de lymfeklieren, op de plaats waar de patiënt gestoken is door de vlo, ontstoken en gaan ze veretteren. De huid krijgt een donkere kleur, men spreekt over «de Zwarte Dood». Vergezeld van hoge koorts kent de «haesteghe sieckte» een vlug verloop, in tegenstelling met de slepende melaatsheid. Meestal heeft de «gadoot» een fatale afloop. Worden de bacillen overgebracht naar de luchtpijpen, dan veroorzaken ze longenpest. Ook dieren bezwijken aan deze virusziekten : men heeft het over paarden-, runder-, varkens-, konijnenpest.

Vluchtelingen en doortrekkende soldaten waren bondgenoten van de ziekte. Voor burgers, afkomstig uit besmette centra, sloot men de poorten, maar aan de doortrekkende legers kon men de toegang tot de stad niet ontzeggen !

AFKORTINGEN.

P.B.G.

Geschiedenis der stad Aalst, vooafgegaan van een historische schets van 't voormalige Land van Aalst door Frans de Potter en Jan Broeckaert. - 4 delen 1873-75.

Z.Z.A.

Zwarte Zustersarchief Aalst.

S.A.A.

Stadsarchief Aalst.

L.V.A.

Het Land van Aalst, tijdschrift van de geschied- en heemkundige vereniging.

R.A.G.

Rijksarchief Gent.

V.N.S.

Aalst- Historiek der oude Straten door Petrus Van Nuffel. 1914-1915.

V.N.R.

Alostum Religiosum door Petrus Van Nuffel - 1911

J.B.L.

Jan-Baptist Luyckx (1757-1836) : Pierlala. - Handschrift in druk gegeven door P. Van Nuffel in 1928.

V.V.A.K.

Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon.

Bij het opstellen van dit artikel werden wij geholpen door Eerwaarde Zusters van Sint-Augustinus te Aalst, alsook door Stadsarchivaris K. Baert, Conservator J. De Vos, J. Van der Hulst en de heer A. Tanghe van het kadaster te Gent. Aan allen betuigen wij onze oprechte dank !

De pest doet haar intrede

In het begin van de veertiende eeuw vernemen wij voor het eerst iets over de vreselijke verwoestingen die de pest hier aanrichtte.

Oude kronieken delen ons mee dat in 1315 een derde van de bevolking bezweek ten gevolge van pest en hongersnood, men was verplicht de lijken te verzamelen in massagraven (5). Ook gedurende de regering van Lodewijk van Male had Vlaanderen zware pestaanvallen te verduren, vooral gedurende de periode 1348-49 (6).

Toen in de omstreken van Geraardsbergen een schromelijke epidemie woedde (1381-82) verscheen daar, op de dag van Sint-Paulus-bekering, een in het wit geklede ruiter die korenbroodjes uitdeelde. De legende vertelt dat al wie er van at bevrijd bleef van de pest. Dit wordt nog jaarlijks herdacht door het werpen van Pauwelbroodjes te Galmaarden op Sint-Paulusdag (25 januari).

Het buitenland had het even erg te verduren.

In 1340 werd Italië geteisterd door pest, oorlog en honger : Siëna richtte een kapel op om gespaard te blijven, te Florence bezweken 15.000 inwoners. Het jaar 1345 staat gekend in gans Europa als het jaar van de Zwarte Dood ! Ook in Frankrijk steeg het sterftecijfer ontstellend in 1348.

Overall heerste een ware angstpsychose, men nam zijn toevlucht tot boetedoening om «de gesel Gods» af te weren, wat dan aanleiding gaf tot abnormale gedragingen. «Flagellanten» trokken in nachtelijke processies van kerk tot kerk, van kapel tot kapel terwijl ze zich tot bloedens toe geselden. Het einde van de veertiende eeuw kende de «dansende pelgrims» : gegrepen door paniek, na uitzinnige losbarstingen, vielen ze neer in een soort hypnotische extase. In beide gevallen moest de kerk ingrijpen met strenge straffen (7). Op 14 februari 1401 richtte Filips de Stoute, in samenwerking met de Franse koning, te Parijs een groots opgezet «Cour d'amours» in; dit liefdehof was een soort luisterrijk aangekleed literair salon, bedoeld als afleiding tijdens de pestepidemie die Parijs opschrikte (8).

(5) De Potter en Broeckaert : Geschiedenis der stad Aalst 1875 deel III p. 104.

(6) Dr. Van Roosbroeck : Geschiedenis van Vlaanderen - dl. II p. 307.

(7) Dr. Van Roosbroeck : Geschiedenis van Vlaanderen - dl. II p. 328.

(8) Huizinga : Herfsttij der middeleeuwen 1957 p. 122

Het ontstaan van de zwarte zusters of de functie scheidt het orgaan

Toen het vierde Concilie van Lateranen gehouden werd in 1215 telde de Kerk drie grote klassen : de pastorale geestelijken, de religieuzen (kanniken, monniken, bedelmonniken) en de leken. Deze laatsten echter begonnen zich los te maken van de traditie die meende dat de monastieke ascese de enige was die leidde naar het eeuwig geluk. (9).

In het begin van de veertiende eeuw ontstonden groepen die wilden leven in vrijwillige armoede en tevens barmhartigheid beoefenen. Deze vrouwelijke volgelingen van een vernieuwd reclusen- en kluzenaarsideaal stonden bekend onder de naam van CELLEZUSTERS (Cellistissae), in de volksmond MATE-WIVEN geheten : vrouwen die te bed liggende zieken verzorgen. (10). Evenals bij de Cellebroeders — te Aalst gekend als Alexianen, Broeders van de Orde van St.-Franciscus, Lollarden — bestond hun taak in het verplegen van zieken, het bijstaan van stervenden, het begeleiden van doden. Weldra voelden de matewiven de nood aan om over een gemeenschappelijke woonplaats te beschikken waar diegenen van de eigen zusters die zelf niet konden instaan voor hun huisvesting en voor hun onderhoud mochten rekenen op de hulp van de gemeenschap (11).

Deze matewiven waren oorspronkelijk niet gebonden door geloften, hun toestand kon best vergeleken worden met deze van de begijnen. Er groeide echter langzamerhand een drang naar meer kerkelijke tucht, een gebondenheid die ze zou behoeden tegen ketterij. Toen ze de regel aannamen van St.-Augustinus werden ze echte kloosterlingen.

Zo ontstonden zelfstandige kloosters, onderworpen aan de bisschoppelijke jurisdictie. Evenals hun stichtingsklooster (Gent ?) is het Zwarte-zusterhuis van Aalst aangesloten bij de reguliere derde Orde van de Augustijnen.

(9) Dr. Knowles : Geschiedenis van de kerk 1968 deel IV - Cambridge, Hilversum.

(10) Verklaring van de begripsnaam «matewiven» :

Met mat werd oorspronkelijk bedoeld een tapijt van gevlochten stro of riet, gebruikt als vloerbed.

Naar zijn matje gaan = naar bed gaan.

's Morgens kon men dan zijn matten oprollen.

Komt nog voor in «bakermat».

Van mat naar ziek is maar een stap.

In de mat zijn = ziek te bed liggen

Iemand af-matten — uitputten

In het Middelnederlandswoordenboek van Verdam :

Iemand mat slaan = hem lam slaan

Matten (ww) = mat maken, verlammen

Mate = behoeftige.

(11) Lode Van Puyvelde : 650 jaren Antwerpse Geschiedenis in de Zwarte-zusterstraat (krantenartikel van 17 april 1974).

Waarom Augustinus?

Over het kloosterleven had de grote kerkvader (345-430) talrijke uiteenzettingen gegeven. Hij stelde de regel op die zijn naam draagt en die, dank zij de grote wijsheid, door talrijke stichtingen werd overgenomen. Een godvruchtig leven is voorgeschreven, naast de verzorging van zieken worden geregeld kerkelijke diensten gehouden. De zusters zijn verplicht alle dagen gebeden te zeggen. Straffen zijn voorzien voor iedere overtreding van de regel. Omwille van de passende kleur van hun kleding stonden deze kloosterlingen dra bekend als Zwarte Zusters.

De eerste stichtingen ontstonden in de veertiende eeuw :

Mechelen (1305), Brugge (1361), Gent (1363). Daarop volgden Antwerpen (1464), Aalst (1475), Diksmuide (1479), Dendermonde (1491). Jongere stichtingen zijn deze van Rupelmonde (1663), Asse (1822), Oostende (1834), Halle (1835), Sint-Truiden (1842). (12).

Het stadsbestuur tref maatregelen gedurende de vijftiende eeuw

Bij het heropduiken van de pest in 1423 werd te Aalst een «pestmeester ofte chirurgijn» aangesteld om de zieken te «laten» (d.i. aderlaten) en van de pest te «cureren» (13). De «chirurgijn... insetene deser stede» evenals het stadsbestuur, ze waren stellig van goede wil maar onmachtig om de kwaal te overwinnen.

In 1437-39 woedde de pest nogmaals in Vlaanderen, gedurende de periode 1454-55 daalden de inkomsten van het Land van Aalst in erfelijke cijns, een gevolg van de plunderingen door de Gentenaars en van het wegblijven van de pachters, gevlucht voor of gestorven aan de pest. Nieuwe uitbarsting in 1469, Cellebroeders uit Brussel kwamen hun diensten aanbieden. Stelde het stadsbestuur geen vertrouwen in dergelijke helpers omdat ze een slechte herinnering hadden bewaard aan de Lollardenbroeders? Deze instelling, gevestigd op het einde van de Pontstraat, werd immers ca. 1380 opgeheven wegens verval van de kerkelijke tucht. Of meenden de schepenen dat vrouwenhanden beter geschikt waren voor deze zware karwei?

In ieder geval beslisten de schepenen, in overleg met de plaatselijke notabelen, in 1474 over te gaan tot «eene fundatie van twalve zwarte zusters» om «den scamelen lieden, besmet van ziecte pestilentielle, bi te staene, hantierne ende visentherene dies begheeren, toter doot» (14).

(12) Encyclopedie van het katholicisme - Deel III p. 32. De stichting te Aalst wordt er niet in vermeld!

(13) P.B.G. dl. III p. 104.

(14) P.B.G. dl. III p. 108.

Dit besluit wijst én op ziekenverpleging én op lijkenverzorging.

En akte van 24 juli 1475 bepaalt nog duidelijker het gevaarlijke van de opdracht waarmee de zusters werden belast, nl. met «de visitatie vanden insetenen der vors. stede, zonderlinghe in weeken tijden, als pestilentie, haesteghe of smettelike zieckten, die gheweest ende gheregneert hebben, of naermaels toecomen ende regneren mochten, in welken tijden elc. andren schuut (schuwte), vliet (vlucht) ende afgaet inden uutersten nood...» (15).

Het was op verzoek van het stadsbestuur dat Jan de Proost (familielid van Dirk Martens) en zijn vrouw Sandrine van Steeland «gheconsenteert ende gheaccordeert hebben uut puren aelmoesen ende caritaten... eenen bogaert met huus ende erve, af te staen», mits jaarlijkse betaling van een bepaalde som, eeuwig en erfelijk, voor een jaargetijde, te beginnen op 15de oogst 1476.

Deze eigendom lag «binnen der vors. stede in de Capellestratè neffen Sint Ursmaers poortkin, streckende lanx der vesten, ende metten hende commende tot ande scutterie van den handboghe, omme aldaer vander vors, stede wegghen ghestelt ende gefondeert te wesene een zusterhuus vander regule ende ordene vanden Augustinen, die teeuweliken daghen ghehouden zullen zijn te visentherene, hanthierne ende bistanst te doen totten uutersten hende, alle manieren van zieken, arm of rijke, vander vors. stede wegghen ghestelt ende gefondeert te wesene een zusterhuus Dies hebben wij beloofd ende beloven de somme van viere ende twintich scellingen grooten tsjaers ervelike Vlaemscher munten telken vijftiensten daghe van Ougste, omme ende ten jaerghetijde vander vors. Janne den Proost ende zijne vors. Ghezellinne...» (16).

Bekeken op het hedendaagse stadsplan was het zusterhuis gelegen tussen de huidige Esplanadestraat en het Peperstraatje dat vroeger in rechte lijn uitliep op wat nu de Graanmarkt is. Achteraan grensde het klooster aan het schuttershof van Sint-Sebastiaan.

Drie weken later, op 15 augustus 1475, volgde de kerkelijke goedkeuring door de bisschop van Kamerijk. Een gecollationeerd afschrift van deze in het latijn gestelde bulle over het «Monastery Negrorum sororum Alostensium» vermeldt o.m. dat de Zwarte Zusters onder de bisschoppelijke rechtsmacht vallen en dat hun getal voorlopig beperkt is tot twaalf. Naast de beoefening van de godsdienst zullen ze zich ook wijden aan begrafenisaangelegenheden. Evenals de andere parochianen zijn ze onderworpen aan het tienderecht ten opzichte van de plaatselijke geestelijkheid. De oprichting van een eigen bidplaats wordt in het vooruitzicht gesteld (17).

(15) Z.Z.A. perkament met geschonden zegel
P.B.G. dl. III p. 108 tot 110.

(16) Stadsrekening 1509 (1510 n.s.) nr. 352 fol. 23v°. - Opgenomen in Bijlage 1.

(17) Dit stuk uit het Fonds Crick werd vertaald door de heer J. Van der Hulst en overgemaakt aan het stadsarchief. - Opgenomen in Bijlage 2.

De zwarte zusters komen naar Aalst

Nog voor Bamis 1475 kwamen de Zusters hun nieuwe tehuis betrekken. De stad zorgde voor het nodige «huisallam», schonk toelagen voor het aanpassen van het «godshuus», voorzag het klooster van brandhout en steunde herhaaldelijk met hulpgeldten (18). Ook persoonlijke giften bezeugden de dankbaarheid tegenover deze edele zielen : in 1501 schonk Lysbet van Vaernewyck een stuk land van 60 roeden (18, 5a.), gelegen te Ayghem voor een stichting van zeven gelezen zielmissen in de kapel van de Zwarte Zusters (19).

Na een twintigjarige proeftijd hadden de nieuwe ziekenverzorgsters voldaan aan de verwachtingen : hun vaste aanvaarding werd bevestigd door een schepenaakte van 12 Hoeymaent 1494 (20).

Nogmaals werd hierin gewezen op de verplichting de zieken, arm of rijk, ten huize te verzorgen en bij te staan tot het uiterste, alsook die te «lichterne ende buten der duere vanden husen tot op de strate te stellene als ghewoonlic es van doene, sonderlinghe in weeken tijden ende van haestegher ziechede...». Gestipuleerd werd dat niet meer dan twaalf zusters waren toegelaten, ze konden beschikken over «den torre boven St.-Urmaerswaterpoortkin ende der meulen, gheheeten Scarrewarre» behalve «in tijden van noode of oorloghen» en mits behoud van het nodige water ten behoeve van de «fortificatie vander zelve stede».

Toch hielden de schepenen een stok achter de deur : legden de zusters te weinig ijver aan de dag dan had de gemeente het recht het klooster met zijn mobilair over te dragen aan een andere vrouwengemeenschap. Ook moesten de Zusters een «notabelen» man aanstellen om het beheer van hun bezittingen waar te nemen.

Nu de Zusters beschikten over een vast verblijf bouwden ze een eigen kapel : de stadsrekening van 1495 vermeldt het verlenen van een toelage tot het oprichten van «hueren nieuwer cappelle» (21). Het verlenen van hulp geld gebeurde trouwens meermaals, hetzij voor hun goede diensten, hetzij voor het onderhoud der gebouwen.

De nieuwe kapel was stellig niet stevig gebouwd want reeds in 1509 dreigde de grote gevel «gheel omme te vallene» als er niet spoedig werd ingegrepen (22).

(18) P.B.G. dl. III p. 110 - Bijlage III

(19) V.N.S. 1914 - p. 100.

(20) Z.Z.A. - Perkament, zegel verdwenen.

S.A.A. — Boek met den Haire - Cat. nr. 4, p. 71.

— Uitgave van den Oudheidkundigen Kring van de stad en het voormalige Land van Aalst - 1906, p. 178, 179, bezorgd door O. Reyntens.

P.B.G. — dl. III - p. 112, 113.

(21) V.N.S. — p. 99.

(22) S.A.A. — Stadreck. nr. 352. fol. 38v° - 1 febr. 1510-1511 (nr. 7) Bijlage IV.

De heilige Rochus en andere pestheiligen

De pest bleef terreur zaaien gedurende het laatste kwartaal van de vijftiende eeuw : te Brussel vielen zowat 15.000 doden in enkele maanden tijd. Te Aalst ordonneerde het stadsbestuur in 1483 een novene «ter eere van God en van minen heere Sint-Anthonissen». Dit kon niet beletten dat gedurende de maanden september, oktober en november ongeveer 1/4de van onze bevoking — d.i. circa 1200 inwoners — bezweek. Een groot deel van de burgerij was de stad ontvlucht, voortdurend leefde men in bange spanning !

Het enige houvast voor onze voorouders was de aanroeping van de pestheiligen. Zij werden druk vereerd met officiën in de kerken, met processies, met broederschappen : als 't ware een geestelijke ziekteverzekering! Hoe licht kon het sterke besef van Gods toorn, gewekt door iedere epidemie, overslaan op de heilige. Niet Gods ondoorgrondelijke rechtvaardigheid heeft de ziekte veroorzaakt, de heilige is het die haar zendt en verzoening eist ! Hij kan ze genezen, waarom zou hij de ziekte dan ook niet veroorzaken ? Dit is wel enigszins het overbrengen van het geloof uit de religieus-etische naar de magische sfeer. Zegt Huizinga. «De heiligen leefden in de geest van het volk als goden.»

Een feit is het dat, gedurende de eerste helft van de veertiende eeuw, in het zuiden van Frankrijk een man leefde van wie verteld werd dat hij, op zijn pelgrimstocht van Montpellier naar Rome, vele pestlijders genas. Hij zelf — de h. Rochus — zou van de ziekte gered zijn door een engel. Niet te verwonderen dat de eredienst zich over Europa verspreidde in de loop van de vijftiende eeuw.

In 1489 werd te Dendermonde een kapel gebouwd ter ere van de H. Rochus. De oprichters, de rederijkers «De Distelieren», werden dan ook «Rochussen» geheten.

Te Aalst hadden brouwers en hophandelaars aanvankelijk Sint-Arnout tot patroon (23). Uit schrik voor de pest schoven zij de Vlaamse heilige op zij : in 1516 behoorden de handelaars in bellen, hoppe, graenen ende zaet... tot de Neeringhe van de groote coopliden onder de heilige Rochus.»

Ongeveer een eeuw later, wanneer de hophandelaars beschikten over een goed gevulde gildegas, zullen zij Rubens verzoeken het vizioen van de heilige te schilderen tot versiering van hun altaar in de parochiekerk. Boven het machtige doek : «Kristus stelt de h. Rochus aan tot patroon van de pestlijders», werd in de top een afbeelding geplaatst van een O.-L.-Vrouw. Het kan betwijfeld worden dat het hier zou gaan om een

(23) Arnout, geboren uit het geslacht van Pamele ca. 1040, was de stichter van de Benediktijnerabdij te Oudenburg (Steenbrugge) in 1084, tevens vrede-apostel in gans Vlaanderen. Tot in het begin van deze eeuw was hij te Asse nog één van de «hoppesanten», samen met Rochus, Joannes en Petrus Ascanus (één van de 19 martelaars van Gorcum) : al deze heiligen werden aangeropen om de «hopduvel» te lijf te gaan.

afbeelding van Isabella Brant, zeker is het dat de eerste vrouw van de Meester stierf aan de pest in 1626.

Boven het eikehouten portiek van het Rochusaltaar tronen sedert 1632 vier beelden die de voornaamste pestheiligen voorstellen :

de kluisenaar Antonius-abt, de patroon van de handboogschutters Sint-Sebastiaan, de krijgsman Adrianus en de Kristusdragende Christophorus. Zo groot was de angst dat de hagiografie niet minder dan veertien pestheiligen kende. Zelfs de grote Erasmus vluchtte in 1518 in paniek uit het besmette Bazel om zich te Leuven te laten verzorgen bij zijn vriend Dirk Martens. Vier chirurgijns achtereenvolgens ontbood de geleerde Rotterdammer, telkens hij hun sprak over «zweren» lieten ze hem in de steek. De vrees voor de gadood was sterker dan het goudstuk dat hun werd aangeboden !

De rampspoedige zestiende eeuw

«Ten jare 1515 was geheel Brabant ende de omliggende plaetsen, alsook Aelst, met zoo veele plaegen ende miserien overvallen, dat nooyt mensch dan levende, dusdaenige gezien en had: het regende thien maenden vervolgens, zoodat er geen oost ingedaen en wierd; waer uyt gesprooten in eenen dieren tijd met pestelende ziekten, etc.

Ten tijde van de beroertens onder Philippus II, Koning van Spagnien... was het Land bijna ontvolkert ende Aelst op twee jaeren ingenoomen zijnde, eenige jaeren als verlaeten is geweest.» (24).

Deze mededeling van Luyckx steunt stellig op een overlevering : schokkende gebeurtenissen werden gedurende generaties voortverteld, wellicht aangedikt door de volkse verbeelding. Toch stoelen ze op een grond van waarheid, hier stroken ze trouwens grotendeels met de feiten die de geschiedenis heeft genoteerd.

Van 9 december 1528 tot einde januari 1529 hing de akelige strowis voor menige Aalsterse deur ten teken van waarschuwing.

Twee grafdelvers die «duerende den vorsejten tyt de doode lichaemen ghestorven van der peste ter eerde ghedraghen ende begraeven hebben zesse weken lanc» bekwamen een extratoelage. Dit was eveneens het geval voor een «vreemden gheselle scauvaghene.» Die had een jonge vrouw, overleden «van de pestilentie... ter eerden ghedaen». Het lijk had hij gevonden «in eenen nast int sompershout», een bosje in de huidige Hoogstraat.

Steeds in het zelfde jaar 1529 brak te Antwerpen een hevige besmetting uit, iets van een bijzondere aard : «de haesteghe ziekte die men hiet de zweetende ziekte.» Het was een soort influenza of griep die in vele gevallen een dodelijke afloop kende in 24 uur !

(24) J.B.L. Pierlala 1928 p. 97.

Onmiddellijk werden te Aalst maatregelen getroffen : zes wakers werden aangesteld bij «de molestraatpoorte, de catterstrate ende ponstraatpoerten» om alle personen en goederen te weren die afkomstig waren van «contagieuxsen plecken». Toch deed de ziekte op 9 oktober haar intrede te Aalst; Ninove en Geraardsbergen bleven evenmin gespaard. Men trachtte de zieken te redden door het zweten te bevorderen maar het «uitzweeten» hielp niet !

«tsondachs naer baefsdach» ging hier een «processie generale» uit met «15 wassen keersen die ghedreghen waren bij den heere wet ende anderen notable vander stede, elcke weghende een pond... twaelve wassene handtortsen die ghedraghen waren bij den officiers vander stede al ter verchieringhe vander processie, weghende de zelve tortsen 48 ponden...» De «cyrurgien» bewam een «gratuite (gratificatie) voor zekere goede diensten». De inwoners werden er toe aangespoord «goede warcken van devocie te doene ende den almoghenden god om zijn gracie te bidden.» (25).

De Zwarte Zusters zullen wel hun werk hebben gehad : in 1540 werd hun getal van 12 op 18 gebracht met toelating van de schepenen.

Te Ninove waren het de Grauwe Zusters die de armen en de zieken in tijden van besmettelijke ziekte verzorgden. Zij bewamen hiervoor vrijstelling van bieraccijns voor 12 zusters en een rente van 24 L.p. te betalen door de tafel der Armen (26).

Toch stonden nog zwaardere beproevingen voor de deur ! Van 1571 tot 1580 woedde de pest in Brabant. Ook Gent (1574), Brussel en Leuven (1578), Luik (1579) en Ieper (1580) kwamen aan de beurt.

IN DE GESCHIEDENIS VAN AALST WERDEN DE ZWARTSTE
BLADZIJDEN GESCHREVEN TUSSEN JUNI 1579 EN APRIL 1582.
HET WAS EEN TIJD VAN POLITIEKE ONRUST, RELIGIEUZE
TROEBELN, OORLOGSGEWELD EN VERRAAD, HONGERSNOOD
EN PEST, MET EEN VREEMDE, RUMOERIGE BEZETTING DOOR
ALBANESE RUITERIJ EN SERVISCH-KROATISCHE HUURLIN-
GEN.

Al deze ellende ging gepaard met een ontstellend en onherstelbaar verlies aan intellectuele waarden, aan leidende krachten die naar het buitenland waren uitgeweken.

(25) H. Vangassen. De zwetende ziekte in de Dendervallei. - L.V.A. 1958 nr. 6 p. 373 tot 375

(26) H. Vangassen L.V.A. 1958 nr. 6 p. 377 voetnoot 25.

Brieven, door de stadsmagistraat gericht aan de prins van Parma, waren echte noodkreten; bezetting, hongersnood besmetting waren de oorzaken van de heersende miserie. Wij vernemen :

1580

12 AUGUSTUS :

de pest breidt zich uit in de stad en men weet niet meer waar de soldaten onder te brengen.

13 AUGUSTUS :

de pest en een andere aanstekelijke ziekte, de «currence» (dysenterie) genoemd, richten steeds grotere verwoestingen aan.

20 AUGUSTUS :

de uiterste nood en rampzaligheid waarin deze stad verkeert (wordt) steeds groter.

6 SEPTEMBER :

De Aalstenaars worden «geweldig aangevallen door de pest die zich meer en meer verspreidt met een wonderbare en grote sterfte, zodat de huizen leeg en onbewoond worden, terwijl de soldaten in de nog onaangetaste woningen dringen (27).

1581

7 SEPTEMBER :

Een gezant wordt naar Farnese gestuurd om op de ontoereikendheid te wijzen van het garnizoen dat gedund is door de oorlog en de besmettelijke ziekten (28).

En uit een handschrift van de humanist Barlandus blijkt dat te Aalst haast geen gezin gespaard bleef van de pest tijdens de belegering door de Geuzen (juni 1579 tot 22 april 1582).

Ook elders woedde de pest. Slechts 1/3 van het Land van Aalst overleefde de rampperiode. Te Geraardsbergen bezweken 800 inwoners tussen 1578 en 1580, Ninove werd eveneens zwaar getroffen tussen 1574 en 1581. (29). Assen werd in 1574 niet bezocht door de deken wegens de aldaar heersende haastige ziekte.

Dendermonde kende een grote sterfte, ook nog onder de soldaten, nadat de Fransen in 1583 de stad hadden ingenomen. In de Dendermondse stadsrekening van 1584-85 lezen wij dat een aanzienlijke som werd betaald aan een paar personen om, gedurende 28 maanden, talrijke arme pestlijders te hebben verzorgd en «120 aarme personen die up de straten en elders bevonden zijn gheweest te begraven».

(27) F. de Cacamp : Dertig maanden uit de geschiedenis van Aalst juni 1579 tot dec. 1581. L.V.A. 1957 nr. 1 p. 8 tot 10

(28) F. de Cacamp juni 1579 tot dec. 1581. L.V.A. 1957 nr. 5 p. 228.

(29) H. Vangassen : Geschiedenis van Ninove 1960 dl. II p. 289, 291, 323.

In 1597 heerste de pest nogmaals te Gent, Brussel en Dendermonde, Zelfs viel ze het platte land aan te Wetteren en te Melle. Te Aalst vreesde men dat «de zieckte haer (zou) verbreedden binnen de steden oft schependomme». Op dit tijdstip beschikte Aalst over geen pestmeester ofte chirurgijn om de aangetasten «te laten ende van de voors. zickte te cureren.» Het stadsbestuur besloot niet langer te wachten om over te gaan tot de aanstelling van een meester die, indien de kwaal een grotere uitbreiding nam, slechts «qualick crijghelic mochte wesen ende eenighe personen daarbij hulpeloos sterven».

Daarom legde «Mr. Heyndrick Breems, chirurgijn inzetene dezer stede» de eed af met de belofte dat hij de zieken «die gheen macht en hebben om hem te betalen» gratis zal verzorgen «ende de andere voor redelicker loon». Hiervoor bekwam hij van de stad een «jaerlicx pensioen van XXIV lib. gr.» (30).

Intussen bleef de ultieme bijstand van stervenden en de verzorging en opschik van de lijken toevertrouwd aan de Zwarte Zusters. In het zelfde jaar 1597 schonk het bestuur van het Land van Aalst een hulpgeld voor het herstel van hun klooster dat zwaar geleden had gedurende de godsdiensttroebelen. Het was ook waarschijnlijk rond deze tijd dat het aantal zusters werd opgevoerd tot twintig. Gelukkig bleef onze stad toen gespaard van de besmetting.

Aalst treft anti-pestmaatregelen

Na de vele verschrikkingen die het Land van Aalst had moeten doormaken gedurende het laatste kwartaal van de zestiende eeuw trachtte het stadsbestuur toch «iets» te ondernemen om de angstige bevolking enigszins gerust te stellen.

Tussen 1615 en 1636 werden bij de Sint-Ursmars — of Kapellepoort pesthuisjes opgericht onder het toezicht van Paters Karmelieten en van pestmeesters. Het was toen dat de Scherrewerretoren de naam kreeg van Schrobberstoren: daar verbleven de mannen die belast waren met het schrobben van die huisjes, ze verdienden vooral hun brood als «mestrapers» (31).

Voor deze bouw stonden de Wilhelmiëten een deel van de St.-Ursmarsmeers af (32), nl. een terrein van 37 a. buiten de Kapellepoort om «te maeken huysen om aldaer in contagieuse ende gepesticeerde tijden te logeren de ghemeene bōrgers ende insetenen dezer stede, die met soodanighe sieckten soudē moghen besmet sijn, soo ist dat de Wilhelmynen

(30) S.A.A. nr. 1283 fol. 22 r° en v^o fol. 23 r° P.B.G. deel III p. 105

(31) J.B.L. id. p. 77

(32) V.N.S. : p. 93-94

V.N.R. : p. 209

E. Houtman : Het Wilhelmiëtenklooster te Aalst.

L.V.A. 1972 nr. 6 p. 250, voetnoot 4, plan p. 284.

de mersch afstaen, en dat het vorsejde bollewerck tot dienste van den stede ende ten effecte vorsejt, soudē worden gheemployeert.» Het grootste deel van deze meers werd echter ingenomen door het pestkerkhof : de huidige Albert Liénartstraat loopt er nu dwars doorheen (33). Ter wille van de sterk besmettelijke aard verwierp men het gebruik van gemeenschappelijke zalen, voor de verpleging van pestlijders werd de voorkeur gegeven aan kleine, afzonderlijke gebouwtjes met smalle, op schietgaten gelijkende venstertjes. Het was trouwens door een ver door-gedreven afzondering van de zieke en zijn huisgenoten, alsook door het betrachten van meer hygiëne, dat men de verspreiding van de kwaal trachtte in te dijken.

Besmette personen en mede inwonenden moesten op de straat «een wit peerseken» dragen, een stokje van drie voet lang als waarschuwingsteken. Genas de zieke, hij bleef het «peerseken» nog drie weken dragen. Stierf hij, dan waren de leden van zijn gezin verplicht het stokje nog zes weken na zijn teraardebestelling te dragen. Vóór de ingangdeur van het besmette huis werd een wis opgehangen of werd een lat geslagen; deuren en vensters bleven gesloten.

Eens per week werden in de straten grote vuren aangelegd om de lucht te zuiveren. Barbiers-chirurgijns mochten geen pestlijders behandelen, dat was de taak van een pestmeester (es).

Bij de stadspoorten werden wachters aangesteld om te beletten dat «geïnfecteerden» de stad zouden betreden. De vreemdeling die zich aanbood moest een bewijsschrift voorleggen waaruit bleek dat in zijn gemeente geen pest heerste of dat hij ten minste op een afstand van acht huizen woonde van een haard van besmetting. Niemand mocht vreemdelingen herbergen zonder de toelating van het stadsbestuur of van de «deken der christenheid».

Oud-kleerkopers, oud-schoenmakers noch voddērapers mochten goederen van buiten de stad invoeren. Vooral vlas, afkomstig van buiten de stad, mocht niet worden verhandeld.

Hoe kwam men de inbreuken op de voorschriften aan de weet? Aanbren-gers bekwamen een derde van de opgelegde boete, een ander derde kwam terecht in de stadskas, de rest was natuurlijk... voor de vorst.

Een gezonde maatregel was zonder twijfel het streven naar meer reinheid in de straten van de stad.

Mest en vuilnis moesten buiten de stadsmuren worden gevoerd, goten en riolen twee maal per week met water gespoeld.

(33) Tussen Stationsplein, Vaartstr., Esplanadestr. en Bauwensplein lag voorheen de St.-Ursmarsmeers van de Wilhelmiēten, 2ha. 93 a. Een deel ervan (37a) stonden ze af voor de bouw van de pesthuisjes en de aanleg van het pestkerkhof. Toen in 1714 de stedelijke begraafplaats bij de kerk te klein werd wegens de uitbreiding van de Koornmarkt op het huidige Sint-Martinusplein gebruikte men voortaan het pestkerkhof als officiële begraafplaats tot 1784. Daarna kwam het «Gennemickenkerkhof» tot stand aan de Dendermondsesteenweg, in 1867 vervangen door de huidige begraafplaats op de Hoezekouter.

«Stinkende beesten» zoals varkens, geiten, konijnen, ganzen, eenden en duiven werden bij heersende besmetting uit de stad gedreven of gedood. Loslopende honden en katten werden in de straat gedood door een daartoe aangestelde «hondenslager». Die honden waren toen immers een echte plaag, zelfs in de kerk moest de hondenslager ze verdrijven ! De Varkensmarkt werd uit het centrum verbannen en verwezen naar een braakliggende grond : «de nieuwe beestenmerct op den meulendries» staat te Aalst gekend in 1661.

Het leven in het klooster gedurende de zeventiende eeuw (14)

Voor de zusters zag de indeling van de dag eruit als volgt :

In de winter opstaan te 5 uur, middagmaal te 12 uur, avondmaal te 19.30 uur, naar de cel te 21 uur, licht gedoofd te 21.30 uur.

's Zomers waren de uren respectievelijk 4-12-19-20,30 en 21 uur. De poort werd gesloten ten laatste te 2030 uur.

De dag begon met het bidden van de getijden van O.-L.-Vrouw en het bijwonen van de H. Mis. Wie ongeletterd was bad 50 O.V. en 50 W.G. Te 14 uur kwamen ze nogmaals samen in de kapel voor de vespers en de kompletten. Om de veertien dagen, ook op de vier hoogdagen, werd er gebiecht en gekommuniceerd.

Het derven van vlees was verplichtend gedurende de ganse advent, ook alle woensdagen en de twee dagen die vastenavond vooraf gingen waren onthoudingsdagen. Door de gezonde zusters werd gevast op de maan-, woens- en zaterdagen van de advent. Alle vrijdagen van het jaar waren vasten- en onthoudingsdagen.

Was er geen mis in het klooster, dan konden ze terecht in de parochiekerk. Toen de kerk van de Kapucienen in 1623 gewijd was konden ze ook mis horen bij hun naaste bureu.

's Zondags mochten de Zusters twee aan twee- steeds een oudere met een jongere- het sermoen gaan beluisteren in een andere kerk maar mis horen en eventueel kommuniseren gebeurde altijd in de eigen kapel.

Na te hebben voldaan aan hun godsdienstige verplichtingen togen ze aan het werk in het klooster of ten huize van de zieke. Gedurende de maaltijden en indien mogelijk ook gedurende het werk werd voorgelezen uit een «devoet boekskén... om alle quaede gepeys ende onnuttiche clap te beletten...

Het dagloon van een zuster in dienst bedroeg 4 stuivers.

Bij overlijden of na ontslag door de aartsbisschop verkozen de Zusters een nieuwe Overste. Novicen werden aanvaard «in hun wereldl. habeyt».

(34) J. De Brouwer : Bijdrage tot de reguliere en sekuliere gemeenschappen gedurende de 17de en 18de eeuw L.V.A. nrs. 3 en 4-1974 - p. 202 tot 216.

Na vier maanden kregen ze het kloosterkleed. Op het proefjaar volgde de professie; het haar werd afgesneden en de beloften afgelegd in de handen van de deken.

Over de Tucht

De godsdiensttroebelen die de zestiende eeuwen kenmerkten hadden een ongunstige weerslag op de geest die bij de vrouwengemeenschappen heerste. De dekenale verslagen van 1610 tonen hun bekommernis over de onenigheid in het huis bij de Kapellepoort. Steeds vernieuwde statuten en ordonnantiën verschenen in 1611, 1623, 1634, 1653, 1658, 1659, 1670, 1674, 1679 en 1692. Zij wijzen op een moeilijke gemeenschap en leggen de zwakke plekken bloot.

Herhaaldelijk wordt gehamerd op dezelfde spijker : gehoorzaamheid aan de overste, vermijden van achterklap en van «partijdighe affecties», streven naar «den ghemeynen vrede».

Bij het uitgaan zullen ze niet opvallend gekleed zijn; «noch gefronste voorschoten gebruiken, dan alleenlijk met vier platte ployen ende sullen draghen een faillie of ten minsten een huycke metten hoedt daerop».

Buiten de uren van de maaltijden «sal de kelder ende bottelrije met een slot gesloten zijn.»

Persoonlijke eigendom wordt niet geduld : cel, kist of schapraai zal steeds openstaan voor de Overste.

Iedere vrijdag wordt er kapittel gehouden om de zondaressen te «kapitelen». Evenals de «commerage» moet de «curieusheit» wel een plaag geweest zijn : in de cellen mochten zich geen trapjes, ladder of voetbankjes bevinden «waerdeur d'eene in d'andere camer mochte sien oft kijken oft (erger nog !) in haer absentie overclemmen...»

Ook over de kledij was men het niet eens : de enen wensten de huik, de anderen verkozen het behoud van de falie. In het jaar 1688 kregen ze de toelating om een linnen kap te dragen, een wijziging van het hoofdedksel dat de ziekenzusters vroeger droegen.

Mochten de zusters bij uitzondering buiten het klooster deel nemen aan een feestmaal, dan werden ze wel op het hart gedrukt niet te dansen of overdadig te drinken. De eventuele straf ? «Dry daeghen in den refter voor de ghemeynte haer schult spreken en ter aerden eten.»

Wie de overste beledigd had moest midden in de refter water en brood eten en daarna geknield om vergiffenis vragen.

Ging het om een zuster met een moeilijk karakter bij wie alle pogingen tot beterschap faalden — het waren toch ook mensen ! — dan werd de lastpost opgesloten «in een camerken apart, alwaer sij wercken, eten en slapen sal» met verbod haar aan te spreken.

Wat nu de Overste betreft, ook zij werd psychologisch aangepakt. Zij moest besturen met goedertierendheid en vriendschappelijk, de geestelijke en tijdelijke zaken bespreken met de zusters van de raad (medezeggenschap! inspraak!) en een «sieckenmeesteresse» aanstellen voor de zieke leden van de gemeenschap. Iedere kloosterlinge had het recht zich bij de bisschop te beklagen buiten het weten van de Overste. Voor de zeventiende eeuw was dat wel een vooruitstrevend, sociaal verantwoord bestuur!

Liet de tucht bij de Zwarte Zusters te wensen over, nog erger was het gesteld met de Zusters van het hospitaal: in 1685 werden dezen verspreid over verscheidene andere inrichtingen, de meesten werden overgeplaatst naar het Sint-Janshospitaal te Brussel.

Het zou verkeerd zijn uit deze verzwakking van de inwendige tucht te besluiten dat de Zwarte Zusters hun menslievende taak niet bleven vervullen. Zeker niet: in 1635 werd de Moeder door de stad bedacht met 50 gulden als «recompense» voor de goede diesten bewezen door Zuster Lauwerijntje, religieuse, tijdens de besmettelijke ziekte die hier toen heerste (35).

Ook de zin voor sparen ging niet verloren: in 1660 kon de gemeenschap aan het bestuur van het Land van Aalst twee leningen toestaan: één van 1920 en één van 3000 gulden (36).

Ze waren trouwens niet krenterig: Bij een professie in de abdij Ten Rozen kreeg de deken 2 gulden 6 stuivers, bij de Zwarte Zusters was dat 6 gulden! (37).

Op 9 november 1677 namen «de moeder ende conventuelen van de Swerte Susters gheseyt Betelhem» een rente over (38).

Het klooster van de Zwarte Zusters heette dus «Bethlehem». Waarom? Waarschijnlijk is dit een navolging van de Annunciaden die de Grauwe Zusters van de Hoogstraat in de 16de eeuw hadden opgevolgd. De Annunciaden spraken over hun klooster van Nazareth wat aanleiding zou geven tot het ontstaan van «Nazarethstraat» voor het gedeelte van de Hoogstraat, gelegen tussen de Zout- en de Klapstraat.

Er zijn nog wel meer kloosters voor vrouwen die een symbolische naam droegen: de abdij Ten Rozen te Mijlbeke en deze van Maagdendale te Oudenaarde, de abdij van den Rozenberg bestaat nog steeds te Waasmunster.

(35) S.A.A. Resolutieboek 1615-1669 nr. 20 fol. 95 recto.

(36) P.B.G. dl. III p. 115.

(37) J. De Brouwer: Bijdrage tot de geschiedenis van de kerkelijke instellingen en het godsdienstig leven in het L.V.A. tussen 1621 en 1796. Dl. I p. 81-257 en vlg.

(38) Z.Z.A. Registerlijst nr. 6 van inventaris 1975.

En de pest, ze woedde voort...

Het was niet zonder reden dat het Aalsterse stadsbestuur zich gedurende de zeventiende eeuw krachtig verzette tegen de gluiperige ziekte ! In Londen bedroeg het aantal doden respectievelijk 30.000 in 1603; 40.000 in 1625, 70.000 in 1665 ! En deze officiële cijfers blijven nog ver beneden de werkelijkheid.

De jaarlijkse kaarskensprocessie te Scherpenheuvel en de tienjaarlijkse opvoering van het Passiespel van Oberammergau herinneren aan beloften respectievelijk afgelegd in 1631 en in 1634 om aan de gesel te ontsnappen. Te Gilly bij Charleroi bestaat sinds eeuwen de vrouwenabdij van Soleilmont met het beeld van O.-L.-Vrouw van Rome; jaarlijks, op de laatste zondag van augustus, wordt dit beeld rondgedragen in de «Marche de la Grande Terre» van Chatelineau, als dank voor de bevrijding van de pest in 1635.

Hoe was de toestand in ons eigen Land van Aalst ?

Geraardsbergen bewaart een zilveren chrismatorium van 1628, speciaal gemaakt voor het zalven van de pestlijders uit deze stad. De ziekte moet er wel duchtig hebben toegeslagen want het kerkhof van Hunnegem was te klein geworden. Aangezien de begrafenissonen aldaar tot gevolg hadden dat de verering van het miraculeus beeld van O.-L.-Vrouw geen pelgrims meer trok, werd in 1647 een andere begraafplaats ingezegend (39). Volgens een taaie overlevering ging de pest sedert dit jaar niet verder dan het kapelletje van Sint-Rochus dat buiten aan de muur van het hospitaal was opgehangen. Zo zwaar was de stad beproefd dat slechts één priester in leven was gebleven ! Na het verdwijnen van de besmetting kregen de karmelieten de toelating alle zaterdagen in de stad aalmoezen in te zamelen. Het «pestoordje» werd slechts door de Franse Revolutie afgeschaft !

Te HERZELE werd de besmetting bezworen na het afleggen van de belofte een kapel te bouwen; op de voorgevel lezen wij : «beloofd in 1635, gemaakt in 1638». Ook te OOSTERZELE werd de kapel van Sint-Rochus in die jaren druk bezocht.

Te AALST kreeg de parochiekerk het schilderij van Rubens ca. 1624, het Rochusaltaar werd met de beelden van vier pestheiligen bekroond in 1632.

Maar de besmetting week niet, in 1631 overleed het begijntje Joanna Dedemaecker. Haar biechtvader geeft een boeiend relaas over haar afsterven, relaas dat wij hier samenvatten (40).

Joanna werd op het begijnhof aangesteld als novicemeesteres in 't Convent van Sint-Jozef in juni 1631. Een paar maanden later was novice Catharina Verleysen «totterdoot toe van de peste sieck geworden.» Om besmetting te voorkomen moest de novicemeesteres met haar kandidaat-

(39) J. De Brouwer. id. L.V.A. 1974 - nrs. 3-4 p. 233.

(40) Al. Janssens : Joanna Dedemaecker - Brussel 1931.

begijntje het convent verlaten. Toen nam Joanna haar intrek in een huisje bij een medezuster. Ook deze werd aangetast. «Over sulx werd bevolen dat men de siecke zoude dragen naer het Convent van St.-Jozef omdat er geen meer plaetsen door het sterven zouden geïnfecteerd worden, hetwelck asoo geschiet is. Doch Joanna, willende haer Medezuster niet verlaten, is met haer wederom gekeert.» De pestlijdster genas. «Joanna daerentegen is corts daernaer met de peste begrepen geweest.»

Op 28 oktober werd «de suyvere Duyve» begraven, 's nachts in stilte, naast het kerkje, in de kuil die bestemd was voor haar medezuster. Op haar graf plantte men een zwart houten kruis, in 1873 vervangen door de kapel van Sint-Antonius (41).

Joanna zou niet het laatste slachtoffer zijn, kort na 1631 vielen vijf Zwarte Zusters als prooi van de Zwarte Dood! Het stadsbestuur was er door geschrokken! Niet alleen bekwam de Overste van de Zwarte Zusters een «recompense», aan de overlevende kloosterlingen werd vrijdom toegestaan van accijns — lees : belasting — op 25 zakken baktarwe, op evenveel zakken brouwgraan en op de drie vierden van een vat wijn (42).

Herhaaldelijk werd er door de aartsbisschop op gewezen dat pastoors en onderpastoors hun volle aandacht moesten besteden aan de zieken, vooral wanneer een epidemie heerste. In de dekenale verslagen van 1637 worden de priesters van Brussegem en Buggenhout speciaal vermeld wegens hun toewijding, in 1639 komen de pastoors van Asse en Nieuwerkerken aan de beurt (37).

De pest zou een trouwe bondgenoot vinden in de Tachtigjarige Oorlog (1643-1715), de tweede helft van de 17de eeuw zou een daverende besmettingsexplosie kennen!

In 1662 brak de pest uit in de streek van Zottegem. In het nabijgelegen Godveerdegem richtte de pastoor de devotie van zijn parochianen op de relieken van de pestheiligen : na de zegening met die relieken hield de kwaal op, ook in de omliggende dorpen! Te midden van de kerk (12de eeuw) staat nog een mooi pestretabel; dit is enig in ons land, zoals ook alleen te Godveerdegem een O.-L.-Vrouw van de pest werd vereerd. De beeldjes van de heiligen : Rochus, Antonius, Sebastiaan, Adriaan en Kristoffel behoorden tot de 16de eeuw maar werden in 1971 gestolen. Sedert 1663 worden nog jaarlijks pestmissen gecelebreerd. gedurende de laatste week van augustus (43).

(41) In de huidige kerk van het begijnhof hangt, op het linker zijaltaar een schilderij van Jozef Meganck, fecit 1858 : op het voorplan is het houten kruis duidelijk te zien. Wat de kapel betreft, deze krijgt nu vooral bezoekers gedurende «de negen dinsdagen van Sint-Antoontjen». Op een klein glasraam in kleur staat Joanna afgebeeld, daartegenover de H. Begga, verkeerdelijk aangezien als stichteress van de begijnhoven.

(42) P.B.G. id. deel III p. 114.

(37) J. De Brouwer. Bijdrage tot de geschied. van de kerkelijke instellingen III.

(43) Driehonderd jaar verering der Pestheiligen te Godveerdegem. De Gazet van Antwerpen, 25 augustus, 1964. L'église de Godveerdegem, La Libre Belgique, 31 aug. 1964.

Het was in het zelfde jaar 1663 dat te Herdersem een Sint-Antonius gilde werd opgericht en dat de inwoners van Moorsel de belofte aflegden jaarlijks te Herdersem de «Moorselse» mis bij te wonen om gespaard te blijven van de pest. Meer dan twee eeuwen zijn ze stoetsgewijs naar Herdersem gestapt onder het geleide van hun parochiale geestelijken op de maandag na Antonius-abt (17 januari). De heilige wordt er nu nog aangeroepen tegen de vee-pest; een zelfde evolutie had plaats te Borsbeke. Vooral in het noodjaar 1668 kwamen menselijke moed en zwakte aan bod! In Berchem met 50 besmette woningen had de pastoor ca. 140 zieken te bedienen! Een parochiale geestelijke uit een naburige gemeente wees er het vikariaat op dat zijn kollega het niet zou volhouden zonder hulp. De herder van Hekelgem intendeel sloeg op de vlucht en liet 4 of 5 parochianen sterven zonder geestelijke bijstand, hij was verplicht een zware som te betalen aan zijn plaatsvervanger. (37)

En Aalst?

Ook onze stad betaalde een zware tol Wij vertalen uit de parochieregisters (44).

«Nota bene.

Volgens het verslag van de eerw. Heren, zowel de pastoor als de kapelaan, de capucijnen en de prior van de Carmelieten die in deze plaats soms assisteerden, zijn in 1667, 1668 en 1669 ten gevolge van de pest ongeveer tweeduizend mensen gestorven, zowel burgers als vreemdelingen. De pest begon hier te woekeren na de inval van de Fransen.» Hiermee worden de invallen bedoeld van Lodewijk XIV: op 12 september 1667 viel Aalst in handen van Turenne die de stad liet plunderen en de versterkingen afbreken.

Herhaaldelijk was de pestmeesteres van Aalst gaan «cureeren ende meesteren» in de omliggende gemeenten. Ze werd door het stadsbestuur ontslagen, sedert 11 oktober werd haar taak volledig overgenomen door de Zwarte Zusters. Dezen genoten trouwens sedert 28 mei van het zelfde jaar van een jaarlijkse toelage van 20 p.g. (45). Wanneer er echter een epidemie woedde werd deze toelage verdubbeld en kregen ze daarbij nog een hoeveelheid brandhout. Begoeden betaalden bij verzorging 6 gulden en bij genezing nog 4 ponden groot. Voor behoeftigen betaalde de Armenkamer 3 gulden en bij genezing nog een pond groot (46).

De ziekte die hier omstreeks 1668 ongeveer een derde van de bevolking naar het graf bracht ging uiterst willekeurig te werk. «Daer en is niemand in het clooster van de Annunciaten in dit jaer van de pest besmet geweest, al in het zeker dat deze ront hun clooster (op de Hoogstraat waar nu de Thesianen verblijven) seer was woedende.» (47) Inderdaad, het was in de buurt van het Windmolenstraatje dat een houten ka-

(44) S.A.A. Overlijdens 1620-1796 nr. 109 fol. 4880.

(45) S.A.A. Resolutieboek nr. 20 fol. 268 r° Bijlage V.

(46) P.B.G. Deel III p. 116.

(47) J.B.L. id. p. 61.

pel was opgericht, dag en nacht bleef ze open en een pater karmeliet kwam er dagelijks de mis lezen (48).

Dagen na elkaar — wellicht een novene — trok een boetprocessie door de stad met het kapittel van Sint-Martinus voorop naar het «capelleken van Meuleschetten om door de voorspraeke van de Alderheyligste Maget Maria, benevens die van den Heyligen Rochus, van de pest verlost te zijn, hetgene ook geschiet is».

Vijfentwintig later werd een sierlijk gehouwen zandsteen in de voor-gevel van deze kapel ingemetseld met inschrift :

H. Maria tot Meulenschette
Bidt voor ons 1693

Deze memoriesteen bleef gelukkig bewaard na de afbraak van de oude kapel in 1893; hij kan nu worden bezichtigd in het oud hospitaal, evenals het klokje en het torenkruis van de vroegere bidplaats.

Een herinnering in de Sint-Martinuskerk

In de parochiekerk hangt een klein maar waardevol drieluik : «De Aanbidding der Koningen». Onder het oudste deel, het middenpaneel van ca. 1510, is de epitaaf aangebracht van Gillis Daens en echtgenote : «Dit is de sepulture vanden eersamen Gillis Daens die — overleden is den 13 junius 1668 — ende Catharina Van Hecke syne huysvrauwe — die overleden den 11 junius anno 1668 — Bid voor de sielen.» Op de achterkant van een zijluik staat de vader afgebeeld met twee zoons, op het andere luik de moeder met zeven dochters. Een kruisje is aangebracht boven de hoofden van vader, moeder, één zoon en vijf dochters : bij het plaatsen van deze «Aanbidding der Koningen» waren dus nog slechts drie personen van dit elfkoppig gezin in leven.

Het haast gelijktijdig overlijden laat ons veronderstellen dat beiden gestorven zijn aan de haastige ziekte en dat ze NIET op deze plaats begraven werden : pesttijdens mochten niet IN de kerk worden teraarde besteld !

Een onderzoek van de parochieregisters van overlijden bevestigde ons vermoeden : de naam van Daens en zijn echtgenote komen er niet in voor maar in de nota staat in het Latijn : «Noteer dat in de jaren 1667, 1668, 1669 meerdere zijn gestorven ten gevolge van de pest, ze werden begraven op het kerkhof van de pestlijders. In dit boek wordt er geen melding van gemaakt omdat de uitvaart in onze tempel wegens het onder ogen nemen van hun armoede niet plaats greep. Eveneens van hen die bij de P. Carmelieten begraven werden wordt geen enkele melding gemaakt» (42).

(48) V.N.S. id. p. 213

(49) S.A.A. Overlijdens 1620-1796 nr. 109 fol. 4880.

Daens behoorde tot de begoede burgerstand : een deel van de Kat — nu : Vredeplein — was zijn grondbezit; ook de schenking van een kostbaar schilderij als epitaaf wijst op welstand. Daar is wel de vermelding «van hun armoede», maar dat hoeft men niet letterlijk op te vatten, het gaat hier veeleer om een soort «eufemisme». Waar het maar enigszins mogelijk was vermeed men de naam van de gevreesde ziekte uit te spreken, er zat iets vernederends vast aan de benaming «pestlijder». Was men toch verplicht de kwaal met haar naam te noemen dan voegde men er een verontschuldiging, een bezwering aan toe. Wanneer het stadsbestuur in 1597 spreekt over de «contagieuse ziekte ghenaemt de peste» dan laat ze er onmiddellijk op volgen «daerof Godt almachtich alle meynschen behouden wille!».

De mens uit de twintigste eeuw doet het trouwens niet anders! De gevreesde tering of tuberculose noemt hij t.b.c., de Nederlanders verkiezen zelfs t.b. De kanker omschrijven wij als «de ziekte van de dag».

De pest en de demografische evolutie (50)

De curve van het bevolkingscijfer is gekenmerkt door twee scherpe dalingen : een zware regressie op het einde van de zestiende eeuw, een minder diepe maar breder gespreide inzinking omstreeks 1670. Telkens traden de legerbenden op als funeste uitdragers van de pestbacil!

De periode 1575-1590 was een tijd van religieuze onrust, slepende oorlogen en uitputtende bezettingen : in het Land van Aalst daalde het aantal inwoners van 95.000 tot ca. 32.500! Dorpen die de helft van hun bevolking behielden mochten zich gelukkig prijzen! In heel wat gemeenten overleefde amper één derde van de bevolking.

Dit was het geval voor Appelterre-Eichem, Balegem, Borcht-Lombeek, Bottelare Deftinge, Denderleeuw, Elene, Ename, Melle, Munkzwalm, Nederbrakel, Neder-Ename, Okegem, Paulatem, Roberst, St.-Lievens-Esse, St.-Maria-Latem, St.-Maria Lierde, St.-Maria-Oudenhove, Strijpen, Vloerzegem, Zarlardinge. (22 gemeenten)

Behielden ongeveer één vierde : Heldergem, Leupegem, Michelbeke, Oombergen, Outer, Ressegem, Rozebeke, Scheldewindeke, Schendelbeke, St.-Antelinks, Voorde. (11 gemeenten).

Eén op vijf overleefde te Elst, Goefderinge, Opbrakel.

Nog zwaarder getroffen waren Burst-Bambrugge, Leeuwergem, Neigem maar vooral Denderhoutem viel van 1665 op 275.

Te Onkerzele en te Letterhoutem bleef slechts één inwoner op zeven gespaard maar St.-Kornelis-Horebeke sloeg een tragisch rekord : van de 500 bewoners bleven er 60 over!

Na tachtig jaar waren sommige dorpen er nog niet in geslaagd hun bevolkingscijfer van 1575 te bereiken.

(50) J. De Brouwer : Demografische evolutie van het L.v.A. 1570-1800 Pro Civitate, historische uitgaven nr. 18, 1968 p. 108 tot 116.

Wat de steden betreft, daalde de bevolking te :

Geraardsbergen van	3.000 tot 1.745
Ronse	5.085 tot 2.585
Ninove	2.230 tot 665

Voor Aalst beschikken wij over onvoldoende gegevens. Vóór de epidemie bedroeg het aantal inwoners ca. 6.665, het dieptepunt op het einde van de 16de eeuw kennen wij niet, alleen weten wij dat het 75 jaar zou duren om het bevolkingscijfer van 1582 te bereiken.

De zeventiende eeuw kende een hopeloze toestand in Vlaanderen ! Het schrijven van een Spaans minister in 1632 kan worden samengevat : «Men is tot de grootste miserie gebracht.» Niet minder bitter is de uitspraak «foulés, exténues et épuisés à n'en pouvoir plus», d.i. beroofd en uitgeput tot het uiterste (51). Tot aan de Vrede van Munster (°1648) werden onze gewesten geteisterd door Spaanse soldaten en afgedankte huurlingen.

Daarop volgden de Devolutieoorlogen van Lodewijk XIV die de Franse hegemonie in Europa wilde vestigen. Deze krijgsverrichtingen werden zeer methodisch gevoerd : verwoestende plunderingen en stelselmatige vernietiging moesten overal paniek zaaien : dat zou Aalst in 1667 onder vinden ! Tevens kwamen onmenselijke opeisingen Vlaanderen in feite uithongeren (52).

Het hoeft niet te verwonderen dat de pest bij deze uitgehongerde bevolking een weerloze prooi vond. Heel wat gemeenten uit het Land van Aalst zagen hun bevolking nogmaals verminderen. Maar tenslotte werd de kracht van de pestgolven toch gebroken.

Te Aalst wordt 1668 aangezien als het jaar van de definitieve overwinning op de «gesel Gods» alhoewel, volgens de parochieregisters, het sterftcijfer nog steeds abnormaal hoog lag in 1669.

In de omliggende dorpen echter bood de ziekte nog jaren lang weerstand. Lede bvb. werd nog herhaaldelijk aangevallen tussen 1671 en 1724. Te Erembodegem noteerde men in 1674 nog 74 overlijdens tegen 41 geboorten. Gedurende de periode 1665-75 daalde het geboortecijfer te Denderleeuw van 269 tot 180, te Hofstade van 293 tot 238, te Lede van 633 tot 500 (53).

Te Aalst zelf braken nu andere epidemiën uit. In 1723 was hier een broederschap van de H. Doodstrijd opgericht. Als begeleidsters van stervenden waren de «Swaerte Susters» de eerst aangewezenen om er deel van uit te maken : opvallend is het dat, gedurende de eerste zeven maanden van 1731 minstens vier zusters werden begraven ! (54). In 1745 en

(51) R. Van Roosbroeck in *Gesch. van Vlaanderen* Dl. V p. 40

(52) R. Van Roosbroeck in *Gesch. van Vlaanderen* Dl. V. p. 74

(53) J. De Brouwer : *De demografische evolutie in enkele dorpen in de omgeving van Aalst gedurende de 17de en 18de eeuw* - L.V.A. jg. XIII 1961 nr. 1 p. 14 tot 54.

(54) A. Van Lul : *De bevolking van Erembodegem* L.V.A. 1951 nr. 2 p. 55 tot 64.

(54) R.A.G. Boek van de broederschap van de H. Doodstrijd. - Ledenlijst van 1723 tot 1778. BIJLAGE VI.

1753 vermelden de stadsrekeningen een jaargeld van 120 gulden voor de Zusters om «gedurende de besmettelijcke sieckten de burgers deser stad te assisteren ende te dienen» (55).

Van welke aard waren deze besmettelijke ziekten gedurende de achttien-de eeuw ?

Tusen 1720 en 1730 heerste een kwaadaardige koorts, dan trad een herstelperiode in maar in 1741-1742 volgde een ernstige pokkenepidemie. De eeuw werd besloten met een besmettelijke buikloop in 1779 en rode loop of dysenterie in 1794.

Hier volgen enkele sterftcijfers uit omliggende gemeenten. Wij kennen de overlijdens van 1741, de tussen haakjes geplaatste getallen zijn de gemiddelde cijfers van het decenium waartoe 1741 behoort.

Haaltert	in 1741 :	82 (45,0)
Lede		72 (28,0)
Hofstade		46 (27,0)
Denderleeuw		36 (19,6)
Impe		15 (8,6)
Wanzele		21 (5,20)

Te Erembodegem bleef het bevolkingscijfer ongewijzigd gedurende de periode 1711-1729. Maar de aangroei was negatief in 1730 (— 3), in 1745 (— 16) en in 1782-1783 (— 19).

BESLUIT :

Veel wee is geleden, talloze levens zijn ten onder gegaan aan de gevolgen van «smettelijke ziekten» die geen erbarmen kenden, geen genade schonken. Toch hebben onze voorouders niet versaaagd, na vele lange jaren zijn onze steden en dorpen erin geslaagd het vroeger bevolkingspeil te herwinnen en langzamerhand verder op te voeren.

In minder levenskrachtige gebieden is het gebeurd dat gemeenten van de kaart verdwenen. Een voorbeeld : In de schilderachtige vallei van de beneden-Semois, op het grondgebied van Mouzaive, lag eens het dorpje Bertrand-Fontaine. Ingevolge de zwarte pest sloegen de inwoners op de vlucht, de mens is er niet meer teruggekeerd. De ruïnes werden in 1860 gebruikt om een weg aan te leggen, in het kleine Mouzaive leeft nog de legende van de klokken die verzonken zijn in de naburige moerasen !

Van de Aalsterse schrijver Barbarist Charité verscheen in 1762 een «Leven en doodt van de H. Barbara, patronersse tegen de pest en onvoorziene doodt».

(55) V.N.S. p. 100
1816

De overwinning op de pest herdacht

Het eerste eeuwfeest van de overwinning op de pest werd feestelijk herdacht. Op 16 augustus 1768 werd een solemnele mis opgedragen door de abt van de Ninoofse abdij van St.-Cornelius en Cyprianus (tot 1680 bezaten deze Norbertijnen een refuge in de Molenstraat). Daarop volgde een processie waarin relieken van de H. Rochus werden gedragen door vier Paters Capucienen. Gedurende de novene was er dagelijks een mis te tien uur en 's namiddags lof. De eerste avond was er een algemene verlichting van de stad en op de Grote Markt werd een «alderkonstig Vuurwerck» afgestoken voorafgegaan van beiaardspel, klokkengelui en kanongebulder. De novene eindigde met een processie en het luiden van de triomfklok, uit gans het Land van Aalst kwamen de gelovigen op deze dag hier toegestroomd.

Er werd op 23 augustus ook geschoten naar de vuurvogel. De winnaar kreeg een gouden medaille met een afbeelding van de grote pestheilige en in rand een kronogram : «InsIgne DatUM In JUBILIs sanCtI roChI» Deze erepenning, werk van de zilversmid Jan-Baptist Tonleyn, werd gewonnen door de zoon van de toenmalige organist-beiaardier, Cornelius Schepens, en werd geofferd aan de h. Rochus. (Actum int College 7 jan. 1769). In het museum blijft één medaille bewaard van het jaar 1889.

In 1866 werd een houten kapel met het beeld van de pestheilige opgehangen aan een herberg in het Krekelsestraatje, later gekend als de Korte Ridderstraat die uitliep in de Nieuwstraat. Het kapelletje brandde af in 1910, maar het beeldje bleef gespaard (56).

Ook J. B. Luyckx herdacht op zijn wijze het einde van de pest in 1816 :

Als de pest eens was ontbonden
En naer Aelst was afgezonden
Van den Heer, tot een straf,
Viel het bijnaer al in 't graf.
Het Capittel met de menschen
Deden smeeking ende wenschen
Om verlost te mogen zijn
Van dat pestelyk venijn :
Daer geschiedde alle daegen
Een processie met behaegen,
Naer het eynde der hoogmis :
Tot Maria Meuleschetten
Om de peste te beletten.
En de pest is weggegaen.
Door 't gebed aldaer gedaen.»

(56) V.N.S. p. 90

Onder Maria-Theresia

Was de pest hier verdwenen sedert 1668, in 1671 reeds kregen de Zusters van de regering de opdracht tot het verder «assisteren en dienen der arme ende geringe siecken, het Lichtteren der Lijcken en soo voorts.» Geen lijk mocht worden ter aarde besteld indien het niet door de Zusters was onderzocht en verzorgd. Was dit een vererende opdracht, het maakte het levensonderhoud van de kloostergemeenschap niet makkelijk ! Het zelfde jaar nog erkenden burgemeester en schepenen dat de Zusters moesten leven van aalmoezen en van vier stuivers per dag die ze ontvingen voor de verpleging. Aangezien het meestal ging om arme mensjes konden de Zusters hier slechts op een karig gewin rekenen. Daarbij was het aantal fundatiën van missen in hun klooster tussen 1662 en 1718 uiterst gering (57).

Sedert 28 mei 1668 genoot de Moeder vanwege het stadsbestuur een jaarlijks steun van «twintig ponden groote... soolang godt almagtig sal gelieven ons te bevrijden van de smettelijke sieckte...» Het blijkt echter dat Maria-Theresia haar veto zou hebben gesteld tegen deze betaling, ze verkoos een verhoging van het verplegingsgeld. Dit besluiten wij toch uit een «resqueste aan Mevrouw», gestuurd door «de Moeder en Religieuzen van het Clooster der Swarte Susters.» De stad voegde bij de brief van de Supplianten» nog haar eigen pleidooi, zeggende dat, indien er «een augmentatie van loon» zou worden geëist van de verpleegden, meestal behorend tot «de classe van gemeene menschen die een grootten nomber meaken... souden daerdoor soodanig beswaert worden dat sij hun souden moeten passeren van desen nootsaeckelijcken dienst.» (58)

Het antwoord van de keizerin kennen wij niet.

Afgeschafft !

Onder Jozef II werden de Theresianen (in 1783) en de Wilhelmiëten (in 1784) verdreven uit hun kloosters in de Pontstraat.

Een onbeduidend, bemoeiziek individu zette in 1789-1790 een compagne in om ook de gemeenschap van de Zwarte Zusters te doen ontbinden; hij vond echter geen gehoor, noch bij het stadsbestuur, noch bij de keizer (59).

Met de Franse bezetting zou dit heerschap zijn zin krijgen. In 1794 moesten de Zusters duizend gulden betalen als krijgsbelasting, het gilde van St.-Rochus was voor een zelfde som aangeslagen. Intussen bleef de dreiging ! De Zusters wezen de bezetters er op dat ze dag en nacht

(57) S.A.A. nr. 2110 Lijst der fundatiën in het Klooster der Zwarte Zusters. Bijlage VII.

(58) S.A.A. Uit het Fonds Crick : Klade van een schrijven van het stadsbestuur, gevoegd bij een rekwest aan Maria-Theresia. Bijlage VIII.

(59) P.B.G. p. 117.

ter beschikking stonden, zowel van zieken als van doden, dat ze bereid waren ook de soldaten — zelfs pestlijders — de beste zorgen toe te dienen; dat het klooster met alles wat er zich in bevond de eigendom was van de stad. Niets mocht baten !

In 1796 werden de twintig Zusters uit hun klooster gezet, de gebouwen twee jaar later verkocht.

Het klooster, groot 100 roeden of ca. 30 a., werd geschat op 32.000 fr. Het huis, gelegen tussen het convent en de koer van St.-Sebastiaan werd 4.000 fr. geprezen.

Gelukkig hadden de Zusters alles voorzien : hun kunstpatrimonium hadden ze tijdig in veiligheid gebracht.

Trouwens, ze gaven de moed niet op ! Verloren ze hun woonst en waren ze verplicht het kloosterkleed af te leggen, ze gingen nu wonen bij goede burgers, oudjes of zieken, die verzorging nodig hadden. Voortaan heetten ze «Soeurs de Compagnie».

Hun vast vertrouwen in de toekomst werd na tien jaar beloond.

In 1805 werd de communititeit in eer hersteld en mochten de Zwarte Zusters «hunne religieuze kleeden en doeck weder aennemem», iets dat Cornelis Evit aan het rijmen bracht :

«... Dat gij verlaeten mogt trekmutts en 't wereldlycke kleed,

En uw habeyt en doeck was dan wel haest gereed...» (60).

En nu op zoek naar een nieuwe woonst ! Aan het oude klooster moesten ze niet meer denken. Maar in de zelfde straat stond een ruime woonst, vroeger bewoond door Jacob-Jozef Wouters de Dalme, schepen sedert 1761 en rentmeester van de abdijgebouwen van Affligem, overleden in 1782. Het was een rijk man : de kosten van zijn begrafenis waarvoor den Tillieux een obit schilderde bedroegen 1.000 fr. Het waren de erfgenamen van de «de weduwe Mevrouw Wouters de Dalme» die deze eigendom in 1806 verkochten aan Pastoor-Deken De Hert. Na de nodige verbouwingswerken konden de Zusters daar in 1807 hun intrek nemen. Waarschijnlijk ging de aankoop gepaard met een lening want het was eerst op 15 mei 1830 dat ze erkend werden als eigenaars van het gebouw nr. 8 in de Kapellestraat. Dan eerst kon worden gedacht aan de oprichting van een eigen kapel : deze was klaar in 1838.

In heel de geestelijke en stoffelijke herinrichting konden de Zusters rekenen op de inspanningen, de goedheid en de milde hand van

DEKEN DE HERT (1771-1851). (61)

Petrus-Angelus-Josephus De Hert was de zoon van Judocus en van Angelina Perez. Aan vaders zijde behoorde hij tot een oud Aalsters geslacht.

(60) V.N.R. p. 136.

(61) G. De Smet : De Laatste Norbertijnen van Drongen L.v.A. 1958 - nr. 3 - p. 190.
Van Nuffel : Deken De Hert. 1925.

Zijn moeder stamde af van een adellijke Spaanse familie, in de 17de eeuw verwant met ridder Rockox, burgemeester van Antwerpen van 1603 tot 1625.

Het geboortehuis van deken De Hert stond in de Molenstraat : het is het huis nr. 26 met het typerend hartmotief boven de ramen, symbool van de familienaam.

Als negentienjarige trad Petrus toe tot de Premonstratenzers te Drongen. Na de afschaffing door de Fransen werd hij, jongste Pater van het gezelschap, belast met het beheer van wat de abdij nog had kunnen redden; 56 handschriften, o.a. het necrologium van Drongen, dat hij overmaakte aan de stichting van Grimbergen.

Hij werd nu achtereenvolgens onderpastoor te Zele en te Nevele, later pastoor te Mere. Toen hij te Aalst werd aangesteld als pastoor-deken in 1817 nam hij zijn intrek in het huis De Hert in de Pontstraat nr. 2 waar hij gedurende 34 jaar verbleef.

Als geestelijke bestuurder en weldoener van de Zwarte Zusters liet hij in hun kapel een witmarmere gedenksteen in metselen. Deze vermeldt de afschaffing van de abdij van Drongen op 1 jan. 1797, gevolgd door een opsomming van de laatste 36 monniken : eerste in de reeks is de naam van de 42ste abt, laatste is de jongste «Ludolphus De Hert».

Veel heeft hij gedaan voor de verfraaiing van de Sint Martinuskerk ! Aan hem danken wij o.a. de predikstoel van 1805, gebeeldhouwd door Guillaume Van Buscum, eerste bestuurder van de akademie voor Schone Kunsten te Aalst; hij bracht het «prachtige parament van Drongen» van ca. 1750 naar hier : een kazuivel, twee dalmatieken, zes koorkappen en een antependium, alles geborduurd op zijde. Verder liet hij de marmere vloer leggen, schonk twee verzilverde acolietenkandelaars en liet de schilderijen van Rubens, De Crayer en Otto Venius reinigen. De heroprichting van het beeld van Joannes Nepomucenus op de Houtmarkt gebeurde onder zijn impuls.

Deken van de Naasteliefde.

Bezat deze vrome priester een scherp verstand en stond hij bekend als een boeiend predikant, toch waren het de lijdenden en de minst bedeeden die hem vooral aan het hart lagen !

Hij was stichter en begiftiger van zondagscholen waar hij jaarlijks honderde kinderen onderwees en beloonde.

Voor de tehuizen van weesjongens, van oude mannen, van ongeneesbaren was hij de grote weldoener. Het bestuur van de godshuizen had beslist dat iedere gift van meer dan 20.000 fr. (goudfrank !) recht zou geven op het plaatsen van een geschilderd portret in de kamer van de beraadslagingen : het was dat van deken De Hert dat er het eerst werd opgehangen (62).

(62) Het portret is van de hand van de Gentenaar Lebrun; van hem is ook het grote doek «Jakob van Artevelde spreekt tot het volk» dat prijkt in de feestzaal van het stadhuis. Hij was bestuurder van de Aalsterse akademie voor Schone Kunsten van 1871 tot 1890.

Petrus Van Nuffel vertelt in een van zijn brochures over een metselaarsknecht die op kerstnacht 1832 een diefstal wilde plegen in een juwelierszaak in de Kerkstraat : zijn vrouw en kinderen hadden sinds twee dagen niets meer te eten. Achtervolgd door een woedende menigte vluchtte hij in het huis van deken De Hert. Deze schonk hem eten, geld en bescherming, zelfs wanneer de politie de «boosdoener» wilde arresteren... Misschien is deze overlevering wat aangedikt door de romantiek, het toont toch aan dat het volk zijn naastenliefde kende en waardeerde. Zeker is het dat men bij zijn overlijden in zijn huis niet genoeg geld vond om de begrafenis-kosten te betalen, de kisten waren leeg, er was zelfs geen hemd te vinden om aan het lijk de laatste eer te bewijzen ! Hem noemde de kleine man : «De Vader der Armen»

Het klooster in de Kapellestraat

In 1819 hadden de Zusters een nieuw reglement gekregen dat door de stadsraad was goedgekeurd (63).

De elf artikelen bepaalden o.a. dat het getal zusters minstens twintig zou bedragen, als bestuurder van de gemeenschap werd de Eerw. Pastoor Deken aangesteld. De Zusters zouden de zieken verplegen in de huizen waar ze daartoe aangezocht waren mits betaling van 28 cents per dag. Aan de lijken van min gegoeden werden de laatste zorgen kosteloos toegediend «die reinigende en afleggende, derwijze om ze met eere te kunnen ter aarde bestellen». Bij grote begrafeniszen waren ze belast met het «paleren» van de lijkbaar.

In de Kattestraat werd in 1851 een godshuis voor ongeneesbare zieken ingericht waaraan in 1860 een materniteit werd toegevoegd. De verpleging geschiedde door Zwarte Zusters tot beide instellingen verhuisden naar het nieuw hospitaal op de Hertshaag (1899).

Toch waren het de Zwarte Zusters die tot in 1910 belast waren met de verzorging van de besmette zieken in het stedelijk hospitaal : met het lazaret hadden de gasthuiszusters geen enkel contact !

Tot in het begin van de twintigste eeuw leverden zij het baarkleed en twee zilveren kandelaars in lijkmissen van gegoeden. Kort na de tweede wereldoorlog was het nog een gewone zaak twee Zusters te zien stappen onmiddellijk achter «de doodkoets» van de overledene die ze bij het afsterven hadden bijgestaan om daarna het lijk af te leggen.

Feest werd er gevierd in 1855 omdat het toen vijftig jaar geleden was dat «de suppressie» van hun klooster werd opgeheven en ze dan ook terug het kloosterkleed hadden mogen aannemen.

(63) P.B.G. Deel III p. 120 tot 122

Ook de vierhonderdste verjaring van hun aankomst te Aalst werd herdacht in augustus 1875. Paus Pius IX verleende geestelijke voordelen aan allen die de bidplaats bezochten gedurende het negendaagse jubelfeest en Mgr. Bracq, toen bisschop van Gent, kwam hier zijn dank uitspreken over de toewijding van de vrome ziekenverpleegsters.

Thans heeft het moederhuis van Mijlbeke twee bijhuizen : te Geraardsbergen zijn ze sedert 1838 belast met de verzorging in het stedelijk hospitaal, in het oude vrouwenhuis en in het meisjesweeshuis. Te Maldekem zijn ze de bedienaars van het ziekenhuis van 1872 af. Een tijd lang hebben ze gekwetsten verzorgd in de Waalse industrie te Couillet maar dit hebben ze nu opgegeven. De kommunititeit telt nu 83 leden waarvan 40 te Aalst of Lede.

Besmettelijke ziekten in de 19e eeuw

De 19de eeuw kende een rustige, voorspoedige inzet. Te Aalst steeg de bevolking met ruim een derde : van 10.927 in 1800 tot 14.791 in 1830. Toen brak een rampspoedige tijd aan. De zware economische crisis die volgde op de politieke scheiding van 1830, de mislukte graan- en aardappeloogsten tussen 1846-1849, opeenvolgende epidemieën van cholera (1843), tyfus en cholera (1847-1849), nogmaals cholera (1866) : ze hebben de bevolkingsaan groei ernstig geremd.

Voor al ten tijde van de cholera zocht de bedreigde bevolking bescherming bij de h. Rochus. Van juni tot augustus 1849 vielen te Aalst 348 doden. Dagelijks bezocht een grote menigte de bidplaatsen. Op 10 juni trok een boetprocessie met Rochusbeeld door de straten, het weekblad «De Denderbode» (3de jaar, nr. 144) schrijft over de cholera «dien vreeselijken geesel, (zij) teysterde onze stad en de onverbiddelijke dood, met haere wreede zeyssen gewaepend, maeyde de menschen als koornhaeren weg» (64).

Toen de gesel toesloeg in de omgeving van de Nieuwstraatpoort hingen de bewoners een beeldje van O.-L.-Vrouw aan een boom bij het goed ter Linden, later vervangen door de kapel Ter Linden. In het gebouw van de Broeders der Christelijke scholen op het Keizerlijk plein werd een hulp-hospitaal ingericht van 80 bedden. Het stadsverslag bracht hulde aan allen, ook aan de Zwarte Zusters, voor hun toewijding bij het verzorgen van de gevaarlijke ziekte. In dit jaar boekte de stad 758 overlijdens bij 502 geboorten.

Nieuwe overval in 1866, nu op alle wijken tegelijk, van einde juni tot oktober. Het stadsverslag spreekt over «les cholérines et les diarrhées». Een houten kapelletje met het beeld van de grote pestheilige werd toen in de Lange Ridderstraat opgehangen. Het bevolkingscijfer (20.085) bleef onveranderd : 748 overlijdens bij 689 geboorten.

(64) P. Van Nuffel : Het schoon Verleden - 1927 - p. 30.

Te Geraardsbergen vielen 700 slachtoffers in drie maanden tijd, een grote menigte trok dagelijks naar het kapelletje van Sint-Rochus. Als bewijs van erkentelijkheid schonken «les hospices de Grammont» in 1868 een certificaat waarop iedereen vermeld stond die in deze stad had bijgedragen tot verzorging van de choleralijders in 1866.

De beide dokters, de geestelijke bestuurder en de Overste van de Zwarte Zusters te Geraardsbergen kregen ieder een gouden ereteken, de tien Zusters een zelfde herinneringsteken maar van kleiner formaat, allen voorzien van een persoonlijke opdracht. De vroedvrouw van het gesticht bewakwam een vergulde medaille in zilver, twee assistenten en de man die aangesteld was om de dood vast te stellen werden eveneens vermeld. Twaalf leken kregen een som van 800 fr. te verdelen.

Een andere vitrine, toebehorende aan de Zwarte Zusters van Aalst, bevat elf zilveren kruisen van de doodstrijd waarna telkens de naam van de Zuster en het jaartal 1866 in gegraveerd. Tot de verzameling behoren ook vijftien erekruisen.

Gedurende dit jaar had de ziekte in gans het land toegeslagen. Als bewijs dit volks gedicht dat verscheen in een Mechels weekblad op het einde van 1866.

't Jaer 66 is thans weer
als rook voorbij gesneld.
Nu wordt er weer een jaerken meer
bij d'eeuwigheid gesteld.
Ofschoon het was een droevig jaer
van rampen en verdriet,
toch danken wij den Heer
die ons in 't leven liet.
Want menigeen was 's morgens vroeg
nog jeugdig en gezond,
en toen het klokje middag sloeg
zij staken in de grond.
Men ziet hoe krank ons lichaam is;
hoe nietig en hoe teer,
vandaag nog kloek en frisch
en morgen bij den Heer!

De grote vereniging van de pestheiligen, vooral van de h. Rochus, bleef dan ook gedurende de ganse negentiende eeuw voortleven, daarom zijn ook zoveel beelden van de pelgrim met de hond bewaard gebleven en kennen wij nog heel wat kapellen die hem zijn toegewijd (65).

Zo b.v.b. herbouwde OOSTERZELE de Rochuskapel van 1628 nog in 1814, HERZELE schonk hem een nieuw beeld in 1870, GIJZEGEM dat sedert 1735 een reliekschrijn met een borstbeeld van de heilige bezat schafte zich een nieuw beeld aan in 1874 (66) en te EREMBODEGEM

(65) E.H. Willem Van de Putte, Pastoor van Denderhautem :
«De Heilige Rochus en zijn Eredienst.» - Aalst, C. Van de Putte-Goossens,
Lange Zoutstraat 10, 1885.

(66) K. Baert en J. Dauwe, De St.-Martinuskerk te Gijzegem 1974 - p. 21 en 25.

Copyright A C L Brussel

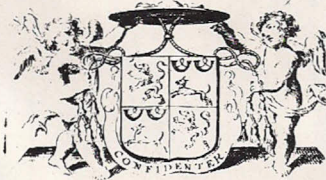
Pestlijder : detail van Rubensschilderij.

V.V.A.K.

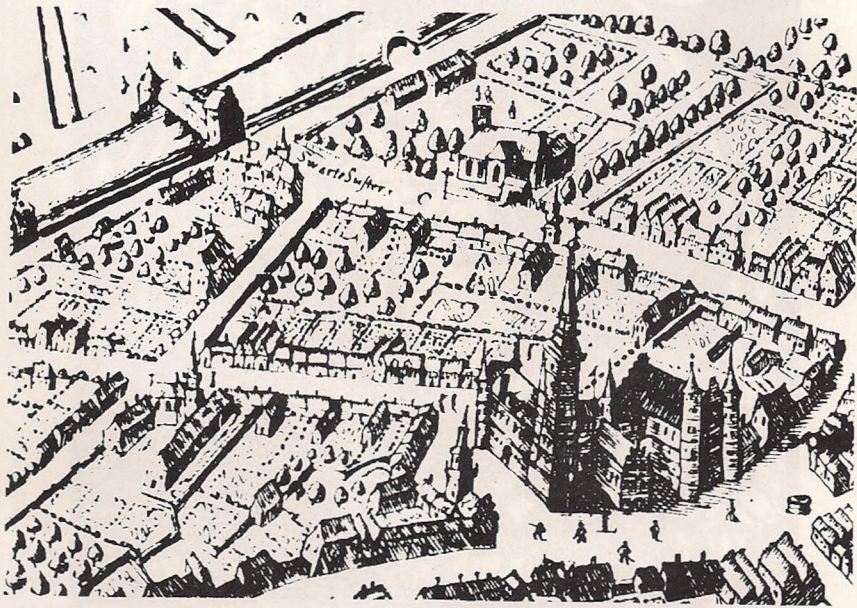
DEN H. REGHEL
VANDEN H. VADER
AVGVSTINVS
GHEGHEVEN
VOOR DE NONNEKENS,
Met d'Vyt-legginghe van dien.

By een vergadert uyt verscheyden HH. Vaders ende Leeraers; midtsgaders een korte maniere van een dagelijcksche Oeffeninghe, seer profijtigh voor alle Religieusen.

*Door den Eerw. H. BALDUINUS DE BEER,
Eerst Pastoor, ende nu Canonick vande Cathedrale Kercke van S. Baefs, Biecht-vader van verscheyden Cloosters binnen Ghendis.*

PHANTWERPEN,
By de Weduwe van JAN CNOBBAERT, 1651.

Detail van plan Sanderus (ca. 1641).

HET
Wonder-baer leven
VAN
IOANNA DEDEMAECKER
Beggijntjen tot Aelst
Met gratie ende Priuilegie
tot Mechelen gedrukt by Ian Iaye
Anno 1662
F. Bruckts sc.

Joanna Dedemaecker († 1631).

V.V.A.K.

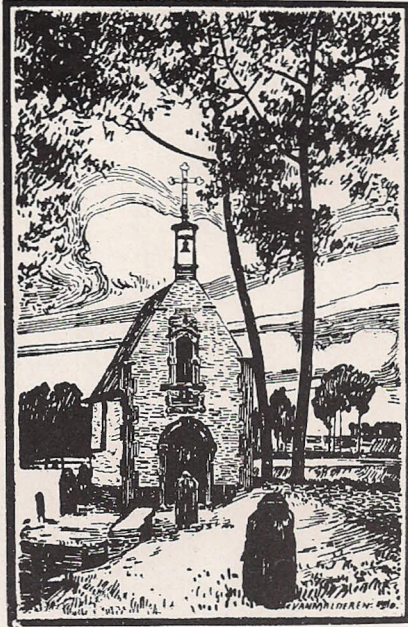
Een Zwarte Zuster († 1636).

V.V.A.K.

Copyright A C L Brussel

Epitaaf van Gillis Daens († 1668) - Middenpaneel.

Kapel van Meuleschette,
bedevaartplaats. G. Sanders

Gedenksteen van 1693.

G. Sanders

Deken De Hert.

V.V.A.K.

✠
Jesus, Maria, Norbertus.

Bid voor de Ziel van
den zeer Eerwaarden Heer
PETRUS, ANGELUS, JOSEPHUS
DE HERT.

Geboren te Aelst	19 Xber	1771.
Treed in de Abdye van Drougen, Order van Premonstreyt	5 Xber	1790.
Doet zyne Professie	23 Mey	1793.
Priester gewyd	5 July	1795.
Onderpastor te Nevrle	2 January	1803.
Onderpastor te Zele	7 January	1808.
Pastor te Meire	15 January	1809.
Deken van het District van Aelst	9 Febr	1816.
Pastor van St Martinus te Aelst	19 8ber	1817.
Overleden te Aelst	15 8ber	1851.

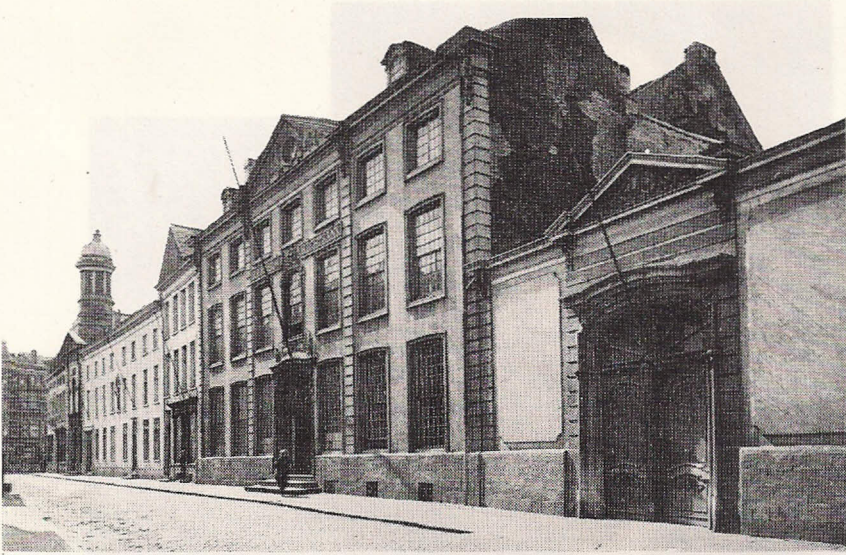
Dien optragt goeden en yaghtmoedigen man, zedig van gelaet, aenge-
naem in't spreken, geregeld in geheel zynen handel, oeffende zich van
jongs af in alle deugden. (2 Mach. 15 V 2.) Even als Petrus veeliet hyal-
tes om den heere te volgen (Matth. 19 V. 27.) hy beproefde kwellingen en
benauwdheden. (Iech. 11 V 37.) hy wierd door onbaetruchtige liefde,
het voorbeeld der kintde Gods (1 Petr. 5 V 2.) De wet der waer-
heyd was in zynen mond, hy wandelde in vrede en gerecht-
tigheyt, en het getal der gene welke hy van het kwaed af-
leydde was groot. (Mal. 2 V. 6.) hy ondersteunde het huys der weeten
zoolang hy leefde, en had eenre bezondere zorg voor zyn volk. (Ecc.
50 V 1 en 4.) hy opende zyne hand voor den noodwendigen en
stak zyne armen uyt tot den behoefligen. (Prov. 31 V 20.) hy
was d' oog van den blinden, den voet van den kreupelen, en den
vader van alle de gene die in eflende waren. (Joh 9 V 15 en 16.)
Zyne sterfte bleef hem by tot hoogen ouderdom. (Eccel. 46 V 11.)
en uytgeput van kragtten hy stierf. (Gen. 35 V 29.) Al het volk
maekte grooten rouw by zyne dood, en beweonde hem menige-
dagen. (1 Mach. 9 V 20 en 31.)
Lief aen God en aen de menschen, blyst zyne gedachtenis in zegen.
(Eccel. 45 V 1.)

R. I. P.

ambassadeur de France

Zelfopoffering van De Zwarte Zusters, in 1877 geschilderd door Meganck voor hun kapel.
P. Van Nuffel : Jozef Meganck - 1907.

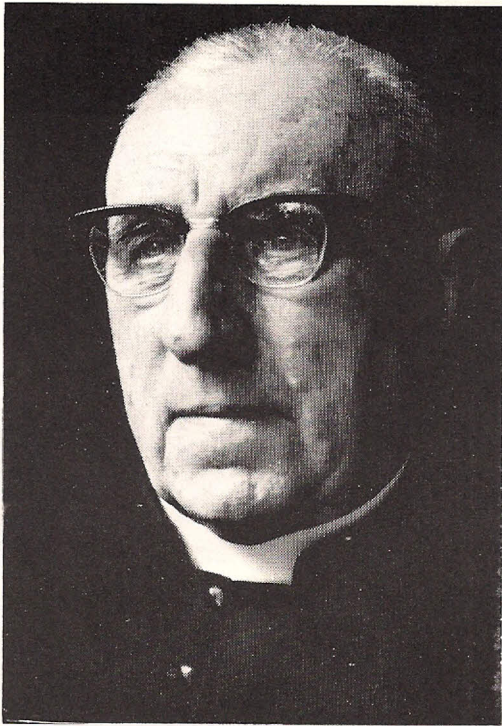

Het tweede klooster van de Kapellestraat.
kapel, klooster, oud huis J.J. de Smet, oud-hotel van Langenhove

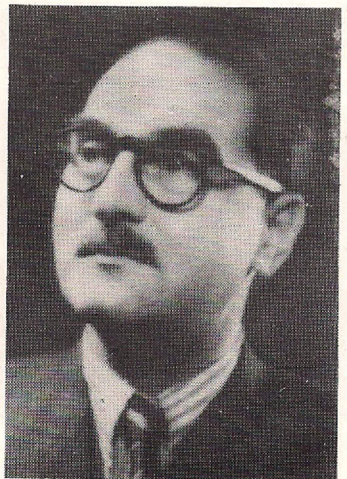
V.V.A.K.

Rusthuis te Mijlbeek.

Z.E.H. Hubert Buyle (Gery Helderenberg).

Chirurg A. Goffaerts.

werd de voorstelling van 1676 nog vervangen in 1882. Te GODVEER-DEGEM kregen de pestheiligen zelfs nog in 1911 twee glasramen in de parochiekerk.

Er is in Vlaanderen wellicht geen dorp of stad te vinden waar geen altaar, kapel of broederschap bestaan heeft of nog bestaat. Het beeld van de pelgrim met het ontblote been en de voedsel aanbrenghende hond behoort tot het patrimonium van menige bidplaats of tot de verzameling van liefhebbers van kunst of van antiquiteiten.

AALST heeft nog steeds een gilde van brouwers en hophandelaars. Jaarlijks vangt de octaaf aan op 16 augustus, de mis wordt dan opgedragen aan het rijk uitgedoste Rochusaltaar met zijn Rubensschilderij van de Pestlijders, zijn 1,45 m. hoog zilveren kruis, zijn zijden antependium (67). Iedere wijk heeft zijn eigen dag, misschien een herinnering aan het feit dat de haastige ziekte gewoonlijk per buurtschap manifesteerde.

Welke ziekten heersten hier op het einde van de 19de eeuw ?

Het stadsverslag van 1891 geeft ons het antwoord.

«In het begin van 1891 heef hier influenza gewoed zoals in gans Europa. Verder waren er gevallen van pokken (51), mazelen (61), rode koorts (19), angina (20), kinkhoest (43), tyfus (19), rode loop (2) cholera (14), kinderbedkoorts (6), tering (43).» «Maar het leven zou triomferen, 1896 was een piekjaar : het aantal geboorten (1195) overtrof het sterftecijfer (467) met 728 !

Deze gunstige evolutie stelde problemen voor de Zwarte Zusters. Zij waren hier uitgenodigd om besmette zieken te verzorgen, de groeiende hygiëne had ze heel wat werk uit de handen genomen. Voortaan zouden zij een meer moderne richting volgen die toch de voortzetting zou wezen van hun edele roeping : lijders dienen !

Het derde klooster — Het kasteel Dommer

Omstreeks 1830 stond, tussen de Moorselse baan en de Groenstraat, op de oude praterij Mijlbeke, een huis met tuin en bijgebouwen : de eigenaar was Lodewijk Dommer. Tot 1885 bleef dit goed in het bezit van deze familie die gedurende ruim twee eeuwen de plaatselijke geschiedenis heeft beïnvloed.

(Zie bijlage IX van het kadaster.)

Een eerste vermelding — Jan Dommer, schildknaap — treffen wij aan op de schepenlijst van 1750. Jacobus Dommer ontmoeten wij van 1761 tot 1789 als «Gedeputeerde der twee steden en Lande van Aalst» tevens «Bailliu van den Lande ende Marquisait van Rhodes» (nu Schelderode). Joost, l.i.r., was schepen van 1773 tot 1787; de laatste raadspensionaris van Aalst was jonker Gysbertus Dommer, advocaat van de Raad van Vlaanderen. Jacob was voorzitter van de muni-

(67) L. Robijns; Schatten uit de St.-Martinuskerk te Aalst. - L.V.A. - 1973 nr. 6 Bijvoegsel : p. 12 (37) - p. 13 (43) pl. VIII.

cipale raad (1796-1797), (68) Jan-Baptist Dommer was achtereenvolgens raads-lid, schepen en lid van de Provinciale Staten van 1804 tot 1830. (69).

Alhoewel deze familie behoorde tot het korps van de twintig Aalsterse notabelen waren ze niet volksvreemd: Joost was prins van het gilde van Sint-Barbara, Jan-Baptist deken van het gilde van Sint-Antonius. De echtgenoten Dommer-Lenaerts deden een flinke gift aan het weeshuis voor meisjes: het was een schenking die toeliet aan iedere «maget» die het gesticht verliet op het einde van haar termijn vijftig gulden te geven voor de aankoop van haar uitzet.

Onder het Franse bewind komt de naam Dommer vijf maal voor op de lijst van de stedelijke lening 1795, twee maal komen ze er op voor als bezitters van obligaties in 1796. De lening van 1814 vermeldt een rechtskundige Dommer in de hoogste klasse en een rentenier in de tweede klasse (70).

De gebeurtenissen van 1830 zouden de familienaam Dommer echter zo wat vijftien jaar uit de aktualiteit verdringen wegens loyauteit tegenover Willem I. In 1829 is Jan-Baptist immers eerste schepen van burgemeester de Vilander. Zijn handtekening zullen wij dan ook niet aantreffen onder de petitie waarin 677 Aalstenaars protest uitbrengen tegen het Hollands bestuur (71).

Bij de verkiezingen op 20 september 1830 voor een derde van de regentieraad bekomt hij het laagste getal stemmen en wanneer ook niet-cijnsbetalers op 7 oktober mogen deelnemen aan de verkiezingen (een verkiezing «à la manière la pus populaire» noemen de patriotten dit) komt Dommer eenvoudig niet meer aan bod.

Pas in 1846 treed de renteniersfamilie terug uit de schaduw! De fabrikant Theodoor, zoon van J.-B., treed op als medestichter van de liberale associatie; hij wordt arrondissementscommissaris te Aalst (1851-1862), daarna te Eeklo. Hij is het ook die hier in 1848-49 start met een model-werkhuis van Jacquard-weverij en tevens een bewijs levert van medemenselijkheid in deze economische zware tijd: hij toont zich bereid inlichtingen te verschaffen aan textielfabrikanten die in moeilijkheden verkeren; tevens wil hij een aantal leergasten aanvaarden — maximum twintig — om ze de montage van weefgetouwen en de nieuwe werkwijze «à la Jacquart» aan te leren (72).

Vermelden wij nog dat deze Theodoor deel utimaakte van het bestuur der Burgerlijke godshuizen (1851-62), van de toezichtscommissie der krankzinnigengestichten in ons arrondissement (1855-63) en van de kamer van koophandel (1849-51, 1863-64).

(68) P.B.G. Dl. I p. 279 en 201.

P. Bernaers: De vroedschap van het L.V.A. in 1761 en 1778 L.V.A., 1967, nr. 5, p. 219, 220 en 223.

(69) H. Liebaut: De gezagsconcentratie in het arr. Aalst tijdens de 19de eeuw (Overdruk uit Handelingen van de Maarsch. voor Gersch. en Oudheidkunde te Gent XXLI, 1968, p. 19, 29, 91, 95 en 105).

(70) L. De Rijck: De goeode burgerij te Aalst in de Franse tijd, L.V.A. 1966, nr. 6, p. 221, 225 en 231.

L. De Rijck: Beleggingen van de goeode stand te Aalst op het einde van het Anc. Régime, L.V.A. 1969, nrs. 2 en 3.

(71) Els Witte: De revolutiedagen van 1830 in Aalst p. 6, 17, 22, 23. Overdruk uit Handelingen der Maatsch. voor Gesch. en Oudheidkunde te Gent, Nieuwe Reeks dl. XXI, 1967.

(72) P.B.G.: deel II, 1874, p. 365.

De aankoop

In 1885 verkocht de weduwe van Prosper Dommer, haar eigendom aan Leo de Bethune, toen nog student in de rechten (73).

Eigenaardig genoeg kwam het goed in handen van een dame uit Parijs, Angeline Chassagnes, die het domein van 1 ha. 80 met landhuis, park, boomgaard en paardestallen op 21 december 1901 verkocht aan advocaat Odilon Van der Haegen-Moyersoen voor 60.000 fr. Sedert 1903 staat het voormalige «huis» op het kadaster gekend als klooster.

In het «Institut Notre Dame» werden valide dames en juffrouwen opgenomen, zij genoten er een toegewijde verzorging in een rustige groene omgeving.

Maar hiermee was de hunker naar ziekenverpleging- het ideaal van deze Zusters- niet gestild. Besloten werd het kasteel in te richten als geneeskundig gesticht. Er brak paniek uit bij de inwonende dames : wat moest er met hen gebeuren ? De Zusters stelden ze gerust, ze mochten blijven. Maar naarmate één van de oudjes deze wereld verliet werd haar kamer in beslag genomen door één of meer zieken.

Zo ontstond, op 9 mei 1904,

Het geneeskundig gesticht van Onze-Lieve-Vrouw of De kliniek van Mijlbeek

De aanpak van de nieuwe inrichting was eerder eenvoudig, de opening geschiedde in alle stilte.

Het hele gebouw telde zeventig kamers, deze van de oude dames inbegrepen.

Acht medici waren verbonden aan het gesticht :

Oogziekten : De Nayer (Aalst) en Eeckman (Brussel)

Oor- neus- en keelziekten : Hertecant (Aalst) en Huybrechts (Brussel)

Vrouwenziekten en Heelkundigheid (!!) : Kennes (Brussel), Wauthier (Aalst), De Clercq (Aalst).

Kinderziekten : Van Haelst (Gent) (74).

De prijs voor het onderhoud van een zieke bedroeg twee tot tien frank — wijn niet inbegrepen — naar gelang de kamer en de tafel die hij verlangde. Men kon er terecht voor ziekten van ogen, oren, neus, keel en voeten; ook voor kinderziekten en vooral voor heelkundige bewerkingen. Bij zijn intrede betaalde de zieke een pensioen voor 15 dagen, de gemiddelde duur van een verblijf; wie het ziekenhuis vroeger verliet kreeg het verschil terugbetaald. Voor medische verzorging bedroeg de prijs vijf of tien frank, een ernstig heelkundig ingrijpen vijftig frank. Nach-

(73) Leo de Béthume was achtereenvolgens schepen, volksvertegenwoordiger en sekretaris van de Hoge Raad van Kongo (1864-1907).

(74) «De Denderbode» 4 mei 1904.

telijke bewaking kostte één fr. per nacht, besmette zieken werden niet aanvaard.

De eerste gespecialiseerde chirurg was :

DR. EDWARD HEFFINCK (°Kruishoutem 1885)

Deze leerling van de school Debaisieux (vader) uit Leuven zou de jonge instelling door haar moeilijke pioniersperiode loodsen. In het gemoed van dezen de hem gekend hebben heeft deze minzame, eenvoudige man een ruime plaats ingenomen. Hij was een der eersten in de groep van de huidige wetenschappelijke generatie, iemand die zijn delikate taak met grote verantwoordelijkheidszin en diepe overtuiging beoefende. Hij overleed vroegtijdig op 21 mei 1927. Het was een zwaar verlies voor de instelling, voor de bewoners van Aalst en omgeving. Wie zou hem opvolgen ?

DR. ANDRE GOFFAERTS (1899-1947)

Grondlegger van een eigen school !

Tussen de beide wereldoorlogen had de kliniek voortdurend uitbreiding genomen. Hieraan is vooral de naam verbonden van wijlen de knappe chirurg Dr. Goffaerts die zijn idee — de bouw van een nieuw hospitalisatieblok — reeds in 1927 zag verwezenlijken. Met hem waren er toen Dr. Gautot, Dr. Sierens, Dr. Willems sr. en nog vele anderen.

Hoe Dr. GOFFAERTS hier terecht kwam ?

Door een gelukkig toeval... en zelfs tegen zijn zin.

Toen de dokter zijn stage voleindigd had bij de bekende chirurg Seebrechts te Brugge vestigde hij zich met vrouw en kind te Gent. Het lag in de bedoeling van de Zusters van Liefde één van hun kloosters in te richten als kliniek : daar zou de jonge arts de chirurgie beoefenen. Maar toen brandde het Gentse gerechtshof af. Rechterlijke instanties kwamen Mgr. Van Reckem verzoeken het voormelde klooster tijdelijk te mogen betrekken. Dit kon de geestelijke bestuurder van de Zusters niet afwijzen... met veel verontschuldigheden werd dit besluit aan de op werk beluste jonge man medegedeeld !

Intussen was Z.E.H. Coppieters de geliefde deken van Aalst, bevorderd tot bisschop. De nieuwe Monseigneur wist dat men sedert het afsterven van Dr. Heffinck te Aalst zocht naar een chirurg. Daarom drong hij bij Dr. Goffaerts aan om zich hier te vestigen. De jonge dokter spoorde naar Aalst, maar toen hij uit het station stapte en het gebouw met zijn far-westallures zag kreeg hij een grondige afkeer van deze stad : «in zo'n nest kom ik niet werken», dacht hij. Toch wist men hem te bepraten : «Te Gent, tussen al die Professoren, blijf je een onbekende, te Aalst bekom je een leidende functie». En Dr. Goffaerts zwichtte voor de argumenten van de welbespraakte bisschop.

Toen hij hier aankwam telde de kliniek 70 bedden, bij zijn dood waren er 250 en was een nieuwbouw voorzien om hier nog 100bedden aan toe te voegen.

Dr. Goffaerts was hoofdchirurg in de kliniek en in het stedelijk hospitaal. Voor maagoperaties bezat hij een eigen stijl waardoor hij tot de avant-garde behoorde op dit domein : hij was een van de eersten in de wereld die de maagresectie (wegsnijding) aandurfde bij maagdoorboring. In ons land was hij de pionier van de torax-chirurgie, d.i. het verwijderen van een long of van een gedeelte ervan in gevallen van tbc.

Hij stichtte hier een heelkundige school : door zijn systematische werkwijze, zijn methodisch ingrijpen, zijn sekuur verzorgen van kleinigheden was hij een lichtend

voorbeeld voor zijn assistenten. Velen dragen nu grote namen in de heelkunde; de chirurgen Cuvelier, De Clercq, De Cock (†) hebben zijn taak te Aalst voortgezet, een dozijn anderen oefenen hun praktijk elders uit, steeds volgens de richtlijnen die ze ontvingen van de Meester !

Hij was streng voor zijn leerlingen, minzaam met zijn patienten die het volste vertrouwen stelden in zijn kunst.

Hij overleed in 1947 gedurende een vakantieverblijf te Spa maar werd te Aalst begraven. Een bronzen medaillon met zijn beeltenis werd aangebracht bij de inkom van de kliniek als dankbare herinnering aan deze Weldoener van de lijdende mens. Zijn oud-assistent Dr. Cuvelier was de eerste die hier in België een hartoperatie uitvoerde.

Het klooster in de Kapellestraat vergroot

Was de aankoop van het kasteel Dommer de start voor een nieuw begin, in de Kapellestaat dacht men ook nog aan uitbreiding.

Na het overlijden van de bewoner van het aanpalende huis, de vrijgezel Ceciliaan De Kegel, werd nr. 10 aangekocht in 1930. Deze woning met driehoekig fronton, gelegen naast het oud-hotel van Langenhove, had een interessant interieur en was vroeger bewoond door merkwaardige mensen. Hier werd advocaat Frans-Jozef De Smet geboren (1771-1854).

Toen in 1845 een eerste studie verscheen over Dirk Martens liet hij ze op eigen kosten drukken om ze gratis aan te bieden aan de bestuursverantwoordelijken. Bedoeling ? De oprichting van een standbeeld. Op zijn aandringen beval de Minister van Binnenlandse Zaken de aanstelling van een stedelijke commissie waarvan De Smet, ondanks zijn 80 jaar, de spil was. Jammer dat de man twee jaar te vroeg stierf om de bekroning van zijn verdienstelijke inspanningen mee te maken (75).

De «Bibliographie Nationale» vermeldt van hem een studie over handelsmaatschappijen; als «membre effectif de l'académie d'archéologie de Belgique» schreef hij een bondige «Description de la ville et du comté d' Alost» in 1852. Het stadsarchief bewaart zijn manuscript met getekende zichten van de stad.

In het zelfde huis verbleef de hertog de Berry gedurende «Honderd dagen van 1815», aangezien de familie De Smet tijdens de Franse Revolutie uitgeweken was. De hertog die aan het hoofd stond van de koninklijke troepen maakte zich geen zorgen maar leidde hier een lustig leventje naar het voorbeeld van zijn koninklijke Oom Louis XVIII die te Gent dagelijks banketteerde. Bij zijn afscheid na de slag van Waterloo verzocht het stadsbestuur de Berry om de teruggave van het Rubensdoek aan de parochiekerk. Eens in Parijs vergat de lichtzinnige hertog zijn belofte en het is aan Willem I dat wij de terugkeer van de «Pestlieders» te danken hebben.

(75) Oscar Reyntens : François-Joseph De Smet. In Annalen van den Oudheidkundigen Kring van de stad en van het voormalig Land van Aalst - 5de jaar 1909 II.

De kliniek in 1973 - 1974

Het O.L.-Vrouwziekenhuis is nu uitgegroeid tot het derde grootste van ons land met een capaciteit van 430 bedden.

Om zijn degelijke inrichting is het door het Ministerie van Volksgezondheid en door de Universiteiten erkend als opleidingscentrum voor omni-practici en voor geneesheren-specialisten.

Het Sint-Augustinus instituut voor verpleegkunde staat in voor de opleiding tot kinderverzorgsters, ook tot gebrevetteerde en gegradueerde verplegers en verpleegsters.

Het moderne ziekenhuis beschikt over acht hospitalizatiendiensten : heelkunde, inwendige ziekten, kindergeneeskunde, kraaminrichting, vroeggeborenen, bacillose, intensieve zorgen en hartbewaking met een medische staf van een veertigtal dokters.

Verder zijn er labo's voor biochemie, pathologie en bacteriologie, twee tele-bediende R x stralen, een centrale apoteek, een vasculaire zaal voor radiologie, een dienst voor nucleaire geneeskunde, een bewakingsdienst voor patiënten met hartinfarkt.

Momenteel beschikt de instelling over twaalf kunstnieren, over een kraaminrichting met foetaal monitoring, een kobaltbom, een isotopen-diagnostische installatie voor het opsporen van ziekten.

Om zich aan te passen aan de steeds stijgende auto-ongevallen werd een urgentiedienst 900 ingericht : een dokter met verplegend personeel staat dag en nacht ten dienste van de slachtoffers van het modern verkeer. In 1974 werd gestart met een psychiatrische afdeling van dertig bedden; hieraan zijn psychologen, ergo-terapeuten en psychiatrische verplegers verbonden. Verder wordt de dialyse afdeling opgevoerd van 12 tot 19 bedden. Een computer volgt het medische en het administratieve leven in het ziekenhuis.

Tot slot willen wij hier ook wijzen op de betekenis van deze instelling, en dit op het sociaal-ekonomische vlak : vierhonderd dertien personeelsleden vinden hier een vaste broodverdiensle !

SLOT

Op 8 september 1972 werd het klooster in de Kapellestraat verkocht aan de stad die er een deel van haar administratieve diensten zou onderbrengen. De kapel kwam in handen van de aanpalende firma «De Ster» die beloofde dat, bij verbouwing van de zaak, het raam in lood — een voorstelling van Sint-Augustinus — aan de Zusters zou worden geschonken; voor de marmeren naamlijst van de laatste monniken van de Drongense abdij wordt een passende plaats gezocht in de St.-Martinuskerk. Alleen het beeld van de patroonheilige dat de voorname gevel siert zal blijven

herinneren aan de vroegere bestemming. De stad heeft trouwens een verzoek gericht tot de Kon. Commissie van Monumenten en Landschappen om deze witte gevel op te nemen in de reeks officieel beschermde gebouwen.

Voortaan verblijven de oude Zusters en herstellende zieken te Lede op RONKENBURG, aangekocht op 5 oktober 1948. De stemmige woonst met haar oude meubels en haar vele kunstschaten ligt in een uitgestrekt park.

Vroeger heette de heerlijkheid Ronkenburg «het goed ten Bosch», een van de belangrijkste domeinen van Lede (12 bunder of ca. 15 ha.) dat in 1365 in leen werd gehouden door Jan van Lede, maar sedert 1479 in het bezit van de familie De (later : Du) Smet. Wanneer de familie in 1624 terug opgenomen werd in de adel bekwam de heerlijkheid haar huidige naam (70).

Het geslacht De Smet leverde talrijke schepenen aan de stad Aalst waar ze een woonst hadden. Beroemd was «Henricus Smetius a Lede» geboren te Aalst in 1537. Hij studeerde te Heidelberg, promoveerde in de geneeskunde te Bologna, trad op als lijf- en hofarts van keurvorsten, was professor en drie maal rektor te Heidelberg. Hij werd in 1614 begraven in de kapel van de universiteit.

Het blazoen van de familie staat naast het jaartal 1634 op de Beurs van Amsterdam : Hendrik De Smet was trouwens een geliefd figuur, haast zonder onderbreking was hij burgemeester van Aalst tussen 1623 en 1660 (77).

Wat de naam «RONKENBORGH» betreft, het gaat hier om een gegermaniseerde migratiennaam die verband houdt met ronce = braam. Dezelfde betekenis vinden wij zowel in het Henegouwse Ronquières als in het Limburgse Runkelen. Toen E.H. Buyle hier in 1966 de rust kwam zoeken vond hij een bosje dat letterlijk overwoekerd was door wilde bramen ! (78).

Zeer Eerwaarde Heer Hubert Buyle, alias Gery Helderenberg, werd geboren te Nieuwerkerken-Waas in 1891. Deze oud-legeraalmoezenier uit de eerste wereldoorlog en ex-geestelijke directeur van de kliniek is een geïnspireerde, diepgevoelige dichter. In zijn poëzie is de neerslag te erkennen van een zesendertig jarig verblijf in de ziekenhuizen te Geraardsbergen en te Aalst.

(76) J. De Brouwer : *Geschiedenis van Lede* 1963 p. 21, 29, 43, 327.

(77) P.B.G. Deel I, p. 265 tot 272.

(78) J. De Brouwer in zijn *Toponymie van Lede* (L. v. A. - 1958 - nr. 4) vermeld breemstie (1448 en 1650), breemvelt (1462), braembosch (1753), bremenhulleken (1795), bremenhulweg, braemboschgat en braemboschrede (1844).

Nu nog leidt de Bremenhulweg naar Ronkenburg en loopt de Braambosrede in de richting van Ronkenburg.

Op nieuwjaar 1975 uitte hij zijn bewondering in een

JUBEL VOOR DE ZWARTE ZUSTERS

*Vijf eeuwen, dagen uren tel ik niet,
kent men de Zwarte Zuster hier ter stede.
Het was een groot en schoon verleden,
wij vieren het met lof en lied.*

*Want U ter wille, Heer en God,
naar zieken reikten zij de handen.
Zij lieten 't hart bij Augustinus branden,
Uw woord werd zegen en gebod.*

*Vijf eeuwen zorgen tot Uw dienst bereid,
reken hun die tegoed met welbehagen,
help ze de Boodschap naar de mensen dragen,
de rozen der barmhartigheid.*

**Lijst van de namen van de bekend gebleven
oversten van de zwarte zusters te Aalst**

1474-1509

Johanna de Cuper.

16de EEUW

Maria de May, Margareta van den Heetvelde, Geertruid van den Bosche, Eisabeth Blanckaert,

17 de EEUW

Maria de Man, Maria de Clercq, Monica Raespoet, Maria Roelants, Isabelle Coessens, Maria de Raet, Clara de Valck, Françoise de Ridder, Louise van Doerslaer,

18 de EEUW

Maria de Smet, Johanna de Brouwer, Victoria de Clippele, Augustina van Eeckhoudt.

19de EEUW

Scholastica de Loose, Victoria de Pelsmaeker, Lucia van den Storme, M.-T.Frederick, Augustina van Wassenhove.

20ste EEUW

Augusta de Blicck, Clemence van Hoorebeke, Celesta Nunninck, Yvonne de Graeve.

Jubileumviering 500 jaar Zwarte Zusters te Aalst

zaterdag 30 augustus 1975

- 10.00 u. : Jubelmis in de kerk van Sint-Martinus, opgedragen in celebratie door Mgr. Van Peteghem, bisschop van Gent.
- 11.00 u. : Akademische zitting in de feestzaal van het stadhuis.
- 12.00 u. : Ontvangst door het Stadsbestuur in de vroegere kloosterbouw van de Kapellestraat.
- 13.30 u. : Feestmaal
- 16.00 u. : Opening van de tentoonstelling van archiefstukken, kunstschatten, oude gebruiksvoorwerpen, enz.

Jubileum-uitgaven

Aan deze viering zal een blijvende herinnering verbonden blijven.

Een kunstig ALBUM zal een uitvoerige geschiedenis brengen van de Aalsterse kloostergemeenschap aan de hand van eigen documenten. Samengesteld door E.H. Maes, O.S.B., Conservator K: Baert en Archivaris J. Dauwe bevat het album een opsomming van de meest waardevolle archiefstukken en van de merkwaardigste kunstschatten. Een luxe-uitgave, rijkelijk geïllustreerd : een schat voor geschiedkundigen en bibliofielen.

Om de geschiedenis van de Zwarte Zusters een wetenschappelijke basis te geven werd een INVENTARIS opgesteld die de twaalf goed bewaarde oorkonden mededeelt, naast nog 146 andere nummers.

Deze gestencilde uitgave (29 blz.) is van het hoogste belang voor de plaatselijke geschiedenis, zowel op religieus als op sociaal-karitatief vlak. Samenstellers : K. Baert en J. Dauwe.

F. COURTEAUX,

Bijlagen

I. — Betaling van het jaargetijde ten voordele van de overleden schenkers Jan de Proost en Alexander van Steelandt.

Ende eerst hebben wij moeten betalen den proviseurs van den heleghe gheest van aelst, ter cause en over de costen van den jaerghetyde van wijlen Jan de Proost ende joncve alexandrien van Steelandt, zijne gheselnede was, twelcke voors. stede voormaels ghenomen heeft thueren laste ende jaerlix betalen moet, in recompensatiën van voors. jans bogaerde in de cappellestrate, daer nu tzwartezusters-huus staet van een jare ghevalen ten halfougste lesten.

XIII L VII

S.A.A. Stadrekening 1509 (1510 n.s.) nr. 352 fol. 23 v°.

II — Uittreksel uit de oprichtingsbulle van het klooster der Zwarte Zusters te Aalst in het jaar Onzes Heren 1475.

(Vertaald uit het Latijn)

Aan alle gelovigen in Christus en aan elk afzonderlijk die dit schrijven zullen lezen brengt Joannes van Boergondië, door de genade van God en van de Apostolische Stoel bisschop van Kamerijk, eeuwige zegen in den Heer, etc.

Vooreerst beslissen, verordenen en verklaren wij dat het in onze bedoeling ligt dat de zogenoemde moeder of bestuurster en de huidige, zusters alsook allen die daar in de toekomst op welk ogenblik ook zullen zijn, zich moeten bevinden onder de rechtstmacht en de gewone en rechtstreekse onderhorigheid aan ons en aan onze opvolgers de bisschoppen die volgens de kerkelijke wet de zetel van Kamerijk zullen bekleden.

Vervolgens verordenen en verklaren wij dat zij het getal van twaalf personen niet mogen overschrijden zonder bijzondere toelating of deze van onze opvolgers, op aanvraag van de wethouders en de raad van de voornoemde stad.

Insgelijks beslissen en verordenen wij dat de zusters van dit huis in alles en door alles zich zullen wijden aan de sacramentaliën, de begrafenisaangelegenheden en volgens het tienderecht onderworpen zullen zijn aan de patroon van de parochie, aan de pastoor en de parochie van Aalst, met uitzondering slechts van het beluik van voormeld huis dat vanaf nu ervoor bepaald is.

Eveneens beslissen en verordenen wij dat, wanneer het in de toekomst zou blijken dat er in het huis zelf of binnen het beluik ervan door de mildheid van de christen gelovigen of op een andere wijze een kapel opgericht wordt of een altaar, of een beneficie of een kerkelijk ambt, dit zodanig blijft onder de begeving en het patronaat van de schatbewaarder zoals alle beneficiën van de kerk en de parochie van Aalst en de offeranden die daar moeten geschieden, staan zij af aan wie zij de offeranden van de moederkerk plachten af te staan.

Eveneens dat gezegd huis en de personen erin ten eeuwigen dage volgens de bepalingen, overeenkomsten en voorwaarden, opgesteld door vermelde schatbewaarder bever of door de patroon en de pastoor verplicht zijn en gehouden moeten zijn tot het onderhoud ervan. Wij verplichten het huis, de zusters en elk van hen daartoe en beslissen dat zij daartoe verplicht zijn... en tenslotte altijd en in alles met vrijwaring van ons recht en dat van welke andere ook.

Gegeven en voltrokken te Brussel in ons bovenvermeld diocees in het jaar des Heren 1475 op 15 augustus. Was ondertekend door de heer bisschop.

L. secretaris. Het zegel was in rode was.

(In het Vlaams)

Ghecollationneert jehghens de copie waragtig gheteeckent bij mij notaris is dese bevonden taccorderen mij toonenden. - (Get.) Den Hert - Nots.

III — Toelage door de stad aan de Zwarte Zusters.

...den godshuuse van de Zwartten zusteren taelst die in alle zienen Visentheren en
bijstaen, den goede lieden binnen ende omtr. deser stede also wel in tijden van
pestilentiën als daerbuten. Es toegehelegen in aelmoessen ende in hulpen theuer
edificie XII

S.S.A. Stadsrekening 1509 (1510 n.s.) nr. 352 fol. 38 v°.

IV — De Stad helpt bij de herstelling van de kapel.

Den zwarten zusteren in helpen ten nieuwen warcke van huerlieden capelle daer
af den grooten ghevele begonste qualic te varene ende ghescepen hadde gheweest
geheel omme te vallene en hadden niet haestelic in vorsien ghesyn en toegeheleyt
noch XXXVI p. par.

S.S.A. Stadrekening 1 februari 1510-1511 februari (n.s.) nr. 352 fol. 38v^o

V — De Zwarte Zusters bekomen een jaarlijks hulpgeld.

Admissie van de Swarte Zusters den 28 maye 1668. Te wetene dat ande voors-
moeder vna tclooster jaerlycx sal betaelt worden... twintic ponden groot... soo-
lang godt almagtig sal gelieven ons te bevrijden van de smettelijcke siekte

S.S.A. Resolutieboek nr. 20 fol. 268 r°

VI — Boek van de broederschap van de H. Doodstrijd, opgericht in 1723 Leden-
lijst tot 1778.

SWARTE SUSTERS. - Anno 1723.

Sr Mariade Smet moeder † obiit 29 jan. 1731

Sr Ludovica Van Doesselaer † obiit 9 jan. 1731.

Sr Clara de Valck †

Sr Agnes Paesman † 19 julij 1731

Sr Magdalena van der Slaeghmolen obiit 1 martis 1732.

Sr Theresia van Santen †

Sr Augustina de Kock †

Sr Catharina van Goetem † obiit 12 juli 1734.

Sr Anna Bellens † obiit 1748

Sr Joanna de Brouwers moeder sedert 1731 † 1754

Sr Philippina de Smet † obiit

Sr Apollonia Daelschaerts †

Sr Elisabeth van Achter †

Sr Cecilia Ringoot obiit 1776

Sr Aldegundis Laport †

Sr Constantia van den berghe † obiit febr. 1778

Sr Victoria Baeyens †

Sr Dorothea van Linthout † 31 may 1731

Sr Catharina Renneboogh †

Sr Maria Anna De Valck †

Sr Victoria De Clippele moeder

Sr Bernardina van den Biesem

ANNO 1746 - 1758

Sr Anna Maria Spelthoorents

Sr Elisabet Livens 1759

R.A.G.

Jos Reynaert: De oude Broederschappen van de kerk van den H. Martinus te
Aalst-Gent - 1942 p. 92 tot 96 (archief van de kerk)

VIII — Lijst van de fundatiën van missen in het klooster der Zwarte Zusters
binnen Aalct, 14 januari 1772.

1662 Philipus de Visscher (wekelijks)

1662 Jan Wauters boschmeester van Affligem (wekelijks)

- 1662 Maria Baupré (wekelijks)
 1662 Jan Beeckman (wekelijks)
 1668 Maria de Bremaker (wekelijks)
 1713 De Rijnck (maandelijks)
 1737 Joufe Joanna de Valck (jaarlijks)
 1717 Joufe Cecilia en Elisabeth De Smet (vijf 's jaers)
 1718 Guillelmus Eevenepoel en Cat. Beeckman (een 's jaers)
 (Get.) Suster Victoria De Clippele - Moeder van de Swerte Susters.
 S.A.A. nr. 211 o

VIII — Rekwest van het stadsbestuur aan Maria Theresia.

... De arme worden hier sonder eenig vergeld gedient tot sooverre dat men met menighvuldige ende selfs actieve exemplen soude konnen bethoonene dat boven hunnen dienst die sij gratis verrichten genootsaakt sijn hunnen nootdrift te garen nemen in hun clooster, terwijlen de zieke van de goede lieden van de noot-saakelijckheden bezorgt moeten worden.

De augmentatie van loon die men hun souden connen toeleggen soude of So 20 f. onder ootmoedighe correctie veele inconvenniënten veroorsaeken omdat de classe van gemeene menschen, ende sie ook een grooten number macken, soude daerdoor soodanig beswaert worden dat sij hun souden moeten passeren van desen noot-sakelijcken dienst, soodat den jaerlijckschen toeleg die het publicq daer voor betaelt redouteert ter ontlasting ende soulagement van een groot deel van utile members van het gemeente.

Fonds Crick : Klad van een schrijven van het stadsbestuur, gevoegd bij een rekwest van de Zwarte Zusters aan Maria-Theresia. Overgemaakt door de heer J. Van der Hulst aan het stadsarchief.

IX — Mededeling van het Kadaster, Pelikaanstraat, Gent nopens de oorsprong van het gebouw, nu Kliniek Aalst-Mijlbeke.

Bij de oorsprong van het kadaster (omstreeks 1850) stond deze eigendom ingeschreven als huis met tuin en aanhorigheden op naam van Lodewijk Dommer.

Op 22-10-1870 voor notaris Michiels toewijzing van Verleyen Joanna weduwe Dommer, † te Aalst op 7-6-1870 de erfgenamen - aan :

Dommer Prosper Amandus Antonius Ludovicus, Koopman Aalst op 18-12-1884 erfenis van Dommer Prosper Amandus Antonius Ludovicus overleden - aan :

de weduwe en kinderen (la veuve se nomme Dommer van Poldersvelt Victoire Petronelle Marie)

Op 30-6-1885 openbare verkoop van notaris De Pauw van Dommer-Dommer van Poldervelt Prosper Amandus Antonius Ludovicus de weduwe en kinderen - aan : Bethune Leon, student in de rechten, Aalst.

Op 16-1-1895 verkoop voor notaris Limpens van Bethune baron Leo, advocat à Alost - aan :

Chassagnes Angeline Alexandrine, institutrice, Paris.

Op 21 december 1901, verkoop voor notaris Limpens van Chassagnes Angeline Alexandrine, institutrice, Paris - aan.

Van der Haegen-Moyersoën, Karel Ivan Odilon Marie, advokaat, Aalst.

Tot op dit oogenblik is er steeds melding van huis, tuin en bijhorigheden.

'n 1903 verandert de aard van huis in klooster.

Op 23-6-1922 afstand van notaris Eeman van Van der Haegen Carolus Frans Odilon Marie, advokaat, Aalst - aan :

Vereniging Zwarte Zusters van den Heiligen Augustinus te Gent, zijnde een eigendom gelegen Moorselse Baan, Groenstraat en Kloosterstraat, zijnde het Gesticht der Zwaste Zusters.

Onze Gouwdag te Denderleeuw op 8 juni 1975

Bij mijn vertrek thuis leek me zondag 8 juni een heel mooie dag te willen worden, echt een dag zoals onze gouwdag te Denderleeuw er een nodig had om volledig te kunnen slagen. Ik dacht wat te vroeg te zijn, want volgens ons tijdschrift «HET LAND VAN AALST» begon de Academische Zitting om halfelf. Toen ik ter plaatse aankwam echter, bleek er een misverstand te zijn geweest, daar men feitelijk om tien wou beginnen. Maar in de praktijk veroorzaakte dat geen moeilijkheden: men startte toch om halfelf.

Ten gevolge van allerlei onvoorzienbare omstandigheden was het aantal aanwezigen, hoewel niet uitgesproken gering toch ook niet al te groot: een vijftigtal voor de Academische Zitting. Er heerste echter wel een echt goede stemming. En het Gemeentebestuur van de spoorweggemeente was ruim vertegenwoordigd met Burgemeester en Schepenen en enkele gemeenteraadsleden. Ook de heer Pastoor van St.-Amandus, de hoofdkerk, maakte zijn opwachting. En verder merkten we de heer Van der Linden, voorzitter van de Koninklijke Bond der Oost-Vlaamse Volkskundigen, Pastoor De Brouwer, onze redactiesecretaris, onze voorzitter, de heer Courteaux, onze pas herstelde penningmeester, de heer Van Bockstaele, de heer De Lange, bestuurslid. De andere leden van ons bestuur, waren tot hun spijt verhinderd. De h. Burgemeester Van der Niepen sprak het inleidend woord. Men wilde vandaag twee persoonlijkheden herdenken, waarop Denderleeuw fier mocht zijn: de grote Vlaamse volkskundige Alfons de Cock die van 1879 tot 1904 in Denderleeuw hoofdonderwijzer was en de twee jaar geleden overleden bescheiden maar taaie werker, Marcel Cornelis, burger van Denderleeuw en bestuurslid van onze vereniging. De heer Burgemeester dankte de aanwezigen voor hun belangstelling en verleende het woord aan ondergetekende.

Na een kort overzicht over het leven en het werk van de honderdvijfentwintig jaar geleden te Herdersem geboren Afons de Cock (1850-1921), die tijdens zijn onderwijzerschap te Denderleeuw net op de plaats woonde, waar wij nu stonden, ging deze verder in op «KINDERSPEL EN KINDERLUST IN ZUID-NEDERLAND», het reusachtige, uit acht omvangrijke delen bestaande standaardwerk dat De Cock uitwerkte samen met Isidoor Teirlinck. Hij besprak dit werk vooral omdat De Cock, als hoofdonderwijzer te Denderleeuw, juist door de kinderen ook in hun spel en hun lust heeft bestudeerd, met hen hun spelen heeft meegespeeld, ze heeft leren waarderen en heeft helpen vormen.

Na deze voordracht, waarin hoofdzakelijk slechts een bepaald, weliswaar voor het beter kennen van de figuur van Alfons de Cock heel typisch en uiterst belangrijk werk grondiger werd belicht, had de heer Van

der Linden, Voorzitter van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, het over enkele andere aspecten van Alfons de Cock o.m. als flamigant metterdaad, als «ambassadeur» van ons volk door de taal waarin hij schreef, die door buitenlandse geleerden ook nu nog geleerd wordt juist om het werk van De Cock te kunnen lezen en bestuderen. Hij stelt de grote volkskundige tenslotte als toonbeeld voor de wetenschapsmensen en voor de jeugd van onze tijd en dankt onze voorzitter, de heer Courteaux, dat hij ertoe bereid was de Alfons-de-Cock-hulde te stellen in het raam van de gouddag van onze vereniging.

Dit eerste deel van de Academische Zitting, gewijs aan Alfons de Cock, werd besloten met het voorlezen, door de heer Van Isterdael, van de gemeenteraadsbeslissing «in dato 24 januari 1800 negen en zeventig», waarbij Alfons de Cock tot gemeentelijke hoofdonderwijzer werd benoemd.

Schepen van Isterdael, die ons eveneens een fotokopie van bewuste gemeenteraadsbeslissing bezorgde, behandelde nu de tweede figuur, die vandaag zou worden herdacht, namelijk ons te vroeg gestorven medebestuurder MARCEL CORNELIS (1916-1973).

Schepen van Isterdael schilderde ons een Marcel Cornelis die we nog helemaal niet kenden. Inderdaad, wat wisten we van de bescheiden man, die op de vergaderingen van HET LAND VAN AALST niet kwam uitpakken met zijn prestaties te Denderleeuw. We kenden hem als energieke persoonlijkheid, die voortdurend met voorstellen voor de dag kwam, waarover hij blijkbaar grondig had nagedacht en waarvoor hij onmiddellijk bereid was een groot deel van zijn tijd te offeren. We kenden hem als de taaie werker die met een onuitputtelijk geduld de vijf Buitenpoortersboeken van Geraardsbergen bewerkte en maakte tot een overzichtelijk geheel, waarin men uren kan bladeren zonder het moe te worden. Wij kenden hem ook nog als de man die tot aan zijn dood onverdroten bezig was met het klaarmaken van de INDICES, die onze lezers moesten in de mogelijkheid stellen alle onderwerpen die in de eerste vijftientig jaargangen van ons tijdschrift waren aangesneden, alle gemeenten die er werden vernoemd — telkens als hun naam vermeld werd — allen die aan het tijdschrift hadden meegewerkt, met opgave van jaargang, nummer en bladzijde, gemakkelijk terug te vinden; werk dat dan voltooid werd door het ons vorig jaar eveneens ontvallen bestuurder Jules Pieters.

We wisten echter niets over zijn vele initiatieven te Denderleeuw, over de omvangrijke foto-historische verzameling in verband met Denderleeuw, die hij had aangelegd, evenmin als over zijn openluchtspel en zijn werk over de klokken van Denderleeuw. Marcel had ons nooit iets verteld over zijn linsneden en zeker niet over de korte blijspelen, die hij had geschreven en waarin hij het volkse leven behandelde.

We zijn schepen van Isterdael dan ook dankbaar, dat hij ons Cornelis eveneens van die kant heeft leren waarderen.

Nadien nam onze voorzitter, de heer Courteaux het woord om nog even te praten over de Denderleeuwse persoonlijkheid die hier herdacht werd, maar dan als bestuurslid van HET LAND VAN AALST en als bewerkster en uitgever van de Buitenpoortersboeken.

Daarbij gaf hij enkele staaltjes ten beste van het eindeloze geduld dat zo en werk vergde en van de grote waarde die zo een uitgave bezit o.a. voor de familiekunde.

Een luxueus ingebonden exemplaar — in boekvorm — van het geheel werd aangeboden aan Mevrouw Cornelis, vertegenwoordigd door haar zo een werk vergde en van de grote waarde die zo een uitgave bezit o.a. De heer Burgemeester liet dan door de een paar dagen tevoren, ter gelegenheid van het te Denderleeuw gehouden «Lentefeest» gekozen «prinses» enkele exemplaren van het op in lood gevat glas uitgewerkte symbool van Denderleeuw «De Boottrekker» overhandigen aan onze voorzitter, aan Mevrouw Cornelis, vertegenwoordigd door haar zoon en aan de heer Van der Linden... waarbij de traditionele drie kussen telkens applaus en vrolijkheid brachten.

Toen was het dan tijd voor de onthulling van de twee bronzen gedenkplaten aan beide zijden van de deur die toegang verleent tot het Gemeentehuis, de ene links met in reliëf het karakteristieke hoofd van Alfons de Cock en aan de andere zijde, ook in reliëf dat van ons medebestuurder Marcel Cornelis, die ons twee jaar geleden ontviel.

Het was een plechtig ogenblik, toen de leeuwenvlaggen die de platen bedekten, werden verwijderd, zodat voortaan allen die het Gemeentehuis te Denderleeuw betreden, herinnerd zullen worden aan twee persoonlijkheden die voor Denderleeuw, en niet alleen voor die gemeente, veel hebben betekend.

Het was intussen heel warm geworden en daar er nog wat tijd over was, nodigde het Gemeentebestuur ons uit onze dorst te lessen in «De Vlaamse Leeuw», waar dan gezellig gekeuveld werd, vooral over volkskundige en heemkundige aangelegenheden, tot het tijd werd om zich te begeven naar de zaal, die door Z.E.H. pastoor bereidwillig ter beschikking was gesteld.

De keurige maaltijd gaf eveneens gelegenheid tot gezellige gesprekken onder de achttwintig aanzittenden en tot het overhandigen van nog twee exemplaren van «De Boottrekkers» door Mevr. de Pelsmaecker, schepen.

Op het programma stond nog een bezoek aan de tentoonstelling over Alfons de Cock en Marcel Cornelis aan het station. Hier nam Schepen van Isterdael nog eens het woord. Hij dankte allen die hadden bijgedragen om deze tentoonstelling mogelijk te maken. Hij wees er op dat een tentoonstelling van die aard moeilijk spectaculair kan zijn en dat bij voorbeeld de prentkaarten die betrekking hebben op Denderleeuw, zoals het er vroeger uitzag voor een niet-Denderleeuenaar misschien minder zegden, doch door iemand van Denderleeuw als heel waardevol werden ervaren. Door wat men had samengebracht, beklemtoonde hij, wilde men

twee grote figuren eren, die voor Denderleeuw veel hadden betekend : Alfons de Cock en Marcel Cornelis.

We waren heel blij te kunnen bladeren in oude nummers van «Toerisme» en «De Toerist», waar het ging over Alfons de Cock. We verheugden ons, daar heel wat werken van De Cock bij elkaar te vinden en ook de ons tot nogtoe onbekende werken van Marcel Cornelis te kunnen inkijken en Denderleeuw beter te leren kennen door de prentkaarten over de gemeente zoals ze er vroeger uitzag. Door het verleden leert men immers over het heden en wellicht meer dan men vermoedt.

Het is zeker waar, dat die prentkaarten meer betekenen voor iemand van Denderleeuw zelf, maar ook voor ons, die tot hertoe enkele jaren lang alle dagen van uit de trein slechts een paar huizen, een kerktoeren en zich haastende mensen van Denderleeuw van ver hadden gezien betekenden die kaarten toch ook heel wat, net trouwens als de eveneens tentoongestelde plattegrond van de gemeente met het omliggende uit vroeger tijden.

Tenslotte was er dan nog de uitstap naar de «Eene-Molen» te Iddergem, een watermolen die men heeft kunnen redden, tenminste dan toch het molenwiel en de buiteninstallaties net als het gebouw maar helaas zonder de eigenlijke maalinrichting. We kergen er echter wel een idee van wat een watermolen vroeger heeft betekend... hetgeen natuurlijk een zeker melancholie naliert om de vele dingen die in het leven van de mensen van vroeger — tot in onze jeugd toe — zo een grote rol hebben gespeeld en zo totaal in harmonie waren met hun omgeving, maar nu soms zo grètig vernield worden.

Een wandeling door het landelijke natuurschoon van de streek besloot dan onze mooie gowdage van acht juni 1975.

Voor sommigen onder ons was Denderleeuw tot hertoe misschien slechts weinig meer dan een naam die aan spoorwegen deed denken. Door deze gowdage is er, tenminste bij ondergetekende, een persoonlijke relatie ontstaan, die zal blijven.

Wij danken het Gemeentebestuur voor zijn grote bijdrage tot het slagen van onze gowdage.

Baziel Boel.
Dilbeek.

ONZE BIBLIOGRAFIE

83) ALGEMEEN.

C. DEVYT - G. VAN DAMME :

DE BELGISCHE WINDMOLENS. TOESTAND OP 1 JANUARI 1975.

336 blz. 288 foto's, meestal op groot formaat. Formaat 21 x 27,5 cm. Stevig wit-glanzend papier Perigord. Gebonden in kunstlinnen band, (Mer du Japon), met zilveropdruk. Drukkerij-Uitgeverij Erik Veys, 8880 Tielt. Prijs : 1200 fr.

De belangstelling voor de windmolens is in de laatste jaren dermate toegenomen dat sommige geleerden spreken van molinologie en industriële oudheidkunde. Laatstgenoemde hulpwetenschappen vergen op de eerste plaats de inventarisatie van de nog bestaande windmolens. Voor België is dat dan ook gebeurd. Beide samenstellers van het boek hebben hun opsporingen besloten met de publikatie van dit prachtig foto-album. België telt op dit moment nog 168 windmolens. Per provincie zijn ze allen op kaart gebracht en afgebeeld. De foto's, 288 in aantal, zijn gekozen uit 3000 opnamen, die door G. Van Damme in de loop van 1973-1974 zijn genomen. Dr. C. Devyt, die door vroegere uitgaven vermaardheid verwierf, schreef de inleidende tekst met een vertaling in het Frans en het Engels. Hierin schetst de auteur de huidige stand van de molenstudie en van het patrimonium. Hij wijst op de dringende noodzaak om door ordelijke en verantwoorde werkwijze het bestaan te redden van het pover aantal molens dat ons land nog bezit. De provincie Antwerpen telt nog dertig windmolens, Brabant vijftien, Henegouwen zes, Namen één, Luik één, Limburg twintig, Oost-Vlaanderen een en dertig, en West-Vlaanderen vier en zestig. Het territorium van het Land van Aalst heeft nog zestien molens op de volgende gemeenten : Appelterre, Balegem (twee), Denderwindeke, Elene, Herzele (twee), Impe, Mater, Mere, Oordegem, Oosterzele, Ronse, Schelderode, Sint-Antelinks en Sint-Kornelis-Horebeke. Eén ontbreekt in deze lijst, namelijk de molen Ten Hengst op Nukerke, die bedrijfsklaar is gekomen. Qua inhoud en afwerking is het boek een dokument van blijvende waarde. Drukker-Uitgever Erik Veys heeft onze boekenmarkt verrijkt met een werkelijke prachteditie. In de hedendaagse strijd om het behoud van zoveel schoons in ons land dat onherroepelijk verloren dreigt te gaan, zal dit molenboek met veel belangstelling gelezen en geraadpleegd worden. Het boek weze het signaal op rood dat ieders rusteloze belangstelling vestigt op ons monumentaal bezit. De openbare machten mogen in dit werk de stimulans ontdekken om daadwerkelijk en vliegensvlug te redden wat nog te redden is.

84) ALGEMEEN.

ARS SACRA. INVENTARIS EN BESCHRIJVING VAN KERKELIJKE KUNST-SCHATTEN IN HET PAJOTTENLAND.

131 blz. + 48 blz. illustraties. Uitgave van de Kulturele Kring «Andreas Masius» Sint-Kwintens-Lennik. 1975. Drukkerij-Uitgeverij Erik Veys, 8880 Tielt.

Naar aanleiding van de eerste tentoonstelling Ars Sacra in 1968 stelde de Kulturele Kring «Andreas Masius» de inventaris op van de kerkelijke kunstschatten van de parochies die vroeger behoorden tot het Diets domein van de abdij van Nijvel, in Vlaams Brabant, dat is Lennik en omgeving. Zopas kwam deze tweede inventaris uit die de overige parochies van het Pajottenland behandelt. Hieraan hebben meegewerkt : P. Borremans, voorzitter van de Kring, die het voorwoord schreef; graaf J. de Borchgrave d'Altena met zijn bijdrage «Beeld van het Kunstpatrimonium» en J. Verbesselt met zijn bijdrage «Het Historisch Kader». Voor het Land van Aalst valt een en ander te noteren. De kerk van Bever bezit een wieroekvat met als keurmerk het

cijfer 87, het stadsmerk van Geraardsbergen. Diezelfde kerk heeft muurbeschotten die afkomstig zijn uit de Sint-Adriaansabdij van Geraardsbergen. Twee parochiekerken uit het Land van Aalst komen voor in de lijst van de 26 vermelde parochies, namelijk Meerbeke en Neigem, die eertijds deel uitmaakten van de dekenij Halle. Beider kunstschaten zijn uitvoerig besproken. In de kerk van Neigem ligt een arduinen grafsteen van 1596, opgericht door Gaspard de Goux, heer van Wedergraete. Een der kwartierstaten is die van Damoiselle Marie Minnaerts, dame van Ophasselt en Hasselt ten Vrijen die overleed op 10 juli 1594. Het tweede gedeelte van de inventaris draagt de titel «Eenkele voorwerpen uit het kerkelijk patrimonium van het Pajottenland». Dat zijn 48 bladzijden illustraties. Een leerrijke inventaris. Verzorgde uitgave.

85) ALGEMEEN.

JOZEF DE BROUWER :

BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS VAN DE KERKELIJKE INSTELLINGEN EN HET GODSDIENSTIG LEVEN IN HET LAND VAN AALST TUSSEN 1621 EN 1796. DEEL II. DE PAROCHIEKERKEN.

8 + 277 blz. Offsetdruk. Uitgave in eigen beheer; Van Schoorstraat 12, Dendermonde 2. Tweede van de vijf geplande delen. 1975. Drukkerij van het Therapeutisch Centrum «Koningin Fabiola» te Lede. Prijs van de vijf delen : 1400 fr.

Het tweede deel is uitsluitend gewijd aan de parochiekerken. Het telt vijf hoofdstukken : 1) de patroonheilige, de voornaamste patroon, de tweede patroon en de oude patroon; 2) het kerkgebouw : het schip, hoogkoor, toren, klokken, het aantal klokken en de klokkengieters, de doopkapel, doopvont de heilige oliën, de sakristie, het kerkhof en de beschadiging der kerken door natuurrampen; 3) de altaren : het hoogkoor, de patroonheilige, het tabernakel, de godslamp, de zijaltaren en hun patroonheilige, de vernieuwing der altaren, de altaarbenodigdheden; 4) de ornamenten voor de eredienst; gewaden, kazuifel, albe, koorkap, het superplie, de heilige vaten, de kelk, pixis en ciborie, de monstrans, kanonborden, ampullen, wierookvat en wierookscheepje, de wijwateremmer, de liturgische boeken; 5) de kerkmeubelen; preekstoel, biechtstoel, communiebank, doksaal en orgel, de kerkelijke kunst : schilderijen, beelden, reliekschrijven en gebrandschilderde ramen. Volgen dan nog enkele samenvattende beschouwingen. Al dat materiaal is verwerkt per dekenij : Aalst, Geraardsbergen, Oordegem en Ronse. De lezer kan zich vlug een idee vormen van de grote nood waarin onze landelijke kerken zich bevonden. We mogen niet vergeten dat hier de beeldenstorm heeft gewoed met alle gevolgen vandien. Koning Lodewijk XIVe van Frankrijk heeft met zijn vernielingszaaiende legers veel onheil gebracht dat lange tijd heeft doorgewogen. Voor de lokale geschiedschrijver brengt de auteur de volledige inhoud van de dekanale bezoeken voor ogen. Dat bespaart hem honderde uren opzoekingswerk in die bundels. En alles is haarfijn geordend zodat het konsulteren uitermate vlot verloopt. Elke parochiale bibliotheek zal er zonder twijfel aan houden dit werk aan zijn lezers aan te prijzen. Het moge ook zijn plaats vinden in de boekenkast van de vele boekenliefhebbers.

86) ALGEMEEN.

J. BUNTINX :

INVENTARIS VAN HET ARCHIEF VAN DE RAAD VAN VLAANDEREN.
6e DEEL.

233 blz. 1973. Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur en Ministerie van Nationale Opvoeding en Frans Cultuur. Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. Rijksarchief Gent. Uitgave : Ruisbroekstraat 2-4-6. 1000 Brussel. Drukkerij Cultura Wetteren. Prijs : 275 fr.

Dit deel van de inventaris bevat achtereenvolgens de ontleding van de processen in beroep bij de Raad van Vlaanderen tegen vonnissen van de

«mindere wetten»; van processen in hoger beroep bij de Grote Raad van Mechelen tegen sententies van de Raad van Vlaanderen; tenslotte de lijst van proceduurstukken op perkament, aldus de auteur in zijn inleiding. Personen en lokaliteiten uit het Land van Aalst komen er overvloedig in voor. Dit wijst op de grote waarde van de uitgave. Lokale geschiedschrijvers of vorsers naar familienamen ontdekken hier een overvloed van bruikbare gegevens. Ten gerieve van de mogelijke belangstellenden citeren we de volledige reeks lokaliteiten uit het Land van Aalst: Aaigem, Aalst, Appel terre, Aspelare, Bottelare, Burst, Deftinge, Denderhoutem, Denderleeuw, Edelare, Elene, Ename, Erembodegem, Erondegem, Etikhove, Gavere, Geraardsbergen, Goeferinge, Gontrode, Haaltert, Herdersem, Herzele, Hundelgem, Kerksken, Kwaremont, Landskouter, Lede, Letterhoutem, Ledeborg, Leupegem, Leeuwergem, Liedekerke, Lieferinge, Massemen, Mater, Melden, Melsen, Merelbeke, Moortsele, Moorsel, Munkzwalm, Moerbeke (Gb.) Nederbrakel, Neigem, Nieuwenhove, Ninove, Nukerke, Okegem, Oordegem, Onkerzele, Oprakel, Ottergem, Overboelare, Pamele, Ressegem, Roborst, Ronse, Ruien, Schelderode, Schendelbeke, Schorisse, Serskamp, Sint-Lievens-Esse, Sint-Kornelis-Horebeke, Sint-Maria-Horebeke, Sint-Maria-Oudenhove, Sint-Martens-Lierde, Velzeke, Vlekkem, Vlierzele, Volkegem, Vurste, Westrem, Wichelen, Zegelsem, Zottegem en Zulzeke. De processen lopen van 1462 tot 1754.

87) ALGEMEEN.

ALBERT SCHOUTEET :

REGESTEN OP DE OORKONDEN VAN HET STADSBESTUUR VAN BRUGGE.
DEEL I. 1080-1300.

215 blz. 1973. Uitgave van het Archief- en Bibliotheekwezen in België. Reeks II. Inventarissen. Vol. VI. Redactie : Koninklijke Bibliotheek, Keizerslaan 4, 1100 Brussel. Drukkerij : Grafisch Bedrijf Schoonbaert, Brugge. Prijs : 250 fr.

Voor historici een welgekomen uitgave, want de regesten gaan tot hoog in de middeleeuwen. In totaal zijn 519 regesten behandeld. Over het Land van Aalst kunen we niet veel aanstippen, alleen maar Razo de Gavera (Gavere) in oorkonde van 1231, in oorkonde van 1293 en Estienne van Arnes en van Liekeerke (Liedekerke) in oorkonde van 1290. Een index van persoons- en plaatsnamen en een lijst van de oorkonders sluiten het werk af.

88) ALGEMEEN.

A. JAMEES :

BRUGSE POORTERS. OPGETEKEND UIT DE STADSREKENINGEN. DEEL I. 1281-1417.

XXX + 553 blz. Met uitslaande kaart. Uitgaven Familia et Patria Handzame 1974. Prijs : 750 frank.

De auteur, assistent bij het Rijksarchief te Antwerpen, bezorgt hiermede de lijsten van de personen die het poorterschap van Brugge verwierven en zich binnen het stadsgebied kwamen vestigen of er reeds gevestigd waren. Vooraf geeft hij een lange inleiding, waarin onder meer, hij spreekt over de bronnen van zijn werk, het poorterschap in het algemeen en poorters in het bijzonder, over de nieuwe stadsgrens van 1275. Het is een boeiende inleiding die we eerst hoeven te lezen vooraleer de lijsten te konsulteren. Het werk heeft de volgende hoofdstukken : lijst van personen die het poorterschap verwierven, het aantal poorters per jaar, klapper op de persoonsnamen, klapper op de plaatsnamen en de klapper op de beroepen en ambachten. Brugse poorters waren herkomstig uit de volgende steden en dorpen uit het Land van Aalst : Aalst, Beerlegem, Denderwindeke, Heldergerem, Elst, Ename, Etikhove, Gavere, Geraardsbergen, Herzele, Kwaremont, Lede, Lemberge, Liedekerke, Mater, Melden, Melle, Mere, Moortsele, Nederbrakel, Ninove, Schorisse, Sint-Lievens-Esse, Sint-Lievens-Houtem, Sint-Maria-Horebeke, Sint-Maria-Lierde, Velzeke, Vlierzele, Welle, Zarlardingem, Zegelsem en Zottegem. Een hele reeks poorters staat

enkel vermeld met de aanduiding van het Land, zoals het Land van Aalst, het Land van Rode en het Land van Schorisse, zonder nadere lokaliteitsaanduiding. Wie zich bezig houdt met genealogie of familiekunde kan in dit werk een niet vermoede rijkdom van persoonsnamen vinden.

89) ALGEMEEN.

VALERE GAUBLomme :

PERSOONSNAMEN UIT HET RENTENREGISTER ANNO 1494 VAN DE KARTUIZE SINT-MAARTENS-BOS TE SINT-MARTENS-LIERDE.

Vlaamse Stam. Tijdschrift voor Familiegesciedenis. Maandblad van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde. 11e Jaargang, nr. 5, 1975. blz. 243-250. Redaktieadres : Centrum voor Familiegesciedenis, Wolstraat 39, 2000 Antwerpen. Drukkerij Cailliau, Oostende.

Als inleiding geeft de auteur een historische kijk op de herkomst van het groot aantal renten die de kartuize in de stede Geraardsbergen inde. De kartuize had renteplichtigen in Aalst, Geraardsbergen, Lessines, Oudenaarde, Deftinge, Erwetegem, Everbeek, Goeferinge, Grotenberge, Michelbeke, Moerbeke (Gb.), Nederboelare, Nederbrakel, Onkerzele, Oprakel, Ophasselt, Outer, Overboelare, Schendelbeke, Sint-Maria-Horebeke, Sint-Maria-Latem, Sint-Maria-Lierde, Sint-Maria-Oudenhove, Sint-Martens-Lierde, Steenhuize, Strijpen, Zarlardinge, Zegelsem en Zottegem. Het register vermeldt in totaal 531 namen van renteplichtigen, waarvan 513 met volle naam. Het document geeft geen melding van renten en renteplichtigen in de heerlijkheid Morenbroek, heerlijkheid gelegen op Hemelveerdegem en Ophasselt. Het renten- en pachtregister van 1426 geeft die echter wel.

90) ALGEMEEN.

EVERSLEY BELFIELD :

OUDENARDE 1708.

71 blz. Eerste nummer uit de reeks Knight's Battles for Wargamers. Introduced by Brigadier Peter Young DSO MC. Uitgave : Charles Knight and Co. LTD. London. 1972. Met zes kaartjes van troepenbewegingen en slagveld. Prijs : 200 fr.

Op 11 juli 1708 wonnen de Engelsen de veldslag bij Oudenaarde op de Fransen. Deze veldslag heeft zijn betekenis in de militaire geschiedenis, want de Engelsen gebruikten een nieuwe tactiek, namelijk de uitlokkingsaanval, waardoor ze de vijand op de knieën kregen. Vooraleer de auteur uitweidt over de voorbereidingen en de veldslag zelf, geeft hij een algemeen overzicht op de bevelhebbersgroep van beide kampen. De Engelse bevelhebbers waren : Malborough als opperbevelhebber met zijn ondergeschikten : Cadogan William, Campbell John tweede hertog van Argyll, Sabine Jozef; de bevelhebbers van hun bondgenoten : Overkirk, een Nederlander, Lottum Philip Karl, graaf, en Natzmer Dubislaw beide Pruisen en ook de Denen : Jorgen Rantzau en prins Eugeen van Savoy. De Franse bevelhebbers waren : markies de Biron, markies de Puysegur, de hertog van Vendome en de hertog van Boergondië. Krijgskundig beschouwd stonden de geallieerde bevelhebbers op hoger niveau dan de Franse. In vier hoofdstukken geeft de auteur een gedetailleerde beschrijving van de voorbereiding op de veldslag, die zich grotendeels afspeelde in het Land van Aalst; zo worden vermeld : Lede, Aalst, Voorde, Ninove en Gavere. Vervolgens handelt hij over het oprukken naar de Schelde, op 10 juli en de veldslag zelf die geleverd werd over de Schelde. De veldslag kende vier fasen : de opmars op 11 juli tussen een en twee uur in de nacht, de eerste aanval van twaalf tot veertien uur en de omsingelingsbeweging der geallieerden, van zestien tot zeventien uur, de geallieerden in het nauw van zeventien tot negentien uur en de laatste fase : de geslaagde omsingelingsbeweging van negentien tot twee en twintig uur, die de Fransen de genadeslag gaf. Het boek kan besteld worden bij V.V.V.M. Stadhuis, Oudenaarde.

91) ALGEMEEN.

A. VAN GEERTSOM :

BETEKENIS VAN FAMILIENAMEN (2).

Vlaamse Stam. Tijdschrift voor Familiegesciedenis. Maandblad van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde. 11e Jaargang, nr. 5, mei 1975, blz. 233-236. Redactieadres : Centrum voor Familiegesciedenis, Wolstraat 39, 2000 Antwerpen. Drukkerij Cailliau, Oostende.

Bij de verklaring van de naam Blancquaert citeert schrijver enkele middel-eeuwse namen, zoals Thomas Blancart uit Smetlede, 1280; de familienaam Droesbeke zou ontstaan zijn uit de samentrekking vander Roesbeke of Rozebeke, vroeger Roesbeke, gemeente in Land van Aalst.

92) ALGEMEEN.

M. STEELS :

IN GENT VAN 1841 TOT 1850. DEEL IV. 1843.

Gendtsche-Tydinghen. Tweemaandelijks tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring «Gent». 4e Jaargang, nr. 3, mei 1975, blz. 99-109. Twee illustraties. Redactieadres : Sint-Lievensdoorgang 1, 9000 Gent.

Onder deze rubriek vertelt de auteur de meest meldenswaardige feiten en gebeurtenissen te Gent. Voor het Land van Aalst komt er ook een en ander in voor. Op 21 juni 1843 had in Oost-Vlaanderen de verkiezing plaats voor Kamer en Senaat. De kiescijns voor Aalst bedroeg 40 gulden en voor Ronse 35 gulden. Op 8 september wendden zich de wevers en spinsters van Ronse tot de goeverneur van de provincie om hun ellendige sociale toestand aan te klagen : zeven achtste van hen zijn zonder werk en zonder brood. Op 24 oktober overleed Prof. Jan Frans Kluyskens, geboren te Aalst in 1771. Een korte biografie citeert zijn verschillende activiteiten op wetenschappelijk en politiek gebied. In ons tijdschrift Het Land van Aalst, 1966, nr. 3, blz. 113-118, publiceerde onze voorzitter Frits Courteaux een bijdrage over : Jozef-Frans Kluyskens, van chirurgijn tot chirurg. Wie van beide auteurs heeft het bij de juiste naam ?

93) ALGEMEEN.

FOLKLORE OOST-VLAANDEREN.

16 blz. Geïllustreerd. Uitgave : Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen. Drukkerij : L. Vanmelle, Mariakerke, Gent.

Een sappige folder met mooie tekeningen en met opsomming van de voor- naamste centra waar onze folklore jaarlijks haar hoogtepunten kent. Zo in het Land van Aalst : karnaval te Aalst, Wichelen met zijn Bruintje, Geraardsbergen met zijn Krakelingenworp en Tonneken Brand op de Oudenberg, en Ronse met zijn Fiertel.

94) ALGEMEEN.

R. NEELS :

BORGBRIEVEN SINT-NIKLAAS. 1598-1788.

Vlaamse Stam. Tijdschrift voor Familiegesciedenis. Maandblad van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde. 11e Jaargang, nr. 6, juni 1975, blz. 303-310. Redactie-adres : Centrum voor Familiegesciedenis, Wolstraat 39, 2000 Antwerpen. Drukkerij : Cailliau, Oostende.

Het betreft hier gegevens in verband met de borgbrieven die afgeleverd werden voor personen die zich te Sint-Niklaas kwamen vestigen of terug naar Sint-Niklaas kwamen na verblijf op een andere plaats. Voor wat het Land van Aalst betreft onderlijnen we : Schietse Bernardus, geboren te Gavere, wonend te Gent, kwam naar Sint-Niklaas op 25-3-1788; Schepens Antoon, geboren in het Land van Rode (zonder nadere plaatsbepaling) stond

borg voor zijn zoon Judocus Joannes, gehuwd met Mabilde Petronella, 1781; Van Boven Adriaan Frans, geboren te Moorsel op 4-6-1764; Meul Amandus ging op 27-10-1775 naar Aalst; Soetens Jan Baptist vestigde zich op 10-3-1786 te Ledeborg-Gent; Van den Bossche Joannes Clement verhuisde op 8-8-1775 naar Aalst; Van den Bossche Livinus geboren te Sint-Lievens-Esse, handschoenmaker, gehuwd met Elisameth Van Goethem, was geruineerd, de Franse soldaten hadden zijn huis vernield, om den brode keerde hij op 10-12-1969 naar Sint-Niklaas terug. Hoebeke Pieter, zoon van Hendrik, geboren te Elst, keerde op 24-10-1696 naar Sint-Niklaas terug.

95) ALGEMEEN

TOERISME IN HET VLAAMSE LAND.

20 blz. Rijk geïllustreerd. Uitgave : De Toeristische Federaties van de Vlaamse Provincies. Drukkerij Egi Brussel.

De vele kleurfoto's maken de brochure aantrekkelijk. Het Land van Aalst is quasi niet vertegenwoordigd. Slechts één foto, een zicht uit onze Vlaamse Ardennen. Waar is die foto genomen ? Een nietszeggend beeld. Naar ons oordeel kon men beter een foto genomen hebben te Geraardsbergen of op de Kluisberg. De toerist zou het beeld dan zeker kunnen terugvinden.

96) ALGEMEEN.

P. STUYVER :

TWEE KRACHTIGE GEBEDEN TE ERPE EN OMGEVING.

Mededelingen van de Heemkundige Kring van Mere. Driemaandelijks tijdschrift. Jaargang XV. nr 2, april 1975; blz. 16-18. Redactie : Alb. D'Hoker, Kleine Steenstraat 9, 9420 Mere.

Ons inziens kon de titel van de bijdrage beter gekozen zijn, want hij dekt niet de lading. De zozegde krachtige gebeden van eertijds, zoals het Krachtig Gebed van Keizer Karel, rangschikken we bij folklore of bijgelovigheid. Gebeden die verspreid zijn onder kerkelijke goedkeuring, waarvan hier twee specimina zijn afgedrukt, kunnen of mogen we niet beschouwen als Krachtige Gebeden met bijgelovige inslag. Schrijver had klaar onderscheid moeten maken, want het verschil tussen beide is te opvallend groot. De aangehaalde gebeden dateren uit de 16e en 17e eeuw.

97) ALGEMEEN.

ALBERT D'HOKER - DIRK DE BOECK :
M. 75. EN HEEMSCHUT.

Mededelingen van de Heemkundige Kring van Mere. Driemaandelijks tijdschrift. Jaargang XV. nr. 2, april 1975; blz. 13-16. Twee illustraties. Redactie : Alb. D'Hoker, Kleine Steenstraat 9, 9420 Mere.

Het jaar 1975 werd door de Raad van Europa uitgeroepen tot het Europees Jaar van het Bouwkundig Erfgoed. De heemkundige Kring van Mere heeft voor Mere en Erpe de inventaris van eigen bouwkundig erfgoed opge maakt. Alles is op fiches gezet. Fiches en foto's zijn overgemaakt aan het Ministerie van Nederlandse Cultuur. Een voorbeeld dat dient nagevolgd te worden door andere kringen.

98) ALGEMEEN.

GERARD WAEYTENS - PATOOR WALTER - VAN DAMME RICHARD :
GESCHIEDENIS VAN GENTBRUGGE. (10)

Heemkundig Genootschap Land van Rode. Driemaandelijks tijdschrift. Juni 1975. Gestencilleerd. Zonder bladzijdennummering. Verantwoordelijke uitgever : G. Waeytens, Jozef Vandermeulenstraat 42, 9001 Gentbrugge.

De tiende aflevering is gewijd aan de ligging van het Land van Rode, waartoe behoorden de dorpen Balegem, Bavegem, Beerlegem, Bottelare, Gentbrugge; Gijzenzele, Gontrode, Landskouer, Letterhoutem, Melle, Melsen, Moortsele, Munte, Oosterzele, Schelderode, Scheldewindeke en Vlierzele. Ook is aandacht besteed aan de oudste nederzettingen; de frankische nederzettingen, oudheidkundige vondsten, eveneens aan het ontstaan van de dorpen en de reeks heren die het Land van Rode in bezit hebben gehad.

99) ALGEMEEN.

VICTOR MORRE :

DE HERBERGEN IN DE BEIDE BRAKELS TWEEHONDERD JAAR GELEDEN.

Triverius. Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkring Triverius Brakel. Jaargang 5, nr. 2, april 1975, blz. 13-19. Gestencilleerd. Verantwoordelijke uitgever : Paul Baguet, Dr. de Dryverestraat 26, 9660 Brakel.

Tijdens de 18e eeuw namen de herbergen en dranksluiterijen op het platteland in Vlaanderen onrustwekkende uitbreiding. Het alkoholisme was een sociale plaag geworden. Op 21 juli 1779 vaardigde de Raad van Vlaanderen het bevelschrift uit om de herbergen, met naam van uitbater, permissiedatum en de naam van het uithangbord te inventariseren, ten einde afdoende controle op het drankgebruik te kunnen uitoefenen. Nederbrakel telde toen 32 herbergen, waarvan slechts 13 met een uithangbord, de rest was geheime drankgelegenheid. Eén typisch geval : Joannes Pieters, notaris en procureur hield te Nederbrakel een geheime herberg open naast de herberg «De Gauden Leeuw» op de markt. «is schaedelijck en contrairie aen de caractere van notaris» zegt het stuk. In deze eerste bijdrage staan voor Opbrakel 14 herbergen vermeld. In volgende bijdrage gaat de reeks verder.

100) ALGEMEEN.

MEVROUW DE STAERCKE-BOCKSTAEL :

VOLKSGEBRUIKEN EN VOLKSVERHALEN UIT HET BRAKELSE. (2).

Triverius. Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkring Triverius-Brakel. Jaargang 5, nr 2, april 1975, blz. 3-6. Gestencilleerd. Verantwoordelijke uitgever : Paul Baguet, Dr. de Dryverestraat, 26, 9660 Brakel.

De reeks loopt verder met de vrijmetselaarssagen en sagen uit de toverwereld, vooral uit de heksenwereld. De zegspersonen zijn uit Zegelsem en Nederbrakel.

101) ALGEMEEN.

G. GUYOT :

L'APPARTENANCE SOCIALE DE CERTAINS CHANOINES A L'ABBAYE DE JETTE-DILIGEM.

Le Parchemin. XXIIo série. no 176, mars-avril 1975, blz. 71-98. Vier illustraties. Bulletin bimestriel édité par l'Association Office Généalogique et Héraldique de Belgique. Redactie : Harmignies, rue Martin Lindekens 37, 1150 Bruxelles.

De auteur, kloosterzuster van het H. Hart te Jette, schreef een beperkte sociologische studie om de middens te ontdekken waaruit de abdijs van de Norbertijnen haar roepingen betrok. Kwamen uit meiseniersfamilies : Jan van den Bosch, een van de vele van dezelfde naam, overleed in 1595, was onder meer pastoor van Denderleeuw; Niklaas Vandevelde, supprior van de abdijs, was terzeldertijd pastoor van Eigem, hij overleed in 1624. Waren zonen van pachters van abdijgoederen : Augustinus Veldekens (1679-1737), is pastoor van Denderleeuw geweest; Philippe Parduyns of Paridaens, fungeerde als onderpastoor te Denderleeuw en overleed in 1739 op 39-

jarige leeftijd; Syardus, Petrus Goossens, geboren in 1754, ook onderpas toor te Denderleeuw (hij overleed op 18 mei 1796. Kwam uit het Antwerpse : Cornelius Nauwens, geboren te Turnhout, (1715-1774) was pastoor van Denderleeuw, hij overleed op 59-jarige ouderdom. Philippe Du Pont die in 1705 in de ouderdom van 33 jaren overleed was afkomstig van Ninove.

102) ALGEMEEN.

M. RYCKAERT :

HET VOORMALIG KLOOSTER VAN DE ZUSTERS VAN SINT-VINCENTIUS A PAULO TE ZOMERGEM.

Appeltjes van het Meetjesland. Jaarboek van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland. nr. 25. - 1974. blz. 74-201. 15 illustraties. Sekretaris : A. De Vos, landhuis Malpertuus, Achterstege 22, Evergem. Drukkerij : Standaert-Verbeke. Maldegem.

Het klooster te Zomergem, opgericht in 1809 en officieel erkend in 1831, werd in 1963 overgenomen door de Zusters Kindsheid Jesu van Gent. De volgende directeurs waren afkomstig uit het Land van Aalst of hebben er voorheen hun geestelijke taak uitgevoerd : Emmanuel Haegeman in 1804 geboren te Meerbeke, oud-pastoor van Aaigem; Leonard Van Wassenhoeve, geboren te Merendree in 1837, was onderpastoor te Zottegem en in 1879 direkteur te Viane; Van Damme, geboren te Zottegem in 1891, in 1954 direkteur van het klooster. Hij overleed in 1968. Volgende zusters zagen het levenslicht in het Land van Aalst : Zuster Carolina, (Maria Verpoort) uit Schorisse, intrede in 1818, overleed 26-11-1834; Zuster Philomena (Petronella Verbist) uit Erpe, intrede : 1840, overleed 1-3-1886; Zuster Berlindis (Maria Theresia Goossens) uit Elene, intrede : 1867, overleed 3-3-1875; Zuster Gabriel (Anna Maria De Schryver) uit Erembodegem, intrede : 1873, overleed 14-4-1875; Zuster Leocardia (Emma Beerens) uit Godveerdegem, intrede : 1875, overleed : 26-2-1880; Zuster Raphael (Clementia Lievens) uit Erembodegem, intrede : 1876, overleed : 4-4-1903; Zuster Maria (Leonie Verleye) uit Erembodegem, intrede : 1877, overleed 7-8-1889; Zuster Anna (Marina Van den Bossche) uit Sint-Lievens-Esse, intrede : 1881, overleed 3-5-1886; Zuster Aldegonde, (Maria Coleta De Bisschop) uit Teralfene, intrede : 1884, overleed : 21-6-1930; Zuster Fransisca (Clementia De Bisschop) uit Teralfene, intrede : 1889, overleed 16-2-1925; Zuster Bernarda (Pelagie Christiaens) uit Teralfene, intrede : 1891, overleed : 2-7-1910; Zuster Mechtildis (Maria De Backer) uit Erembodegem, intrede : 1893, overleed : 4-3-1919; Zuster Martha (Felicitas Van der Borgt) uit Teralfene, intrede : 1893, overleed : 7-11-1948; Zuster Anastasia (Maria Nathalie Biebaut) uit Mere, intrede : 1896, overleed : 15-2-1948; Zuster Ambrosia (Hortensia Dhaese) uit Erembodegem, intrede : 1896, overleed 8-4-1955; Zuster Michael, (Leopoldine Joanna Spaens) uit Aalst, intrede : 1897, overleed : 9-8-1956; Zuster Julia (Sylvia Maria Van Eygem) uit Aalst, intrede : 1899, overleed : 28-9-1914; Zuster Andrea (Sylvia Sprangers) uit Velzeke - Ruddershove, intrede : 1903, overleed 3-8-1960; Zuster Vincentia (Orpha Bateur) uit Ronse, intrede : 1913, overleed : 24-3-1923; Zuster Imelda (Elodie De Backer) uit Erembodegem, intrede : 1914, overleed : 16-6-1965; Zuster Edmonda (Estella Sprangers) uit Velzeke - Ruddershove, intrede : 1919, overleed : 6-8-1967.

103) ALGEMEEN.

FILIP LEMMENS :

REPERTORIUM VAN XIXe EEUWSE BIDPRENTJESPORTRETEN. XXXIX.

Vlaamse Stam. Tijdschrift voor Familiegiedenis. Maandblad van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde. 11e Jaargang, nr 5, mei 1975, blz. 255-258. Twee illustraties. Redaktieadres : Centrum voor Familiegiedenis, Wolstraat 39, 2000 Antwerpen. Drukkerij : Caulliau, Oostende.

Voor het Land van Aalst stippen we aan : Van Boxstael Marthe, geboren te Bambrugge 22-3-1820 en overleden 27-1-1898, trad in het klooster op 16-5-1843, was vijf jaar overste, naam van klooster niet vermeld. Van Cauwelaert David, geboren te Denderwindeke 17-3-1806 en overleden te Schorisse 8-8-1865, was onder meer leraar aan het college te Aalst, onderpastoor te Herzele en sedert 2-6-1847 pastoor van Schorisse. Van Cauwenberghe Jules, geboren te Bottelare, 30-4-1845 en overleden 17-3-1897, griffier bij het vredegerecht van het kanton Oosterzele en gehuwd met Alida Vermeersch. Van Cauwenberghe Louis, geboren te Huise 20-12-1805 en overleden te Bottelare 13-3-1880, gehuwd met Scholastica Van Hecke. Van Cauwenberghe Sidonie, geboren te Bottelare 1-11-1846 en aldaar overleden 29-11-1879, gehuwd met Emile Auguste De Saegher. Van Cauwenberghe Aimée, geboren te Oudenaarde 20-12-1850, trad in het klooster bij de Zusters van Liefde op 14-9-1874 als zuster Marie Anastasia, overleed te Beerlegem 9-7-1892. Van Cauwenberghe Eugene Emile, geboren te Melden 9-9-1842 en aldaar overleden 28-1-1892, was dertien jaar lang burgemeester van Melden, gehuwd met Clothilde Janssens. Van Cauwenberghe Eugenie, Emilie, geboren te Melden en overleden op 36 jarige leeftijd op 17-9-1873 te Nederzwalm, echtgenote van Justin Simoens. Van Cauwenberghe Jacobus, geboren te Melden 20-10-1806 en aldaar overleden 8-7-1875, gemeentesekretaris sedert 1830, lid van het Weldadigheidsbureau en schatbewaarder van de Kerkfabriek. Van Cauwenberghe Justina, geboren te Melden 18-5-1829 en overleden te Elsegem 2-4-1890, weduwe van Ivo Van Merhaeghe. Van Cauwenberghe Rosalia, geboren te Melden 15-11-1804 en overleden te Huise 15-1-1886, weduwe van Eduardus Vyvens. Van Ceunebroec Regina, geboren te Marke 12-2-1800 en aldaar overleden 21-1-1877, weduwe van Philippe Louis Vander Cleyen en van Joseph Roman. Van Coppenolle Carolus Ludovicus, geboren te Volkegem 16-10-1800 en aldaar overleden 22-12-1885, echtgenoot van Victoria D'Haese, oud-burgemeester, voorzitter van het Komiteit der katolieke scholen.

id. id. nr 6, juni 1975, blz. 311-314. Twee illustraties. Van Crombrugge Constant Guillaume, geboren te Geraardsbergen 14-10-1789 en overleden te Gent 1-12-1865, aartsdiaken en deken van het kapittel van de Sint-Baafskatedraal, priester gewijd te Brussel in 1812, was onder meer principaal van het college te Aalst, oud-lid van het Nationaal Kongres. Van Cromphaut C. geboren te Oordegem 7-12-1805 en overleden te Wetteren 28-1-1879, burgemeester van Wetteren, volksvertegenwoordiger, oud-ondervoorzitter van de provincieraad, voorzitter van de Katolieke Kring van Wetteren, directeur van de Poudrierie Royale. Van Cromphaut Casimir, geboren te Borsbeke 11-5-1835 en aldaar overleden 4-6-1871, gehuwd met Maria Leopoldina Schollaert. Van Cromphaut Dominicus, geboren te Aalst 13-1-1811 en overleden te Gent 15-12-1878. Van Damme Joannes Baptista, geboren te Bassevelde 17-2-1793 en overleden te Nokere 10-2-1875, was pastoor van Gijzenzele van 1834 tot 1849. Van Damme Jules Bernard, geboren te Gent en overleden te Lede 6-12-1874, in ouderdom van 42 jaar, weduwnaar van Elisa Brunin, echtgenoot van Julie Saey, Van Damme Mauritius, geboren te Nederboelare 15-1-1821 en overleden te Kruishoutem 1-4-1888, was pastoor van Welle van 1157 tot 1866. Van de Kerkhove Philo, geboren 18-10-1843 en overleden te Gavere 17-12-1870, ongehuwd.

104) AALST.

BELGIE BIJVOORBEELD.

Gedrukt in België, in opdracht van het Commissariaat-Generaal van Toerisme. (Ministerie van Verkeerswezen). 20 blz. illustraties en 16 blz. tekst.

Een kleurrijke brochure, op de eerste plaats bedoeld ten gerieve van de toerist uit het buitenland. Het Land van Aalst is slechts vertegenwoordigd door één illustratie : het karnaval te Aalst. Kon er echt geen beeld meer bij uit ons Land van Aalst ? Is karnaval zo specifiek een cultureel gebeuren ?

105) BALEGEM.

BALEGEM IN HET LAND VAN RODE. WILLEM SIMON WANDELPAD.

Heemkundig Genootschap Land van Rode. Driemaandelijks tijdschrift juni, 1975. Gestencilleerd, zonder bladzijdenummering. Drie illustraties. Verantwoordelijke uitgever : G. Waeytens, Jef Vandermeulenstraat 42, 9001 Gentbrugge.

Het wandelpad is uitgestippeld in verband met de zandsteen, de Balegemse steen, die in de late middeleeuwen gebruikt werd bij het bouwen van de katedraal te Gent, om maar een voorbeeld te geven. Willem Simon is de eerstgekende steenbouwer te Balegem. We vinden hem terug in een rechtsgeding van 1668. Het wandelpad aan hem gewijd, vertrekt aan het Gemeentehuis, gaat naar de Katteberg, Stenenmolen, de Diepestraat, de vier Lindekens, de Schevinkmolen, de steengroeven, de wijken de Berg, en Isegem het, Duivelskapelleke, langs de Windmolen, de Sint-Martensdries en de watermolen.

106) ERPE.

PAUL STRUYVER.

DE HEILIGE GEESTTAFEL TE ERPE GEDURENDE DE XVIIIe eeuw.

84 blz. Gestencilleerd. Uitgave Heemkundige Kring van Mere. 1972.

Prijs : 150 fr.

In december 1970 kwam de Heemkundige Kring van Mere door aankoop in bezit van het handschrift «Dit is den Graen Boeck ende Cheynsboeck compiterende den armen van Erpe vernieuwt ten jare 1760». Het stuk kwam uit Wallonie naar Mechelen in privébezit, waar het door hogervernoemde Kring aangekocht werd. Aan de hand van dit archiefstuk heeft de auteur zijn werk samengesteld. Een niet te verwaarlozen bron voor familiekunde en toponymie.

107) ERPE.

PAUL STUYVER.

DE HOFSTEDEN TE ERPE TIJDENS DE TWEDE HELFT VAN DE 18e eeuw.

Deel I : 53 blz. twee illustraties, deel II; 154 blz. twee illustraties. Gestencilleerd. Uitgave van de Heemkundige Kring van Mere. 1973. Prijs : 300 fr.

Het eerste deel is bedoeld als inleiding op het tweede. Eigenlijke geschiedkundige beschrijving van de landbouwtoestanden in de streek van Erpe geeft de auteur niet. Wel geeft hij een goede kijk op de levenswijze, de sociale en de bedrijfstoestanden van de toenmalige bevolking. Benevens het ontstaan en de ontwikkeling van de veeteelt en akkerbouw in de streek, tekent hij een trouw beeld van de moed en de vakkennis, maar ook van de troostloze toestand, zowel van de landbouwer of van de landbouwer-dagloner. Het eerste deel telt elf hoofdstukken : de landelijke bevolking, grondbezit, tienden en renten, de hoevegebouwen : het kwadraat-type en het langgeveltype, de weiden en de beemden, de bomen en de bossen, de bodem, de dierlijke teelten, de plantaardige teelten, de groententuin, de boomgaard. Het tweede deel is heel wat omvangrijker. 208 landbouwers zijn hier alfabetisch genoteerd met beschrijving van het gezin, de ligging van de hofstede en nadere detaillering van de landerijen in gebruik, de teelten en de veestapel. Volgen nog de lijsten van familie- en persoonsnamen, van plaats- en straatbenamingen, de onroerende goederen, renten en tienden toebehorende aan geestelijke instellingen en privaat personen als Kerkfabriek, H. Geesttafel, de abdij van Drongen, de priorij van Tussenbeke, de abdij van Baudelo, de pastoor van Erpe; koop en verkoop van onroerende goederen, hypoteken, de totalen van 1784-1785, de vroeger gebruikte uitdrukkingen en woorden. De lokale geschiedschrijver, de toponymist en de vorseer naar familienamen zal in dit werk veel bruikbare gegevens vinden. Wat ook kan gezegd worden voor wie belang stelt in landbouwgeschiedenis.

108) ERPE.

PAUL STUYVER.

PAROCHIEREGISTERS ERPE. HUWELIJKEN- EN DODENREGISTER 1654-1697.
DOOPREGISTER 1654-1694.

**112 blz. Gestencilleerd. Uitgave van de Heemkundige Kring van Mere 1971.
Prijs : 150 fr.**

Het oudste huwelijken- en dodenregister van Erpe wordt bewaard in het archief van de kerk van Erpe. Het register loopt van 1654 tot 1697. Het doopregister echter ontbreekt in voornoemd archief. Onlangs kwam men op het spoor van het ontbrekende stuk. Het was in privé-bezit in Mol, in de Kempen. Nu is het geborgen in het Rijksarchief te Gent. Uit beide archiefstukken heeft de auteur het werk opgebouwd. Dat de oude parochie-registers van uitzonderlijk belang zijn voor genealogen en historici hoeven we niet te benadrukken.

109) GERAARDSBERGEN.

JACQUES VAN MELLO.

GERAARDSBERGEN. 1068-1974. ANALYTISCHE BIBLIOGRAFIE VAN DE
STAD GERAARDSBERGEN.

**301 blz. 21 illustraties. Formaat 24 x 16 cm. Gebonden in kunstlinnen band,
met goudopdruk. 1975. Drukk.-Uitgeverij Erik Veys, 8880 Tielt. Prijs : 750 fr.**

In ons tijdschrift Het Land van Aalst, 1966, blz. 160 hebben we «Geraardsbergen. Analytische Bibliografie van de stad. 1068-1964» van Jacques Van Mello uitvoerig besproken. Het was een gestencilleerd proefschrift, voorgelegd aan de Provinciale Biblioteekschool van Brabant (Brussel), zitting 1965. Het telde 208 gestencilleerde bladzijden echter met 755 nummers. We hadden toen ons spijt geuit over het feit dat het wetenschappelijk werk van Van Mello niet in druk kon verschijnen wegens allerlei omstandigheden. Ondertussen is daarover een en ander positiefs gebeurd. Het proefschrift verscheen zeer onlangs in boekvorm. Maar daar is nog meer. De auteur heeft zijn studie bijgewerkt tot in het midden van 1974. Dat betekent dus tien jaar meer bibliografie. Het boek is uitgegroeid tot 301 bladzijden met 1000 nummers. De oorspronkelijke rangschikking van de onderwerpen is behouden gebleven, met dien verstande echter dat het werk uit twee gedeelten bestaat : de periode van 1068-1964 en de periode van 1964-1974 met het vervolg en aanvullingen. Het eerste gedeelte telt tien hoofdstukken : algemene werken over Geraardsbergen, archiefwezen, aardrijkskunde, archeologie, wereldlijke en militaire geschiedenis, godsdienstige geschiedenis, personalia-genealogie-heraldiek, economische ontwikkeling, kulturele ontwikkeling, volksleven. Het tweede gedeelte telt negen hoofdstukken : dezelfde als in het eerste gedeelte, min de archeologie. De dubbele auteurs- en zaakregisters achteraan het werk maken het raadplegen uiterst gemakkelijk. Deze uitgave, die wetenschappelijk en volgens de bibliografische normen is samengesteld, mogen we zonder de minste twijfel beschouwen als het belangrijkste werk dat ooit over Geraardsbergen verschenen is. Het bevat alle belangrijke uitgaven, manuscripten en excerpten die sedert 1068 over Geraardsbergen gepubliceerd zijn. Voegen we hier nog aantoe dat over de gemeenten Goferdinge, Overboelare, Onkerzele en Nederboelare, die sedert 1 januari 1971 met de stad Geraardsbergen tot Groot-Geraardsbergen zijn gefusioneerd, gegevens verzameld zijn voor zover die voor Geraardsbergen bijzondere waarde hebben. Wat ook gebeurde met de gemeente Sint-Martens-Lierde omwille van haar kartuize Sint-Maartens-Bos. Graag hadden we een apart hoofdstuk gezien over de zegelkunde, alhoewel de zegels hier en daar in andere hoofdstukken vermeld worden. De grote verdienste van dit werk ligt vooral hierin dat de auteur van de handschriften, gedrukte werken, monografien en artikels uit tijdschriften, uit dag- en weekbladen een summier inhoud geeft. Wie het werk raadpleegt zal dit waarderen. Wat we niet kunnen zeggen van andere

bibliografien zoals b.v. «Bibliografie voor de Geschiedenis van Brugge, van André Vanhoutryve, 708 bladzijden met 9619 nummers, in 1972 door Familia et Patria Handzame uitgegeven. Dit werk vermeldt enkel auteur en titel. De Geraardsbergenaar, de Zuid-Oostvlaming en om het even wie belang stelt in de geschiedenis van Geraardsbergen beschikt over een documentatie van eerste gehalte. Ze krijgen gesneden brood voorgelegd. Drukker-uitgever Erik Veys bracht op onze boekenmarkt een bijzonder mooie editie. We danken auteur en uitgever oprecht voor «het boek der boeken» over Geraardsbergen. Mocht het een ereplaats vinden in alle bibliotheken, zowel openbare als private, van Zuid-Oostvlaanderen en daarbuiten. Interesse is alleszeggende dank aan een auteur.

110) GERAARDSBERGEN.

AUG. ROEYKENS :

HET SCHILDERACHTIG MARKEDAL EN ZIJN MENIGVULDIGE WATERMO-
LENS. I.

Het Oude Land van Edingen en omliggende. Tijdschrift van de Gewestelijke Kring voor Oudheidkunde, Geschiedenis en Heemkunde van Zuid-Pajottenland. Jaargang III. nr 1, maart 1975, blz. 3-28, 19 illustraties. Redactieadres : Pater August Roeykens, Kapucijnenstraat 5, 1390 Edingen. Drukkerij-Uitgeverij : Erik Veys, 8880 Tielt.

Na enkele geografische en waterkundige gegevens over de Marke, weidt de auteur in een eerste aflevering uit over het plan de Marke om te vormen tot een bevaarbaar kanaal. Vanaf de tweede helft van de 17e eeuw tot de jaren 1750 dacht men te Edingen ernstig aan de Marke bevaarbaar te maken, een waterweg die Edingen zou verbinden met de Dender zuidwaarts van Geraardsbergen. Vóór 1969 bestond het plan van kanalisatie. In 1696 zelve gaf men de voorkeur de loop van de Marke te behouden. Van 1730 tot 1750 volgde een intensieve aktie. Maar alles bij plannen. Wat niet wil zeggen dat geen inspanningen werden gedaan om tot kanalisatie van de Marke te komen, ten einde Edingen te redden uit zijn netelige toestand van vereenzaming. Tot slot geeft de auteur in extenso de vier gebruikte officiële stukken uit het archief van de prinses d'Arenberg.

111) GENTBRUGGE.

GERARD WAYTENS :

DE BEUKENNOOTJES.

Heemkundig Genootschap Land van Rode. Driemaandelijks tijdschrift, juni 1975. Gestencilleerd, zonder bladzijdenummering. Verantwoordelijke uitgever : G. Waeytens, Prof. Vandermeulenstraat 42, 9001 Gentbrugge.

In het vervolgvverhaal «Beelden uit mijn kinderjaren» vertelt schrijver een episode uit zijn kindertijd, die hem tot heden toe levendig in herinnering is gebleven : een beroerd beukennootjesrapen, waar hij het aan de stok kreeg met andere bengels die het hem wilden beletten. Fijn verteld. Wie van ons heeft ook niet eens als jongetje ooit beukennootjes geraapt ? En die hebben we lekker opgesmuld ! Snoepgoed bestond omzeggens niet. Wij stelden ons tevreden met beukennootjes, kastanjes, braambessen en rapen uit het veld. Het was toen geen luxueuse, maar wel een diepgelukkige tijd.

112) LEDE.

GERARD JANSSEN :

ARMORIAL DE DUNKERQUE.

137 folio's. 372 familiewapens in zwart-wit. Uitgave : Familia et Patria, Handzame. 1974. Prijs : 500 fr.

Professor Janssen «président du Centre de Recherche Genealogique Flandre-Artois» heeft dit armoriaal van Duinkerke samengesteld. De wapenschilden komen uit verscheidene bronnen, waarvan d'Hozier een er voor-

naamste is. Ruim 500 families komen in dit werk aan bod. Het grootst aantal zijn dan nog Vlaamse familienamen. Duinkerke is een deel van Vlaanderen. Handel en zeevaart hebben, na de Franse konfiskatie van dat gebied in de 17e eeuw, ook een voorname rol gespeeld in het behoud van de Vlaamse aanwezigheid. Voor het Land van Aalst kunnen we maar een familiewapen aanduiden, namelijk dit van Guillaume Bette, markies van Le-de bij Aalst. Hij was in 1646 goeverneur van Duinkerke. Hij overleed ten gevolge van opgelopen verwondingen tijdens de veldslag in de duinen. De heraldicus en de genealoog vinden in dit werk vast en zeker hun gading.

113) MOORSEL.

GEORGES J. DE MAEYER :

VAN DE MARE TOT DE MAEYER. 375 JAAR FAMILIEGESCHIEDENIS (2).

Het Land van Beveren. Driemaandelijks Heemkundig tijdschrift, jaargang XVIII, nr 2, juni 1975, blz. 67-80. Tien illustraties. Redactie : J. Bekers, Herman Teirlinckstraat 7, 2750 Beveren (Waas). Drukkerij : H. Cools.

In de achtste generatie citeert de auteur Alphonsius De Maeyer, geboren 6-12-1845, zoon van Carolus Ludovicus De Maeyer en Maria Judoca De Zitter. Alphonsius huwde in 1879 te Moorsel met Maria Fransisca Moens, logementshoudster te Walem. Hij was seizoenarbeider.

114) NEDERBRAKEL.

FRANS VAN DE MERGEL :

FAMILIENAMEN TE NEDERBRAKEL IN HET JAAR 1794.

Triverius. Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkring Triverius. Brakel. Jaargang 5, nr 2, april 1975, blz. 20-21. Gestencilleerd. Verantwoordelijke uitgever : Paul Baguet, Dr. de Dryverestraat 26, 9660 Brakel.

In dit tweede vervolg zijn de familienamen opgetekend van de achtste wijk : «Cortenbosch, den Halsenebergh, het Breevelt, 't Zureveldt en den Vossenbroeck»; van de negende wijk : «Meulemeersch, Wymeersch, Meulenhoeck, Neervelt, Dekensvelt, Hooveldeken, Coppenvelt en het Jansveldt» dus omzeggens de Moriaan en Molenhoeck, inbegrepen de Oude Blekerij.

115) NEDERBRAKEL.

FRANS VAN DE MERGEL :

SPREUKEN EN GEZEGDEN UIT BRAKEL. (1).

Triverius. Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkring Triverius. Brakel. Jaargang 5, nr 2, april 1975, blz. 22-23. Gestencilleerd. Verantwoordelijke uitgever : Paul Baguet, Dr. de Dryverestraat 26, 9660 Brakel.

Pittige spreuken en gezegden, die onze tijd van beschaafd Nederlands spreken aan het vergeten is. Het is een gelukkig idee van de auteur die wgschuivende schat uit onze volkstaal door publikaties in leven te houden. Natuurlijk worden die niet alleen in Brakel gebruikt, vele, om niet te zeggen alle voorbeelden vinden we terug in de omliggende dorpen.

116) OKEGEM.

L. ELAUT :

O. VAN DEN BERGHE. EEN HUISARTS VAN DE GOEDE STEMPEL.

De Leiegouw. Driemaandelijks tijdschrift. Vereniging voor de studie van de lokale geschiedenis, taal en folklore in het Kortrijkse. Jaargang XVII - 1975, aflevering 3. blz. 233-242. Een illustratie. Redactie : Dr. F. Debrabandere, Keizer Karelstraat 83, 8000 Brugge. Drukkerij : Groeninghe 8500 Kortrijk.

Bondige biografie van Dokter Odilon-Jozef Van den Berghe, geboren te Okegem 20-3-1858. Hij was een kind uit een landbouwersfamilie. Hij studeerde te Leuven in de medicijnen en vestigde zich als geneesheer te Waasmunster. Op 6 augustus 1892 huwde hij te Kortrijk met een Vanneste en bleef te Kortrijk. Hij heeft een gezin van zes kinderen grootgebracht. Hij was een huisarts met voorliefde voor maagziekten en gynecologie. Hij heeft in volle strijd gestaan voor de vernederlandsing van de Rijksuniversiteit te Gent. Hij overleed te Kortrijk in 1934.

117) OPBRAKEL.

VICTOR MORRE :

DE HOORNVEETELLING VAN 1772 TE OPBRAKEL. (2).

Triverius. Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkring Triverius, Brakel. Jaargang 5, nr 2, april 1975, blz. 7-11. Gestencilleerd. Verantwoordelijke uitgever : Paul Baguet, Dr. de Drijverstraat 26, 9660 Brakel.

Komen ditmaal aan de beurt : het gehucht te Peulenberge, de Lijnstraat, het gehucht Bosstraat, het gehucht «jegens den hevendsdal», het Twistveld en de Ronstraat. Naast de namen van de landbouwers geeft het document de juiste plaats van de stalling op het erf en de kleur van elk van het opgetekende vee. Dit laatste kan wel dienen voor een bijgaande studie over de veerassen van toen.

118) RONSE.

HARELBEKE.

De Leiegouw. Driemaandelijks tijdschrift. Vereniging voor de studie van de lokale geschiedenis, taal en folklore in het Kortrijkse. Jaargang XVII - 1975, afleveringen 1 en 2, 224 blz. 76 illustraties. Redactie : Dr. F. Debrabandere, Keizer Karelstraat 83, 8000 Brugge. Drukkerij : Groeninghe, 8500 Kortrijk.

Dit bijzonder nummer van de Leiegouw is volledig aan Harelbeke gewijd, naar aanleiding van het tweehonderdjarig bestaan van de Harelbeekse klassicistische Sint-Salvatorskerk. Hebben aan dit nummer meegewerkt. H. Lobelle-Caluwe : De Bouw van de Sint-Salvatorskerk in Harelbeke 1769-1773-1779; A. Deschrevel : Het Kunstbezit van de Harelbeke 1769-1773-1779; A. Deschrevel : Het Kunstbezit van de Harelbeekse Kapittelkerk; R. Cauwe : Harelbeekse Geestelijkheid tijdens de beloken tijd. Onder de geestelijken vinden we een geboortig uit het Land van Aalst : P.A. De Schrijver, gedoopt te Ronse 18-12-1745. In 1776, amper 30 jaar oud, werd hij tot pastoor van Harelbeke benoemd. Hij overleed op 14 mei 1822 in de ouderdom van 76 jaar. Meer dan 45 jaar was hij pastoor van Harelbeke. Hij had de graad van baccalarius in de theologie, was kanunnik van het kapittel van Harelbeke. Als pastoor van Harelbeke was hij terzelve tijd professor aan het bisschoppelijk seminarie van Gent. Hij had de eed van trouw aan de Franse Republiek afgelegd. Volgen dan nog de bijdragen van Ph. Despriets : Romeins Harelbeke; C. Degels : Het Peter Benoît museum te Harelbeke en A. Velghe : 200 Jaar zonen der Arendsbeek. Een waardevolle monografie die de historicus, de oudheidkundige en de kunstliefhebber nuttig kunnen gebruiken.

119) RONSE.

JACQUES VANDEWATTYNE :

MANIFESTE DU FOLK-ART.

16 blz. 16 illustraties, waarvan 5 in kleur. Drukkerij Dubar. Prijs : 50 fr.

Graveerder en schilder Jacques Vandewattyne te Ellezelles gaf een mini-album uit met reproducties van zijn schilderijen en tekeningen. Ze illustreren zijn goed gekend manifest voor de folk-art. Onomwonden komt hij uit voor het behoud van al de tradities die onder het volk voortleven op het

gebied van schilderkunst, beeldhouwkunst, muziek, zang en theater. «C'est un retour aux sources, aux choses simples de la vie» schrijft hij. Hij pleit sterk voor regionalisme, voor het bewaren van eigen volksaard, eigen volksfeesten, eigen ambachten, eigen dorpsgemeenschap. Dit werkje is een warm pleidooi voor de onvervalste mens in zijn onvervalst midden. Onder de gekleurde reproducties vermelden we : de Zotte Maandag te Ronse en de Fiertel van Ronse. Aan lezers die belang stellen in deze kunstenaar raden we ter lezing aan : Ellezelles et le Folk-Art, door Marcel Bougard, in Hainaut, juni 1975, blz. 103-106, met drie illustraties, waarin de auteur de kunstenaar Vandewattyne bijzonder in het licht stelt. In de reeks «Les cahiers du folklore de la region des collines» vermelden we nog van hem : «Le Fiertel ou le grand tour de St.-Hermes (Renaix) en «Ronse en zijn zottenfeesten» en tenslotte : «Ronse : Bommelsfeesten».

120) SERSKAMP.

JOMAR :

OP VIER WIELEN DOOR OOST-VLAANDEREN. DE BLOEMENROUTE.

Toerisme in Oost-Vlaanderen. Tweemaandelijks tijdschrift van de Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen. 24e Jaargang, nr 2, maart-april 1975, blz. 53-56. Drie illustraties. Redactie en Beheer : Koningin Maria-Hendrika-plein 27, 9000 Gent. Drukkerij : L. Vanmelle. Mariakerke-Gent. Speciaal Floralianummer.

Serskamp, bekend om zijn prachtige rozensoorten, behoort ook tot de Bloemenroute, die een aangename en leerrijke uitstap uittekent voor de eendaagse toerist of natuurbewonderaar. Het nummer 2 van Toerisme is uitgegeven bij gelegenheid van de feërieke Floralien 1975.

121) SERSKAMP.

A. VAN ROMPAEY en A. ROEYKENS :

HET SINT-MAARTENSGILDE VAN KESTER. VOLKS- EN VOLKSKUNSTGROEP UIT HET PAJOTTENLAND.

Het Oude Land van Edingen, en omliggende. Tijdschrift van de Gewestelijke Kring voor Oudheidkunde, Geschiedenis en Heemkunde van Zuid-Pajottenland. Jaargang III, nr 1, maart 1975, blz. 77-90. 15 illustraties. Redactie-adres : Pater August Roeykens, Kapucijnenstraat 5, 1390 Edingen. Drukkerij : Erik Veys, 8880 Tielt.

Het Pajotten-Volksfeest dat hier breedvoerig wordt beschreven, had plaats te Kester op 14 juli 1974. Verschillende kunstenaars namen hieraan deel, eveneens de ambachten als klompenmaken, spinnen, kantwerken, weven. Volksdansgroepen traden ook op, onder meer de volksdansgroep De Sterreman van Serskamp.

122) WICHELEN.

PAUL STUYVER :

DE FAMILIE VAN PETEGHEM EN AANVERWANTE FAMILIES TE WICHELEN 1705-1939.

66 blz. Twee illustraties; Gestencilleerd. Uitgave van de Heemkundige Kring van Mere. 1974. Prijs : 100 fr.

Familiiekroniek van een Wichels boerengeslacht. Achtereenvolgens behandelt schrijver de familie Van Peteghem en aanverwante families, een zevental stambomen, de familiale transakties, bedrijfsvoering en opvolging, de inhoud van de akten. Het werk sluit af met namenregister, register van plaats- en straatbenamingen en een tabel van de akten. De transakties laten ons toe te zien hoe grond en hoeve in de tijd versnipperden.

AALST :

K. BAERT en J. DAUWE

INVENTARIS VAN HET ARCHIEF DER ZWARTE ZUSTERS TE AALST.

Gestencilde uitgave 1975 - 29 blz.

Een eerste inventaris, opgesteld in 1927, bleek zeer onvolledig. Met het oog op de samenstelling van een gelegenheidsalbum in verband met het vijfhonderdjarig verblijf van de Zwarte Zusters te Aalst werd nu grondig geïnventariseerd.

In hun behandeling van deze kloostergemeenschap verwijzen De Potter en Broeckkaert in het derde deel van hun Geschiedenis van Aalst herhaaldelijk naar oude perkamenten die zij hadden kunnen raadplegen.

Voor de samenstellers van de huidige inventaris was het een prettige verrassing alles in goede staat terug te vinden. Vooral de 9 prachtig bewaarde oorkonden (de oudste twee van 1475), meestal met zegel en tegenzegel, alsook nog 3 charters uit de 17e eeuw, vormen een indrukwekkend geheel !

Behalve deze Regestenlijst (7 blz.) vermeldt de inventaris nog 146 nummers die handelen over algemeenheden, organisatie en werkzaamheden van het klooster, goederen, rekeningen, processen, stukken over de kliniek te Mijlbeke. Een inhoudstafel vergemakkelijkt de raadpleging.

Deze inventaris is een ware verrijking van het plaatselijk archief, wij zijn er de samenstellers dankbaar om !

F. Courteaux

Met droefheid vernemen we het overlijden van
Mevrouw Simone DE SMET, echtgenote van de
Heer F. COURTEAUX, voorzitter van onze histo-
rische kring „Het Land van Aalst“.

Aan onze voorzitter en zijn familie bieden wij on-
ze oprechte blijken van innig medeleven aan.

Het Bestuur.

HET LAND VAN AALST

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Voorzitter : F. Courteaux, Acaciastraat 7, 9300 Aalst - Tel. (053) 21.80.96

Beheerder : G. van Bockstaele, Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem
Tel. (091) 60.19.04

Redaktiesekretaris :

E.H. J. de Brouwer, past., 9340 St.-Gillis-Denderm. - Tel. (052) 21.48.27

Ruil- en Recensiedienst :

E.H. V. Gaublomme, pastoor, 9803 Gottem - Tel. (051) 63.30.80

Bestuursleden : K. Baert, B. Boel, S. De Lange, L. De Rijck, C. Uyttersprot en A. Van Lul.

Prijs voor het jaarabonnement :

Voor leden 250 fr., steunende leden 350 fr. en voor ereleden 500 fr., te storten op postrekening nr. 000-0586911-61 «Het Land van Aalst», Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem.

Bestellingen van jaargangen en losse nummers bij de heer Luc de Rijck, D. de Wolfstraat 18, 9300 Aalst (Tel. 053 - 21.67.63), na voorafbetaling op voornoemde postrekening, van 60 fr. per enkel nummer, 120 fr. per dubbel nummer en 500 fr. voor een volledige jaargang.

INHOUD VAN NUMMER 4 - 1975

F. COURTEAUX — 1475-1975 — De Zwarte Zusters te Aalst of de geschiedenis van de pest	141
F. COURTEAUX — Jubileumviering 500 jaar Zwarte Zusters te Aalst	181
F. COURTEAUX — Jubileum-uitgaven	181
F. COURTEAUX — Bijlagen	182
B. BOEL — Onze Gouwdag te Denderleeuw op 8 juni 1975	185
V. GAUBLomme — Onze Bibliografie	189
Mededelingen van de redactie	II
Overlijden	III

Verantwoordelijke uitgever : J. DE BROUWER - 9340 Sint-Gillis-Dendermonde
Drukkerij «Het Reklamaamblad», Nieuwstraat 19, Lede - tel. (053) 21 37 87 - 70 01 71